

IPA program Evropske unije za Bosnu i Hercegovinu

ANALIZA TRŽIŠTA

Projekat finansira
Evropska unija

Projekat sufinansira
Grad Doboj

Projekat implementira Centar za
promociju evropskih vrijednosti
EUROPLUS

Projekat: „Centar za cjeloživotno učenje“

Dokument pripremili: Mr Suljo Halilović i Danijela Erić

Lektorisanje i korektura: Mr Slavica Gostimirović

Doboj 2013.

SADRŽAJ

Istraživanje II: Analiza tržišta–prikupljanje i analiza podataka sa tržišta	6
Sažetak	6
Struktura rada	7
1. Uvod	7
2. Metodološki okvir	7
3. Glavni dio	8
3.1. – Segment I - Analiza obima i pokazatelja na tržištu-.....	8
3.2. – Segment II - Analiza zakonske regulative-.....	8
3.3. – Segment III- Analiza finansijskih aspekata-.....	8
4. Zaključna razmatranja i preporuke.....	8
I. - UVOD	9
1. Stanovništvo i površina	9
2. Struktura i finansijska moć stanovništva.....	11
3. Privreda	13
II. -SEGMENT I - ANALIZA OBIMA I POKAZATELJA O TRŽIŠTU-	14
1. Poljoprivreda	14
1.1. Povrtlarstvo.....	18
1.2. Voćarstvo	20
1.3. Hortikultura.....	25
2. Turizam i domaća radinost	30
2.1. Turizam.....	30
2.2. Domaća radinost	34
3. Štamparska i grafička djelatnost	35
3.1. Razvijenost	36
III -SEGMENT II- ANALIZA ZAKONSKE REGULATIVE	38
1. Osnovni zakoni koji uređuju oblast poljoprivrede u Republici Srpskoj	38
1.1. Model subvencioniranja poljoprivrede u Republici Srpskoj	40
2. Zakon o turizmu Republike Srpske	44
3. Zakon o zanatsko-preduzetničkoj djelatnosti Republike Srpske.....	45
4. Zakon o izdavačkoj djelatnosti.....	46
IV- SEGMENT III- ANALIZA FINANSIJSKIH ASPEKATA-.....	49
A) ANALIZA POTENCIJALNIH IZVORA FINANSIRANJA	49
1. KOMERCIJALNI KREDITI	49
1.1. INVESTICIONO-RAZVOJNA BANKA REPUBLIKE SRPSKE.....	49
1.2. NOVA BANKA AD BANJA LUKA.....	50
1.3. NLB RAZVOJNA BANKA BANJA LUKA AD	50

1.4. PARTNER MIKROKREDITNA FONDACIJA	51
2. MIKROGRANTOVI.....	51
2.1. Kreditni Fond „Partner“	51
2.2. Američka agencija za međunarodni razvoj (USAID) i Švedska agencija za međunarodni razvoj (Sida)	51
3. KREDITNO-GARANTNI FONDOVI	52
3.1. Kreditno-garantni fond Republike Srpske	52
3.2. Kreditno-garantni fondovi lokalnog nivoa	52
4. ANALIZA POSTOJEĆIH „START UP BUSINESS INKUBATORA“	53
B) ANALIZA SISTEMA I ZAKONODAVNOG OKVIRA	54
1. Pravilnik o uslovima i načinu ostvarivanja novčanih poticaja za razvoj poljoprivrede i sela u Republici Srpskoj.	54
1.1. Pravo na premiju za proizvedeno i prodato voće, povrće i gljive	54
1.2. Pravo na podsticajna sredstva za poboljšanje konkurentnosti poljoprivredne proizvodnje i prerađivačke industrije	55
1.3. Podrška i podsticaji novom zapošljavanju i održivosti zapošljavanja osoba sa invaliditetom (OSI).	55
2. Planirani i realizovani podsticaji na lokalnom nivou	57
C) SWOT ANALIZA – za grad Doboj i opštine Derventa i Modriča	58
D) ANALIZA EKONOMSKIH I RAZVOJNIH STRATEGIJA CILJANIH OPŠTINA.....	61
1. Analiza Strategije integrisanog lokalnog razvoja opštine Doboj u periodu od 2011-2020. godine	61
2. Analiza Strategije razvoja opštine Derventa 2011-2016. godine sa pregledom prioriternih oblasti i predviđenih razvojnih projekata za oblasti poljoprivrede, turizam i domaća radinost i štamparska i grafička djelatnost	63
2.1. Projekti iz oblasti malih i srednjih preduzeća.....	63
2.2. Projekti iz oblasti poljoprivrede.....	64
2.3. Projekti iz oblasti turizma.....	64
2.4. Lokalni akcioni plan u oblasti invalidnosti opštine Derventa 2010-2014. godina (LPAI) (“Službeni glasnik opštine Derventa broj 4/10 od 11.3.2010.g.)	65
3. Analiza Strategije razvoja opštine Modriča 2010-2014. godine	67
V. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA	69
SEGMENT I - ANALIZA OBIMA I POKAZATELJA O TRŽIŠTU.....	69
1. OPŠTI PODACI	69
2. POLJOPRIVREDA	70
2.1. Povrtlarstvo.....	72
2.2. Voćarstvo	72
2.3. Hortikultura.....	75
3. TURIZAM I DOMAĆA RADINOST	76
3.1. Turizam.....	76

3.2. Domaća radinost	77
4. ŠTAMPARSKA I GRAFIČKA DJELATNOST	79
SEGMENT II - ANALIZA ZAKONSKE REGULATIVE	81
1. KORAK: Pribavljanje odobrenja za obavljanje djelatnosti	81
2. KORAK: Izrada pečata	81
3. KORAK: Registracija preduzetnika kod Poreske uprave Republike Srpske	81
4. KORAK: Otvaranje žiro-računa.....	82
5. KORAK: Registracija kod uprave za indirektno oporezivanje Bosne i Hercegovine	82
6. KORAK: Početak obavljanja djelatnosti.....	83
SEGMENT III- ANALIZA FINANSIJSKIH ASPEKATA-.....	84
A) ANALIZA POTENCIJALNIH IZVORA FINANSIRANJA	84
1. KOMERCIJALNI KREDITI	84
1.1. INVESTICIONO- RAZVOJNA BANKA REPUBLIKE SRPSKE.....	84
1.2. NOVA BANKA A.D. BANJA LUKA.....	84
1.3. NLB RAZVOJNA BANKA BANJA LUKA A.D.	84
1.4. PARTNER MIKROKREDITNA FONDACIJA	84
2. MIKROGRANTOVI.....	85
2.1. Krediti Fond „Partner“	85
2.2. Američka agencija za međunarodni razvoj (USAID) i Švedska agencija za međunarodni razvoj (Sida)	85
3. KREDITNO- GARANTNI FONDOVI	86
3.1. Kreditno garantni fond Republike Srpske	86
3.2. Kreditno garantni fondovi lokalnog nivoa.....	86
4. ANALIZA POSTOJEĆIH „STARTUP BUSINESS INKUBATORA“	86
B) ANALIZA SISTEMA I ZAKONODAVNOG OKVIRA- (po pitanju subvencija, prelevmana i drugih vidova podrške).....	87
1. Entitetski nivo	87
2. Lokalni nivo	87
D) ANALIZA EKONOMSKIH I RAZVOJNIH STRATEGIJA CILJANIH OPŠTINA.....	88
1. Analiza Strategije integrisanog lokalnog razvoja opštine Doboj u periodu od 2011-2020. godina	88
2. Analiza Strategije razvoja opštine Derventa 2011-2016. godina.....	89
2.1. Projekti iz oblasti malih i srednjih preduzeća.....	89
2.2. Projekti iz oblasti poljoprivrede.....	90
2.3. Projekti iz oblasti turizma.....	90
2.4. Lokalni akcioni plan u oblasti invalidnosti opštine Derventa 2010-2014. godina	90
3. Analiza Strategije razvoja opštine Modriča 2010-2014. godina	90

ISTRAŽIVANJE II: ANALIZA TRŽIŠTA–PRIKUPLJANJE I ANALIZA PODATAKA SA TRŽIŠTA

Mapa (Doboje, Derventa i Modriča)

SAŽETAK

Izrada analize koja je ovdje predstavljena dio je aktivnosti projekta „Centar za cjeloživotno učenje“ kojeg implementira Centar za promociju evropskih vrijednosti EUROPLUS iz Doboja, a finansira Evropska unija. Ova analiza i snimanje stanja na tržištu (obim proizvodnje i dr) je urađena za dio dobojske regije i to za grad Doboje i opštine Derventu i Modriču.

U inicijalnim dogovorima sa implementatorom projekta, a i sugestijama partnera na projektu definisan je projektni zadatak koji se sastoji iz tri segmenta:

- I. analiza obima i pokazatelja na tržištu,
- II. analiza zakonske regulative i
- III. analiza finansijskih aspekata.

U okviru segmenta I, a na bazi identifikovanih grana tržišta koje su najpogodnije za pokretanje sopstvenog posla za krajnje korisnike projekta (osobe iz teško zapošljivih kategorija) definisana je obaveza da se analizom obuhvate sljedeće privredne grane:

1. Poljoprivreda (povrtlarstvo, voćarstvo i hortikultura),
2. Turizam i domaća radinost i
3. Štamparska i grafička djelatnost.

Zbog ovako definisanog zadatka dodatno su pored analize pokazatelja o obimu tržišta, urađene i analize zakonske regulative i finansijskih aspekata kako bi se na jednom mjestu sumirali svi neophodni podaci za uspješno pokretanje i održivost sopstvenog posla.

Svrha ove analize je dobijanje kompletne slike o stepenu razvoja poljoprivrede (povrtlarstvo, voćarstvo i hortikultura); turizma i domaće radinosti, te štamparske i grafičke djelatnosti na dijelu dobojske regije (grad Doboj i opštine Derventa i Modriča), važećoj zakonskoj regulativi i izvorima sredstava.

Ovaj dokument koji je nastao kao produkt analize moći će poslužiti kao putokaz daljem razvoju ovog posmatranog geografskog prostora u posmatranim privrednim granama.

Cilj ove analize je da posluži osobama iz grupe teško zapošljivih kategorija (žene žrtve nasilja, lica sa invaliditetom, osobe starosti 45-55 godina i nezaposlene žene) kao informator ili polazna osnova u donošenju odluke za pokretanje vlastitog posla i da se na taj način kroz samozapošljavanje pokuša riješiti problem ove kategorije stanovništva. Potencijalnim čitaocima ova analiza će pružiti osnovne podatke o stanju na tržištu ove tri opštine kao i o zakonskoj regulativi koja se odnosi na poslovanje u ovim oblastima, te o izvorima sredstava koja su na raspolaganju za pokretanje sopstvenog posla.

STRUKTURA RADA

1. UVOD

U uvodnom dijelu dati su opšti podaci o ovim opštinama (kao dijela dobojske regije): položaj, broj stanovništva, broj zaposlenih i nezaposlenih, teritorija i struktura zemljišta (obrađivo, šume, itd) i drugo.

2. METODOLOŠKI OKVIR

Analiza i snimanje stanja na tržištu se odnosi na sljedeće: - obim proizvodnje; - obim prodaje; - ko su proizvođači; - struktura i finansijska moć potencijalnih kupaca; - finansijski pokazatelji tržišta (uvoz – izvoz u ovim granama).

Analizu smo sprovedli metodama: ekspertska analiza, analiza sadržaja dokumenata, statistička metoda, uporedna (komparativna) metoda.

Metoda *Ekspertska analiza* je korištena pri sublimiranju svih dostupnih podataka i pri kreiranju završnih razmatranja.

Metodom *Analiza sadržaja dokumenata* smo analizirali sadržaje stručne literature, sadržaje dostupnih dokumenata sa zvaničnih internet stranica relevantnih institucija za realizaciju ovog projekta (Vlada RS, Statistički zavod RS, web stranice opština Derventa i Modriča i grada Doboj itd). Dio potrebnih dokumenata ili podataka zvaničnim putem (upućivanjem dopisa i zahtjeva) su dobijeni od relevantnih institucija za davanje takvih podataka.

Statističkom metodom je izvršena statistička obrada dostupnih informacija.

Uporednom ili komparativnom metodom je komparirano (upoređeno) postojeće stanje u ovim oblastima sa potrebama tržišta i dr.

3. GLAVNI DIO

3.1. – SEGMENT I - ANALIZA OBIMA I POKAZATELJA NA TRŽIŠTU-

U ovom dijelu je predstavljena analiza tržišta za grane: a) poljoprivreda (i to oblasti: povrtlarstvo, voćarstvo i hortikultura), b) turizam i domaća radinost, c) štamparska i grafička djelatnost. Kroz analizu tržišta izvršeno je snimanje stanja na tržištu (obim proizvodnje, obim prodaje, proizvođači, kupci, finansijski pokazatelji tržišta i sl).

3.2. – SEGMENT II - ANALIZA ZAKONSKE REGULATIVE-

Ovaj dio sadrži analizu koja sumira potrebne preduslove za osnivanje pojedinih oblika pravnih lica ili preduzetnika ili zadruga, visine osnivačkog uloga, zakone koji regulišu poslovanje u tri prethodno navedene ciljne grane i sl).

3.3. – SEGMENT III- ANALIZA FINANSIJSKIH ASPEKATA-

Analiza finansijskih aspekata sa sljedeća četiri podsegmenta sadrži sljedeće:

A. Analiza potencijalnih izvora finansiranja:

- ▶ komercijalni krediti dostupni sa posebnim osvrtom na start up kredite;
- ▶ mikrograntovi (npr. grantovi resornih ministarstava, razvojnih agencija, USAID-a, UNDP i sl);
- ▶ kreditno-garantni fondovi na lokalnom nivou;
- ▶ analiza postojećih start up biznis inkubatora.

B. Analiza sistema i zakonodavnog okvira po pitanju subvencija, prelevmana i drugih vidova podrške za prethodno navedene tri tržišne grane (na lokalnom, entitetskom i državnom nivou)

C. SWOT analiza

D. Analiza ekonomskih razvojnih strategija ciljanih opština sa pregledom prioriternih oblasti i predviđenih razvojnih projekata po opštinama za definisane oblasti.

4. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA I PREPORUKE

Ključne riječi: poljoprivreda, povrtlarstvo, voćarstvo, hortikultura, turizam, domaća radinost, grafička djelatnost.

I. - UVOD

Regija Doboj je jedna od pet regija koje sačinjavaju Republiku Srpsku (osim Banja Luke, Bijeljine, Istočnog Sarajeva i Trebinja). Prostire se središnjim dijelom sjevernog dijela Republike Srpske i Bosne i Hercegovine, spajajući Panonski i Jadranski bazen.

Željezničkim i drumskim saobraćajnicama povezuje srednju Evropu i Mediteran, a izlaskom na rijeku Savu uključuje se na evropsku riječnu saobraćajnicu Rajna-Majna-Dunav.

Regiju Doboj sačinjava osam opština: Derventa, Doboj, Modriča, Vukosavlje, Petrovo, Brod, Teslić i Šamac.

Državna granica BiH sa Republikom Hrvatskom na sjeveru regije i entitetska granica sa Federacijom BiH na istoku, jugoistoku i jugu, daju regiji Doboj odgovarajući strateški značaj.

Teritorija na kojoj se prostiru opštine Derventa (517 km²), Modriča (363 km²) i grad Doboj (813 km²) ukupno iznosi 1.693 km².

Prirodni potencijali ovog dijela regije Doboj (Opštine Derventa i Modriča, te grad Doboj) su poljoprivredno zemljište, šumski kompleksi, hidro-klimatski uslovi i rudni i mineralni resursi.

Poljoprivredno zemljište, kao primarni strateški potencijal, ima različitu iskorišćenost zavisno od pripadnosti pojedinim morfološkim cjelinama. Po kategorijama, najveće površine pripadaju oranicama i baštama, te pašnjacima, livadama i voćnjacima. Gaje se kulture: pšenica, raž, ječam, ovas, **mrkva**, **krastavci**, **kukuruz**, **krompir**, **pasulj**, **kupus** i **kelj**, **luk crni**, **paradajz**, **paprika**, kukuruz za krmu, **stočna repa**, mješavina trava i mahunjača, djetelina, lucerka, grahorica, duvan, soja, te razne vrste voća - **jabuke**, **kruške**, **dunje**, **šljive**, **breskve**, **orasi**, **trešnje**, **višnje** i **kajsije**.

1. STANOVNIŠTVO I POVRŠINA

Stanovništvo je primarni društveni potencijal regije Doboj. Negativan aspekt su stopa prirodnog priraštaja stanovništva koja je vrlo blizu nuli i vodi u pravcu starenja populacije, te izraženo migraciono kretanje kao posljedica posljednjih ratnih događanja.

Površina opštine Doboj iznosi 813 km².

Slika: Grad Doboj¹

¹ <http://www.opstina-doboj.ba/lat/grad-doboj/opsti-dio.html>, preuzeto 13.4.2013.

Prema procjenama opštinskog Odjeljenja za privredu u Doboju živi 80 719 stanovnika (1991. bilo je 96 814), od čega 55 479 ili 69% stanovništva živi u ruralnom, odnosno 25 240 ili 31% stanovništva u urbanom dijelu opštine. Od ukupnog broja stanovnika 40 817 stanovnika ili 50,5% čine muškarci odnosno 39 902 čine žene ili 49,5%.²

Dejtonskim sporazumom su iz prijeratne (1992-1996) opštine Doboj izdvojene dvije manje opštine Doboj Istok i Doboj Jug koje pripadaju Federaciji BiH, dok je dio predratne opštine Doboj ušao u sastav općine Usora što je u najvećoj mjeri uzrok smanjenju broja stanovnika današnje opštine (grada) Doboja, uprkos podatku da je nekoliko naselja prijeratnih opština Gračanica i Maglaj ušlo u sastav grada Doboja.

Površina koju pokriva opština Derventa je 517 kvadratnih kilometara, a na tom prostoru, prema zvaničnim procjenama, živi 42 004 stanovnika.³

Slika: Derventa⁴

Područje opštine Modriča zauzima površinu od 363 kvadratnih kilometara i rasprostranjeno je na tri geografska područja zahvatajući po manji dio svakoga od njih:

- ▶ Dio ravnice bosanske Posavine sa dijelom doline rijeke Bosne;
- ▶ Područje masiva planine Vučijak na lijevoj obali rijeke Bosne;
- ▶ Područje masiva planine Trebave na desnoj strani rijeke Bosne.

² Strategija integrisanog lokalnog razvoja opštine Doboj u periodu 2011-2020, Službeni glasnik opštine Doboj br. 2/11

³ <http://www.derventa.ba/derventa/index>, preuzeto 13. 4. 2013. u 11:05.

⁴ <http://www.google.ba/search?q=derventa&tbn>, preuzeto 13. 4. 2013.

Slika: Panorama Modriče⁵

Prema procjenama danas na teritoriji opštine živi oko 32 000 stanovnika, gdje je oko polovine gradsko stanovništvo. Gustina naseljenosti za teritoriju cijele opštine je 88 stanovnika/km².

Na ukupnoj teritoriji ovih triju opština na 1 693 km² živi 154 723 stanovnika, što predstavlja gustinu naseljenosti od cca 91 stanovnik/km² (gustina naseljenosti u Republici Srpskoj je 58 stanovnika/ km²).

2. STRUKTURA I FINANSIJSKA MOĆ STANOVNIŠTVA

Analizirana su nama dostupna zvanična dokumenta koja sadrže podatke o finansijskoj moći stanovništva **grada Doboja i opština Derventa i Modriča**. Analiza je obuhvatila broj zaposlenih na području grada/opštine sa prosječno isplaćenom mjesečnom neto platom u 2012. godini, te podatke o broju penzionera i iznos isplaćene prosječne penzije u 2012. godini. Statistički podaci ove analize su:

a) Broj zaposlenih na kraju **2012.** godine, na području:

- ▶ grada Doboja je **12 604**, muškaraca 7467, a žena 5137;
- ▶ opštine Derventa je **6502**, muškaraca 3414, a žena 3088;
- ▶ opštine Modriča je **4354**, muškaraca 2224, a žena 2130.6

b) Prosječno isplaćena neto plata u **2012.** godini na području:

- ▶ grada Doboja je **822,00 KM**;
- ▶ opštine Derventa je **605,00 KM**;
- ▶ opštine Modriča je **752,00 KM**.⁷

⁵ <http://www.modrica.ba/opsti.html>, preuzeto 22.5.2013.

⁶ Podaci su uzeti iz Statističkog biltena br. 5, Republički zavod za statistiku, Republika Srpska, Banja Luka, 2013.

c) **Broj penzionera** na kraju **2012.** godine na području:

- ▶ grada Doboja je **10 417**, što predstavlja **12,90 %** od ukupnog broja stanovnika;
- ▶ opštine Derventa je **3 246**, što predstavlja **7,72 %** od ukupnog broja stanovnika;
- ▶ opštine Modriča je **2 875**, što predstavlja **8,98 %** od ukupnog broja stanovnika.⁸

d) **prosječna isplaćena penzija** na kraju **2012.** godine je **314,63 KM**.⁹

Ako dalje analiziramo navedene pokazatelje dobićemo sljedeću sliku:

- ▶ u grad Doboju po osnovu plata i penzija mjesečno dođe **13.637.988,00 KM** ili **169,00 KM** po stanovniku;
- ▶ u opštinu Derventa po osnovu plata i penzija mjesečni priliv je **4.955.000,00 KM** ili **118,00 KM** po stanovniku;
- ▶ u opštinu Modriča po osnovu plata i penzija mjesečni priliv je **4.178.769,00 KM** ili **131,00 KM** po stanovniku.

Zbir ovih cifara je **22.771.757,00 KM** što predstavlja **147,20 KM** po stanovniku. Znači da su primanja po stanovniku samo u Doboju iznad prosjeka ovog dijela regije, što je i očekivano s obzirom na to da je Doboju centar regije i da su u njemu smještene regionalne i republičke institucije čiji uposlenici imaju nadprosječna primanja.

Dobijeni podaci ne oslikavaju pravo stanje finansijske moći stanovništva, jer nisu obrađeni podaci o količini novčanih sredstava koje dijaspora potroši na području opštine. Podaci o ovom vidu potrošnje nisu dostupni. Takođe, nisu obrađeni prihodi po drugim osnovama (zakupnine, prihodi od poljoprivredne proizvodnje, rada „na crno“ i dr). Uzimajući u obzir i ove neobrađene podatke, finansijska moć stanovništva je daleko veća.

⁷ Ibidem,

⁸ Podaci su uzeti iz Fonda PIO RS iz odgovora Fonda PIO RS od 12. 4. 2013.

⁹ Ibidem,

3. PRIVREDA

Jedan od pokazatelja razvijenosti privrede u nekoj sredini je broj aktivnih privrednih subjekata i to preduzeća (mikro, mala, srednja i velika) i samostalnih radnji (zanatske, trgovačke i dr).

Tabela: Broj aktivnih privrednih subjekata¹⁰

Grad/ opština	Kategorija preduzeća	Broj
Doboj	Mikro (do 10 zaposlenih)	100
	Mala (od 11 do 50 zaposlenih)	272
	Srednja (od 51 do 250 zaposlenih)	38
	Velika (preko 250 zaposlenih)	6
	UKUPNO (Preduzeća)	416
	Zanatsko-preduzetničke radnje	2115
Derventa	Mikro (do 10 zaposlenih)	139
	Mala (od 11 do 50 zaposlenih)	41
	Srednja (od 51 do 250 zaposlenih)	11
	Velika (preko 250 zaposlenih)	4
	UKUPNO (Preduzeća)	195
	Zanatsko-preduzetničke radnje	Nema podataka
Modriča	Privredna društva sa sjedištem u Modriči (31.12.2012.)	245
	Poslovne jedinice privrednih društava iz Modriče, RS, F BiH, Brčko DC (31.12.2012.)	222
	UKUPNO	467

¹⁰ Izvori podataka navedenih u tabelama su odgovori gradske i opštinskih (Doboj, Modriča i Derventa) službi na zvaničan upit za dostavu podataka

II. -SEGMENT I - ANALIZA OBIMA I POKAZATELJA O TRŽIŠTU-

1. POLJOPRIVREDA

U Republici Srpskoj postoje tri nivoa organizovanosti poljoprivrednih proizvođača, tako da svaka grupacija zahtijeva različit pristup i odgovarajuće modalitete finansiranja, s tim da se svi ti modalitati temelje na tržišnim principima, uz neminovnost određenog amortizovanja uslova mjerama intervencije države.

Prva grupacija proizvođača su **pravna lica** u primarnoj proizvodnji, doradi i preradi poljoprivrednih proizvoda, koji svojom proizvodnjom i poslovnim odnosom, čine pouzdane, tržišne i privredne subjekte, sposobne za tržišnu konkurenciju.

Druga grupacija su proizvođači, **fizička lica**, (komercijalna gazdinstva), čija je proizvodnja respektabilna za tržište sa stanovišta strukture, količina i kvaliteta i dugoročne orijentacije proizvođača. Ova grupacija proizvođača predstavlja, u pravom smislu riječi, proizvodne jedinice, odnosno komercijalna gazdinstva koja se uz relativno malu podršku u budućnosti, mogu transformisati u pravna lica, što bi predstavljalo značajan kvalitet u sferi privređivanja.

Pravilnik o razvrstavanju porodičnih poljoprivrednih gazdinstava na komercijalna i nekomercijalna gazdinstva (Sl. glasnik RS br. 100/10) reguliše i detaljno propisuje koja poljoprivredna gazdinstva pripadaju kojoj kategoriji.

Komercijalno porodično poljoprivredno gazdinstvo je gazdinstvo koje je tržišno orijentisano, koje je dostiglo minimalni ukupni obim proizvodnje i čiji nosilac je starosti do 65 godina.

Nekomercijalno porodično poljoprivredno gazdinstvo je gazdinstvo koje nije tržišno orijentisano i koje nije dostiglo minimalni ukupni obim proizvodnje.

Minimalni ukupni obim proizvodnje se izračunava po posebnim formulama. Način izračuna dat je u ovom pravilniku.¹¹

Treća grupacija proizvođača je organizovana u **poljoprivredne zadruge** za koju je, takođe, potrebno imati bazu podataka. Zadrugari kao osnivači, svojom proizvodnjom i odnosom prema svojoj asocijaciji (Zadruzi), predstavljaju garanciju kod banaka i drugih poslovnih partnera, za uspostavljanje stabilnog, poslovnog odnosa. Poslovanje Zadruga je uređeno, prije svega, **Zakonom o zadrugama**, tako da one kao pravna lica mogu stupati u poslovne odnose sa svim subjektima i institucijama radi neposrednih interesa svojih osnivača, odnosno zadrugara. To se odnosi, prije svega, na organizovanje proizvodnje, primjenu savremene tehnike i tehnologije, plasman na domaćem i inostranom tržištu, formiranje tržišnih berzi i drugih vidova organizovanja proizvođača.¹²

Regija Doboj raspolaže vrlo perspektivnim obradivim poljoprivrednim površinama, ali je poljoprivreda zapostavljena. Privredni subjekti koji se bave ovom djelatnošću, organizovani kao poljoprivredna dobra, poljoprivredno-industrijski kombinati ili zemljoradničke zadruge, imaju sve mogućnosti da se bave proizvodnjom žitarica svih vrsta, krmnog bilja, **voća i povrća**, te stočarskom proizvodnjom.

¹¹ Pravilnik o razvrstavanju porodičnih poljoprivrednih gazdinstava na komercijalna i nekomercijalna gazdinstva (Sl. glasnik RS br. 100/10).

¹² <http://www.esrpska.com>, preuzeto 4. 4. 2013. godine.

Nažalost, firme koje se bave poljoprivredom prepuštene su propadanju. Međutim, potrebno je napomenuti da je sve očitiije da se ulažu napor i za postepeno oživljavanje zemljoradničkih zadruga (koje su u poslijeratnom periodu skoro potpuno nestale).

Poljoprivredom se ponajviše bave sitna poljoprivredna domaćinstva po selima, te radnička domaćinstva na svojim još sitnijim okućnicama koja su prinuđena da se bave poljoprivredom kako bi podmirili svoje potrebe, a eventualne viškove plasirali na tržište.

Veliki su potencijali regije Doboj sa aspekta povećanja obima ovakvog načina proizvodnje, ako bi se radilo organizovano i pružila garancija potencijalnim proizvođačima da će im proizvod biti otkupljen.

Regija Doboj, ima veoma dobre uslove za stvaranje sirovinske baze i izgradnju prerađivačkih kapaciteta za proizvodnju zdrave hrane.

Velike mogućnosti se javljaju u proizvodnji genetski nemodifikovanih zrna soje, a područje regije Doboj je pogodno za tu vrstu proizvodnje. Plasman je siguran u zemlje Evrope, a i u Bosnu i Hercegovinu, jer se godišnje u BiH uvozi industrijskog bilja, među kojima je i soja, u iznosu oko 300 miliona KM. Poznato je da su evropski potrošači zainteresovani za genetski nemodifikovanu (zdravu) hranu.

Na teritoriji **grada Doboja** raspoloživo poljoprivredno zemljište iznosi **33 700 ha** (prema podacima republičkog zavoda za statistiku), a prema podacima Odjeljenja za privredu opštine/grada Doboj iznosi 34 691 hektara. Od ukupne površine obradivog zemljišta, 27 250 hektara ili 78% su oranice i bašte 9% su voćnjaci i 4% livade.

U gradu Doboj, prosječno godišnje se zasije raznim poljoprivrednim kulturama oko 16 000 hektara ili 47% obradivog poljoprivrednog zemljišta. ***Vidljivo je da ima prostora za proširenje poljoprivredne proizvodnje.***

Na području opštine Doboj je ranije egzistiralo sedam zemljoradničkih zadruga, koje su uglavnom prestale sa radom i nemaju funkciju i ulogu u razvoju sela kakve su imale 80-ih godina prošlog vijeka: ZZ „Bosnakop”, ZZ „Kožuhe”, ZZ „Krnjinka”, ZZ „Osječani”, ZZ „Podnovlje”, ZZ „Cerovica”, ZZ „Trebavakomerc”. Od ukupne površine opštine Doboj (81 390 ha) u posjedu zadruga se nalazilo oko 586 ha.

U toku 2008. godine je, na osnovu Uredbe o upisu u registar poljoprivrednih gazdinstava Ministarstvo poljoprivrede, a u svrhu upravljanja i kontrole mjera podrške poljoprivredi i ruralnom razvoju - za potrebe analize, planiranja i provođenja mjera poljoprivredne politike otpočela akcija upisa poljoprivrednih gazdinstava u poslovnice APIF-a. Do sada je na području opštine Doboj registrovano 2.487 poljoprivrednih gazdinstava, odnosno oko 15% od ukupnog broja poljoprivrednih domaćinstava.¹³

Kada je u pitanju **opština Derventa** zemljište je osnovni prirodni resurs na kome većina stanovništva opštine temelji svoju egzistenciju, i važno je spomenuti da je zemljište još uvijek očuvano od zagađenja. U opštini Derventa ističu da je poljoprivredno zemljište prirodno bogatstvo i dobro od opšteg interesa, te je temelj poljoprivredne proizvodnje i proizvodnje hrane za čovjeka i njegove potrebe.

Na području ruralnog dijela opštine Derventa prisutno je 38 825 posjednika zemljišta, sa 61 235 poljoprivrednih parcela i **35 671 ha ukupnih poljoprivrednih površina.**

U pogledu boniteta (kvaliteta) zemljišta, područje opštine 26,7% čini zemljište od I – IV klase, koje predstavlja kvalitetno poljoprivredno zemljište, 73,3% zemljište od V – VII klase.

¹³ Strategija integrisanog lokalnog razvoja opštine Doboj u periodu 2011-2020, Službeni glasnik opštine Doboj br. 2/11.

Poljoprivredno zemljište u površini od oko 35 671 ha na području opštine, raspoređeno je na privatno i državno vlasništvo, pod privatnim je oko 34 198 ha površine ili 96,37%, a u državnoj svojini 1 473 ha površine ili 3,63%. Obradivog poljoprivrednog zemljišta je oko 34 803 ha površine, od čega je u privatnoj svojini oko 33 720 ha ili 96,88 %, a u državnoj svojini oko 1 083 ha ili 3,12 %.¹⁴

U posljednjih nekoliko godina *tritikale*¹⁵ se pokazao kao kultura koja će zauzeti važno mjesto u ratarskoj proizvodnji za ishranu stoke, pa se u posljednje vrijeme poklanja velika pažnja sjetvi ove ratarske kulture. Površine pod ovom kulturom zauzimaju oko osam procenata ukupnih sjetvenih površina na opštini Derventa. Prinosi tritikalea mogu biti i pet t/ha.

Poljoprivredna proizvodnja na području **opštine Derventa** je organizovana kroz Udruženja (Udruženje farmera i udruženje poljoprivrednih proizvođača) i kroz zadruge. Na području opštine registrovane su i trenutno obavljaju djelatnost četiri zadruge i to: Zemljoradnička zadruga „LAN“ Velika Sočanica, Zemljoradnička zadruga „AGROPOSAVINA FARM“ Derventa, opšta zemljoradnička zadruga „EKO PRODUKT-PLEHAN“ i jedna specijalizovana pčelarska zadruga „MEDOPROM“.

Na području opštine registrovano je još sedam zadruga koje ne obavljaju djelatnost.

Udruženje farmera opštine Derventa osnovano je 2001. godine u sastavu Republičkog udruženja farmera. Ono broji oko 60 članova. Osnovni cilj udruženja je unapređenje poljoprivredne proizvodnje u oblasti stočarstva kroz uvođenje novih tehnologija u proizvodnju, usvajanje standarda kvaliteta, te edukaciju članova Udruženja. U sastavu udruženja formirana je ženska sekcija koja broji 15 članova i čije su aktivnosti vezane uglavnom za proizvodnju mlijeka i povrtlarsku proizvodnju.

Udruženje poljoprivrednih proizvođača Derventa je osnovano početkom 2005. godine. Trenutno broji 120 članova. Ciljevi udruženja su: unapređenje poljoprivredne proizvodnje na području opštine, edukacija poljoprivrednih proizvođača, unapređenje stočnog fonda, promjena strukture sjetve na području opštine. Članstvo udruženja je organizovano po sekcijama i stalno se proširuje.

Zemljoradnička zadruga „LAN“ - Velika Sočanica - u sastavu ove zadruge rade tri maloprodajna objekta, točilište brojlera, mješaonica stočne hrane, te benzinska pumpna stanica. Pored toga zadruga vrši otkup mlijeka. Zadruga je od oko 900 kooperanata sa kojim posluje u 2006. godini otkupila oko četiri miliona litara mlijeka za mljekaru „Mlijeko produkt“ iz Kozarske Dubice. Ona sve više pažnje posvećuje stručnom usavršavanju poljoprivrednika, a u tom cilju uspostavljeni su kontakti sa većim brojem domaćih i međunarodnih organizacija.

Zemljoradnička zadruga „AGROPOSAVINA FARM“ -Derventa - Stalnom saradnjom sa poljoprivrednim proizvođačima, pružanjem stručno-tehničke pomoći i edukacijom farmera, ova zadruga je postala važan činilac u organizaciji i udruživanju poljoprivrednih proizvođača, u cilju postizanja što boljih rezultata u proizvodnji i plasmanu njihovih gotovih proizvoda. Po projektu IOCC- a, formiran je zadružni revolving fond, u cilju obezbjeđenja odgovarajućih repromaterijala za poljoprivrednu proizvodnju. Za proljećnu sjetvu tekuće

¹⁴ Strategija razvoja opštine Derventa 2011-2016. <http://www.derventa.ba/derventa/dokumenti/strategijarazvoja2011-2016>, preuzeto 4.4.2013. u 11:00.

¹⁵ **Tritikale** je novija žitarica nastala u želji za objedinjavanjem pozitivnih osobina pšenice i raži. Hemijski sastav zrna tritikalea kvalitetniji je od pšenice (sadrži dva do tri posto više bjelancevina), te se koristi za ishranu ljudi i životinja. Može se proizvoditi na svim, pa i na najsiromašnijim tipovima zemljišta. Ima izvanrednu otpornost na zimu i relativno dobru otpornost na sušu.

godine obezbjeđen je repromaterijal za 28 korisnika u vrijednosti 62.000,00 KM. Ova zadruga je organizovala edukaciju za proizvođače krastavaca, a ima i ugovorenu proizvodnju sa A.D. „VITAMINKA“ za 2,5 ha površine ove povrtlarske kulture.

Zemljoradničke zadruge „SLOGA“, „DERVENTA“ i „UKRINA“ trenutno ne funkcionišu zbog organizacionih i finansijskih problema.

Jedino preduzeće koje se bavi proizvodnjom i preradom prehrambenih proizvoda je **„FRUKTA TRADE“** d.o.o. To je prehrambena kompanija koja je usmjerena na proizvodnju sokova, kečapa, majoneze i pakovanje slatkog i slanog asortimana.

Prema podacima iz Statističkog godišnjaka Republike Srpske 2012. ukupan **uvoz povrća i voća** u RS-u u 2011. godini je 35,528 miliona KM, a **izvoz** u istom periodu je iznosio 40,649 miliona KM.

Opština Modriča izrazito je bogata plodnom zemljom i malim vodotocima.

Poljoprivreda je najzastupljenija privredna grana na području opštine Modriča. Skoro dvije trećine zemljišta (62% ili 22 500 ha) na prostoru **opštine Modriča** čini poljoprivredno obradivo zemljište, koje je preko 85% u privatnom vlasništvu. Učešće oranica sa povoljnim bonitetom zemljišta dobra je pretpostavka za razvoj **ratarske proizvodnje**. Kada je u pitanju prostor opštine Modriča onda treba istaći da prednjači proizvodnja žitarica (kukuruz, pšenica, ječam i dr). One se proizvode uglavnom za vlastite potrebe domaćinstava, bez značajnog plasmana na tržište. Od industrijskog bilja zastupljene su manje površine pod sojom i duvanom.

Prema podacima iz Statističkog godišnjaka Republike Srpske 2012. na području opštine Modriča u kategoriji „oraničnih površina“ nalazi se **16 305 ha**, od ukupno 22 500 ha obradivog poljoprivrednog zemljišta.

Podatak, da skoro dvije trećine površine opštine Modriča čini poljoprivredno zemljište, je dobar osnov za ulaganje u prerađivačke kapacitete za preradu mlijeka, mesa, voća i povrća, kojih nedostaje na području ove opštine. S tim u vezi, u opštini Modriča već je pripremljen projekat za izgradnju hladnjače čija je ukupna vrijednost 1,2 miliona dolara.¹⁶

Po podacima opštinske administracije u opštini Modriča se registracija preduzetničke djelatnosti završava u roku od jednog, dok je rok za izdavanje građevinske dozvole 30 dana.

Tabela: Oranične površine prema načinu korišćenja¹⁷

Opština/ grad	Oranice i baste (ha)	Zasijane površine-(ha) (Podaci za 2011. godinu)					Rasadnici, cvijeće i ukrasno bilje (ha)	Ugari i neobrađene oranice (ha)
		Ukupno	Žita	Idust. bilje	Povrće	Krmno bilje		
Doboj	32280	20578	12476	41	1717	6344	10	11692
Derventa	28865	12918	10103	238	751	1826	-	15947
Modriča	16305	14733	11648	73	1392	1620	8	1564

¹⁶ <http://www.modrica.ba> preuzeto 12. 4. 2013.

¹⁷ Preuzeto iz Statističkog godišnjaka Republike Srpske 2012.

Bavljenje poljoprivredom kao privrednom granom omogućuje sticanje dohotka za normalnu egzistenciju, što pokazuju pozitivni primjeri iz prakse poljoprivrednika iz bližeg okruženja.

Neophodno je na ovim prostorima omogućiti preduslove da se poljoprivreda razvije u toj mjeri da obezbijedi snabdijevanje stanovništva hranom i prevashodno da bude dovoljan izvor prihoda da bi se mladi zapošljavali kao poljoprivrednici i da bi se zadržali na selu.

Neki od preduslova su: osiguranje usjeva od vremenskih nepogoda i udruživanje poljoprivrednika radi ukupnjavanja parcela čime se pojeftinjuje proizvodnja po jedinici mjere, kao i pružanje veće podrške države, proizvođačima u njihovom nastojanju da svoje proizvode registruju kao domaće trgovačke marke (brendiranje proizvoda).

1.1. POVRTLARSTVO

Proizvodnja povrća na području **grada Doboja** se zasniva uglavnom u baštama i na parcelama veličine do 1/2 ha, mada se u posljednje vrijeme pojavljuju i poljoprivredni proizvođači koji u značajnijoj mjeri primjenjuju agrotehničke mjere u povrtlarskoj zasnivajući plasteničku proizvodnju. Dominantne povrtlarske kulture su krompir, paprika, kupus i paradajz. U manjoj mjeri se uzgajaju luk, mrkva, krastavac, pasulj i ostalo povrće. Poljoprivredna gazdinstva koja proizvode za tržište plasman obavljaju na zelenoj pijaci. U gradu nema prerađivačkih kapaciteta koji otkupljuju ili prerađuju povrtlarske kulture.

Prioritetan zadatak gradskih vlasti u povećanju obima proizvodnje u povrtlarstvu će biti davanje podrške za izgradnju prerađivačkih kapaciteta, kao i kapaciteta za čuvanje proizvoda (hladnjače).

U opštini Derventa povrtlarska proizvodnja se odvija po navici, bez adekvatne agrotehlike i kvalitetnog sjemenskog i sadnog materijala. Loše vremenske prilike kao što su velike količine padavina, visoka vlažnost vazduha i visoke temperature pogoduju razvoju biljnih bolesti naročito plamenjače na paradajzu, krastavcima, krompiru, pasulju i luku, što prouzrokuje kraće trajanje vegetacije.

Da bi se povećale površine pod povrtnim biljem potrebno je iz temelja promijeniti navike u povrtlarskoj proizvodnji. Neophodno je primijeniti savremenu tehnologiju gajenja, kvalitetan sjemenski i sadni materijal, pravilnu ishranu i zaštitu usjeva, navodnjavanje, te bi se tada ova oblast biljne proizvodnje svrstala u profitabilnu proizvodnju.

U posljednjih nekoliko godina plastenička proizvodnja u opštini Derventa poprima sve veći značaj, jer obezbjeđuje veći profit u odnosu na druge vidove proizvodnje hrane.

Prinosi dobijeni u ovakvim uslovima uzgoja značajno su veći nego na otvorenom polju. Takvo povrće na tržištu ima visoku cijenu, jer su najviše orijentisani na ranu proizvodnju (van sezone u jesen, zimu i rano proljeće), kao što je proizvodnja paradajza, paprike, salate, krastavaca.

Plasteničku proizvodnju treba u budućnosti još više podržavati kroz razne vidove poticaja, jer je ona izvor kontinuirane proizvodnje i snabdjevenosti tržišta tokom cijele godine i zato što je plastenička proizvodnja budućnost domaćinstava koja posjeduju malu površinu zemljišta i koja raspolažu s malo radne snage.

Opština Modriča ima sličan trend razvoja povrtlarstva kao i druge sredine.

Poznato je da se proizvodnja povrća vezuje uz prerađivačke kapacitete i veće gradove kao potrošačke centre. Na području opštine Modriča nema prerađivačkih kapaciteta povrća, a i prerađivački kapacitet u Šamcu, za koji je bila vezana proizvodnja prije rata, nije nastavio sa

preradom. Proizvodnja povrća u poslijeratnom periodu je uglavnom bila vezana za potrošnju u svježem stanju, a višak se prodavao na lokalnoj pijaci i pijacama u susjednim opštinama. Tek unazad tri godine ova proizvodnja je doživjela pomak kada je Opština pružila finansijsku pomoć kroz nabavku plastenika i pružanje pomoći u povezivanju proizvođača i prerađivača.¹⁸

1.1.1. Obim proizvodnje (razvijenost) i Plastenička proizvodnja

Činjenica je da oko plastenika ima više rada nego kod proizvodnje povrća na otvorenom, ali da se trud i rad uvijek isplati - to je sigurno.

Plastenička proizvodnja je intenzivan način uzgoja biljaka, što znači da se na malo površini nalazi veliki broj biljaka i da daju dosta veće prinose od druge proizvodnje, ali i da, kao takve, vrlo iscrpljuju zemljište. Slijede podaci o kulturama koje se obično uzgajaju u plasteniku, te orijentacionu količinu proizvoda koja se može dobiti (prva + druga klasa) na površini od 100 m²:

- ▶ Paradajz cca 1700 kg
- ▶ Paprikacca 1750 kg
- ▶ Krastavac salatni..... cca 1300 kg
- ▶ Salata..... cca 360 kg
- ▶ Mladi luk..... cca 350 kg
- ▶ Špinat..... cca 300 kg

Ovo su orijentacione i realne količine u normalnim uslovima uzgoja. Na povećanje ili smanjenje istih utiče mnogo faktora: klimatske prilike uzgoja (kontinentna ili mediteranska), ishrana i zaštita biljaka, da li imate namjeru grijati plastenike ili ne, kvaliteta sadnog materijala, odabrani sortiment i, naravno, cijena na tržištu, koja nikada nije ista.

Postoji još nekoliko kultura, koje se mogu uzgajati u plastenicima, kao što su: jagode, cvijeće, blitva, karfiol, dinja, lubenica, patlidžan, mahune, tikvice, krastavac kornišon i drugo - ovisno o tržištu.

Na području **opštine Derventa** registrovan je 21 plasteničar sa ukupnom površinom plastenika preko 2,0 ha, koji se bave robnom proizvodnjom i svoje proizvode plasiraju na lokalno i šire tržište. Veliki broj poljoprivrednih domaćinstava opštine Derventa posjeduje plastenike za svoje potrebe.¹⁹

Danas se na području **opštine Modriča** pod plastenicima nalazi oko 6 550 m², a proizvodnja povrća za poznatog kupca godišnje se odvija na oko pet hektara.²⁰

Iako su površine neznatno u porastu trebalo bi napomenuti da se radi o proizvodima koji veoma brzo kaliraju i ne mogu se duže čuvati osim u hladnjačama.

Nedostatak kapaciteta - hladnjača za čuvanje ovih proizvoda su sigurno jedan od faktora što ova proizvodnja nije doživjela veći napredak u ovom dijelu dobojske regije.

¹⁸Strategija razvoja opštine Modriča 2010-2014. <http://www.modriča.ba/pdf/strategija.pdf> preuzeto 4.4.2013.

¹⁹Strategija razvoja opštine Derventa, Derventa, april 2011.

<http://www.derventa.ba/derventa/dokumenti/strategijarazvoja2011-2016>, preuzeto 04.04.2013. u 11:00

²⁰Strategija razvoja opštine Modriča 2010-2014. <http://www.modriča.ba/pdf/strategija.pdf> preuzeto 4. 4. 2013.

1.2. VOĆARSTVO

Klimatski i zemljišni uslovi omogućavaju intenzivnu proizvodnju voća na našem prostoru, mada je osnovna karakteristika njena ekstenzivnost, zastario sortiment, neadekvatna agrotehnika i zaštita. Površine koje su pogodne za kvalitetnu obradu rezervisane su za ratarsku proizvodnju, tako da su voćnjacima prepušteni tereni sa nagibom, što sve otežava održavanje i primjenu odgovarajućih agromjera.

Voćarstvo, pored toga što zahtijeva puno rada, traži i pravilno podizanje i primjenu agrotehničkih mjera kako bi rod bio dobar i uzgoj isplativ.

Ako se uzmu u obzir troškovi proizvodnje i cijene na tržištu može se reći da uzgoj voća u Republici Srpskoj može da donese godišnji profit do deset hiljada maraka po hektaru, ako se primjenjuju savremene agrotehničke mjere. Svako poljoprivredno domaćinstvo koje na savremen način uzgaja najmanje tri hektara voćnjaka i ima prinos od 25 do 40 tona roda po hektaru, može se svrstati u komercijalna gazdinstva, to jeste može biti tržišno orijentisano gazdinstvo. Voćari koji imaju zasađene površine veće od tri hektara i proizvodnju veću od 70 tona voća trebalo bi da se registruju kao komercijalna gazdinstva (ako se nisu do sada registrovali), čime stiču veća prava na podsticajne mjere od strane RS. Treba reći da je uzgoj voća u Republici Srpskoj isplativiji nego u Evropi, zbog manjih troškova, a cijene proizvoda na tržištu su iste.

Zahvaljujući dobrim klimatskim uslovima, u Republici Srpskoj postoji više prirodnih oblasti pogodnih za uzgoj voća kao što su Potkozarje, gdje su dominantne jabuka, kruška i breskva, dok je u oblastima Majevica, Trebave i Posavine dominantna šljiva.

S obzirom na to da je velika potražnja šljive u Evropi i da ova voćka u ovom podneblju traži manja ulaganja u odnosu na druge evropske oblasti, što samim tim smanjuje i krajnju cijenu, moguć je izvoz šljive u znatnim količinama u Rusiju i druge dijelove Evrope, što bi trebalo maksimalno iskoristiti.

Na našim prostorima voćarstvu se ne prilazi s onom dozom ozbiljnosti kakva je prisutna u razvijenim zemljama Evrope. Zbog toga su prinosi, a i dobit, dosta manji nego u zemljama Zapadne Evrope.

U nastavku teksta su data bitna usmjerenja koja mogu poslužiti što skorijem uključenju u savremene tokove voćarstva.

U tekstu pod nazivom „*Izbor voćne vrste i sorte prilikom podizanja novih zasada*“, autora Branislava Gavranica, koji je objavljen 3. 11. 2012. godine na <http://dobarvocar.com/> nalaze se zanimljiva uputstva za sve one koji se žele baviti voćarstvom. Dio tih uputstava (u skraćenoj verziji), skupa sa zapažanjima, navedena su u nastavku teksta.

Osnovno pravilo za sve voćare koji proširuju svoje zasade ili prvi put sade voćnjake je da prikupe što je više moguće podataka koji su karakteristični za lokalitet gdje se planira sadnja. Pored klimatskih i zemljišnih parametara, potrebno je posavjetovati se s relevantnim stručnjacima iz oblasti voćarstva. Niko se ne treba previše pouzdati u savjete apotekara ili rasadničara, čak ni u svoje vlastito mišljenje ako nije stručnjak iz oblasti voćarstva.

Prije sadnje potrebno je izvršiti analizu nekoliko vrlo bitnih parametara, a to su:

a) Klima:

- ▶ **Temperatura** je najvažniji klimatski faktor i od nje zavisi da li će se neka vrsta ili sorta dobro pokazati na datom lokalitetu,
- ▶ **Padavine** su od bitnog značaja za voćke, u zimskom periodu padavinama se akumulira vlaga u zemljištu i pomoću vlage se razlažu hranjive materije. U toku ljeta padavine pored pozitivnih stvari, mogu imati i negativan efekat.
- ▶ **Vjetar** može pozitivno uticati na voćnjake u pogledu provjetravanja krošnje, a sa druge strane ako je područje izloženo udaru jakih vjetrova onda može da dođe do oštećenja voćaka.
- ▶ **Grad (tuča, led)** - ako je područje izloženo čestim gradovima onda u investiciju treba uvrstiti i protivgradnu odbranu (mreže i sl).
- ▶ **Mraz** - štete koje mraz može da izazove voćari su iskusili 2012 godine, pa se posebna pažnja mora obratiti na ovu klimatsku pojavu.
- ▶ **Nadmorska visina** - je bitan faktor prilikom izbora sorte. Poznato je da su na višim nadmorskim visinama temperature niže, te bi se na takvim lokalitetima trebalo da gaje vrste i sorte koje podnose niže temperature (npr. jabuke, kruške, čak i trešnje).
- ▶ **Nagib terena** - ima veliki uticaj na izbor vrste i sorte. Tereni sa nagibom su pogodni za voćne vrste koje ne podnose visok nivo podzemnih voda (trešnje). Međutim, previše nagnuti tereni zahtijevaju veće investicije ukoliko se moraju raditi terase.

b) Zemljište

Potrebno je napraviti fizičko-hemijsku analizu zemljišta i napraviti proračun potreba za hranjivim materijama i dinamikom njihovog unošenja u zemljište.

c) Okruženje

Veoma je bitno da prilikom odabira voćne vrste pogledamo koje su već prisutne na tom lokalitetu. U zemljama Zapadne Evrope je pravilo da se voćnjaci formiraju na mjestima na kojima su već bili, odnosno, ako je na tom području jabuka gajena 50 godina, onda je to sigurno dobar lokalitet za jabuku, a svako eksperimentisanje je skupo i rezultati su diskutabilni.

d) Sadni materijal

Od velike važnosti je da prilikom sadnje kupimo kvalitetan sadni materijal. Obično ono što jeftino kupimo, kasnije doplaćujemo uz velike rate.

e) Projekat

Podizanje zasada voća je ozbiljan posao i trebalo bi ga obaviti po svim mogućim standardima. Greške koje se naprave u podizanju zasada teško se ili nikada ne isprave. Zato je od posebnog značaja da u projektovanju učestvuju ozbiljni i provjereni stručnjaci. Prilikom izrade projekta treba uzeti u obzir sve prethodno navedene faktore i na osnovu studiozno proučenih podataka napraviti najbolju kombinaciju sljedećim redoslijedom: **vrsta → podloga → sorta → smjer redova → razmak u redu i međuredu → izbor armature → sistem za navodnjavanje → protivgradne mreže.**

Iz svega navedenog proizlazi da jedno gazdinstvo koje želi da se bavi savremenim voćarstvom, mora ispuniti sljedeće kriterijume:

1. na osnovu savjeta stručnjaka i postojećih agroekoloških uslova izabrati vrste, sorte i podloge voća koje će davati optimalne prinose na tom lokalitetu, i ono što je posebno važno je da zasađena sorta ima tržišnu vrijednost, da je tražena na tržištu.
2. odraditi osnovnu prihranu zemljišta na osnovu fizičko-hemijske analize zemljišta i zahtjeva voćne vrste koja će biti uzgajana,
3. izabrati kvalitetan sadni materijal,
4. optimizirati razmak sadnje i pravce redova u zavisnosti od ekspoziture terena,
5. obezbijediti osnovnu mehanizaciju koja će racionalizovati troškove i adekvatno ispunjavati sve tražene zadatke u toku sezone (atomizer, herbika, kosilica itd...) i
6. sve agro i pomotehničke operacije raditi u tačno predviđenim rokovima.

Tek kada svi navedeni parametri budu ispunjeni, prelazimo na one parametre koji će nam omogućiti da relativno sigurnije ostvarujemo visoke i kvalitetne prinose, a to su:

- ▶ *sistemi za navodnjavanje,*
- ▶ *protivgradne mreže,*
- ▶ *neke druge savremene inovacije u voćarstvu.²¹*

Svaki voćar mora da zna da bez kvalitetnog sadnog materijala i pripreme zemljišta nema savremenog voćarstva. Svaki proizvođač mora da bude svjestan da se bavi voćarstvom radi sticanja materijalne koristi. Osnovni postulat u uspješnom voćarstvu je ***prinos po jedinici površine***. Svaki voćar mora promijeniti svoju svijest i razmišljanje i svu svoju energiju i znanje usmjeriti na povećanje prinosa, a ne u raspravu o visini cijene, odnosno da li će prva klasa biti 0,45 KM ili 0,65 KM. Moramo napomenuti da i u razvijenim zemljama cijene voća nisu veće nego što su u nas.

1.2.1. Obim proizvodnje (razvijenost);

Tabela: Proizvodnja voća

Opština/grad	Jabuke ukupna proizv. (tona)	Kruške ukupna proizv. (tona)	Šljive ukupna proizv. (tona)	Višnje ukupna proizv. (tona)
	2011. godina	2011. godina	2011. godina	2011. godina
Doboj	303	164	1938	113
Derventa	419	190	1360	240
Modriča	324	185	2617	155

²¹ <http://dobarvocar.com/>, preuzeto 22.5.2013. godine, u 14:30.

Napomene:

Podaci proizvodnje za 2011. godinu su preuzeti iz Statističkog godišnjaka Republike Srpske 2012.

Iz tabele je vidljivo da se na ovom posmatranom dijelu dobojske regije ubjedljivo najviše proizvodi šljiva.

Tabela: Vrijednost otkupljenih i prodatih poljopr. proizvoda prema grupama proizvoda u RS, četvrto tromjesečje 2012. godine²²

Grupa proizvoda	Otkup	Prodaja	Indeksi (po kvartalima) IV 2011/ IV 2012	
			Otkup	Prodaja
Ratarski proizvodi	5 164 014	8 175 466	75,1	149,4
Voćarski i vinogradarski proizvodi	1 418 894	2 129 265	111,8	69,6

Iz ove tabele je vidljivo da je otkup ratarskih proizvoda smanjen za 24,9 ideksnih poena u odnosu na isti period 2011. godine, dok je prodaja porasla za 49,4 indeksna poena.

Istovremeno kada su u pitanju voćarski i vinogradarski proizvodi za isti period, otkup je povećan za 11,8, a prodaja smanjena za 30,4 indeksna poena.

Tabela: Prosječne cijene (u KM) otkupljenih i prodatih poljopr. proizvoda prema grupama proizvoda u RS, četvrto tromj. 2012. godine

Vrsta proizvoda	Otkup	Prodaja
Pšenica, merkantilna, t	468,56	429,50
Kukuruz u zrnju, merkantilni, t	472,03	463,20
Soja, suvo zrno, kg	1,09	1,05
Krompir merkantilni, kg	0,60	0,52
Pasulj, kg	3,81	—
Mrkva, kg	0,84	0,71
Kupus, kg	0,27	0,31
Jabuke, kg	1,16	0,82
Kruške, kg	1,39	0,97
Šljive za preradu, kg	0,45	—
Voćne sadnice i kalemovi	—	2,28

U opštini/gradu Doboju dominantne voćarske kulture su šljiva, jabuka i kruška, a u manjoj mjeri se uzgajaju vinova loza i jagodičasto voće. Ostalo voće je sporadično

²² <http://www.rzs.rs.ba> Podaci preuzeti 31.5.2013

zastupljeno na malim površinama. Prinosi i proizvodnja voća u opštini imaju velike varijacije koje su rezultat vremenskih uslova, zbog čega je na području opštine započeo proces uvođenja protivgradne zaštite. Značajno je spomenuti da postoji tendencija obnavljanja zastarjelih voćnjaka visokorodnim sortama na okućnicama površine oko 0,5 ha uglavnom mješovitog tipa, kao i zasnivanje savremenih voćnjaka površine od 1-8 ha na kojima dominiraju šljiva, jabuka i kruška.²³

Prema statističkim podacima proizvodnja voća u **opštini Derventa** se zasniva na površini od 2 381 ha. U posljednjih 10 godina na području opštine zasnovano je oko 50 ha voćnjaka s intenzivnom proizvodnjom jabučastog i koštičavog voća, ali i oko šest ha novih plantažnih zasada vinograda, gdje su ispoštovani standardi visokointenzivne proizvodnje.

Zastupljene su gotovo sve kontinentalne vrste voća kao što su šljiva, jabuka, kruška, višnja, trešnja, kajsija, breskva, orah i jagodičasto voće.²⁴

Problem u voćarskoj proizvodnji je tradicionalno nemaran odnos prema voćarskim kulturama. Ustaljena je praksa ulaska u voćnjake samo u vrijeme berbe i za vrijeme rezidbe. U najvećem broju slučajeva proizvodnja služi za zadovoljenje vlastitih potreba domaćinstva.

Voćarska proizvodnja predstavlja jedan od najprofitabilnijih vidova poljoprivredne proizvodnje, ali uz primjenu najnovijih tehničko-tehnoloških znanja. **Poljoprivredni proizvođači koji se odluče da investiraju u voćarsku proizvodnju moraju da prihvate potpuno novi način rada i razmišljanja, jer se tehnologija gajenja umnogome razlikuje unazad nekoliko godina.**

Imajući u vidu potrebe prerađivačke industrije za voćem kao sirovinom za preradu, kao i mogućnost plasmana ovih proizvoda na domaćem tržištu, gdje postoji značajan deficit, trebalo bi značajniju pažnju posvetiti povećanju obima voćarske proizvodnje na području opštine Derventa.

Dio teritorije **opštine Modriča** je pogodan za uzgoj voća. Prema raspoloživim podacima iz 2008. godine pod voćnjacima na području opštine bilo je 2 299 ha ili 6,3% od ukupnih poljoprivrednih površina. Voćarstvo je ekstenzivnijeg karaktera, ali je posljednje tri godine prisutan trend podizanja intenzivnih voćnjaka i zasađeno je 30 510 novih sadnica voća. U proizvodnji voća dominiraju šljiva, jabuka i kruška „viljamovka“. Proizvodnja ostalih voćnih vrsta je manje zastupljena i koristi se za zadovoljavanje potreba proizvođača kroz upotrebu u svježem stanju (trešnja i breskva), a višak se prodaje na lokalnoj pijaci. **Proizvodnja jagodičastog voća je zanemarivo mala, što je loše, pogotovo zato što je u predratnom periodu postojala njegova zavidna proizvodnja.**²⁵

²³ Strategija integrisanog lokalnog razvoja opštine Doboj u periodu 2011-2020, Službeni glasnik opštine Doboj br. 2/11.

²⁴ Strategija razvoja opštine Derventa, Derventa, april 2011.

http://www.derventa.ba/derventa/dokumenti/strategijarazvoja_2011-2016 , preuzeto 4. 4. 2013. u 11:00

²⁵ Strategija razvoja opštine Modriča 2010-2014. <http://www.modriča.ba/pdf/strategija.pdf> preuzeto 4. 4. 2013.

1.3. HORTIKULTURA

Slika: Hortikultura²⁶

Hortikultura se još može definisati kao nauka o uzgoju i njezi flore i faune u vrtu. Latinski *hortus* znači vrt, a latinski *cultura* je uzgoj, razvoj, oplemenjivanje, usavršavanje. Hortikultura obuhvata brigu o tlu (ili drugom mediju na kojem biljka raste), razmnožavanje, oplemenjivanje i sjemenarstvo, uzgoj povrća, voća, vinove loze, ljekovitog, aromatičnog i ukrasnog bilja, proučava biljne bolesti i štetnike, ishranu bilja, ekologiju vrta, oblikovanje kao umjetnički i estetski aspekt vrta, a u još širem smislu i uzgoj gljiva, pčelarstvo, stočarstvo (kućni ljubimci i sitna stoka) itd.

Bitan dio hortikulture je uzgoj u staklenicima uz velike prinose u optimalnim uslovima (optimalna temperatura, vlažnost, nivo CO₂, količina svjetlosti, kontrola biljnih bolesti i štetnika). Tako se uzgaja povrće, rezano cvijeće i sl. Najčešće poteškoće su: visoke cijene energije, ograničenja dopuštenih pesticida i sl. U hortikulturi se nastoji što više koristiti mehanizacija, te umjetna i prirodna gnojiva. Hortikulturni proizvodi često se prodaju naveliko po cijenama koje zavise od ponude i potražnje na tržištu. Postoji i prodaja na aukcijama poljoprivrednih proizvoda. Neki uzgajivači ujedinjeni su u udruženja proizvođača i tako lakše plasiraju svoje proizvode na tržište.

Razlikuje se u odnosu na agrikulturu tj. agronomiju prvenstveno u tome što latinski *ager* (g. *agri*) znači polje, seosko imanje, dakle, označava znatno veću površinu od *hortus*-a tj. vrta. Hortikultura u užem smislu riječi često označava oblikovanje i njegu ukrasnog vrta kao područje krajobrazne arhitekture.²⁷

Dobojska regija, kao i cijela BiH, po tvrdnjama stručnjaka, ima sve preduslove za bavljenjem hortikulturom, kao specifičnim dijelom poljoprivrede. Ti dobri preduslovi se ogledaju prije svega u dobrim klimatskim uslovima, dužini vegetacionog perioda i jeftinoj radnoj snazi. Sve ove pogodnosti daju dobre uslove za plantažnu proizvodnju cvijeća u plasticima i na otvorenom prostoru.

Pored povoljnih uslova za bavljenjem ovim vidom proizvodnje ni blizu nije iskorišćen ovaj potencijal.

²⁶ <http://www.namestaj.rs/kategorija/31/g-terase-dvorista-i-baste/548/hortikultura-uredjenje-vrtova-i-travnjaka>, preuzeto 26. 5. 2013.

²⁷ <http://hr.wikipedia.org/wiki/Hortikultura>, preuzeto 1. 4. 2013. godine.

1.3.1. Organizacija rasadnika

Za drveće

Slika: Rasadnik²⁸

Proizvodne površine:	Neproizvodne površine:
Odjeljak za razmnožavanje;	Putevi i staze;
Odjeljak za formiranje;	Uprava;
Matičnjaci;	Garaže.
Vjetrobrani pojasevi;	
Arboretum ili ogledno polje.	

- **Rasadnik** je posebna površina na kojoj se proizvodi sadni materijal.
- **Matičnjak** je površina gdje se gaje matične biljke.
- **Arboretum** je površina koja služi za posmatranje biljke.

Odjeljak za razmnožavanje pripada grupi proizvodnih površina. U ovom odjeljku počinje prva faza proizvodnje sadnog materijala, a to je sjetva sjemena i sadnja reznica. Ove vrste radova obavljaju se na lijevama na otvorenom, lijevama pod staklom i lijevama pod plastičnom folijom. U zavisnosti od načina razmnožavanja u sastav ovog odjeljka ulazi *sijalište i ozilište*.

Sijalište predstavlja skup svih površina u rasadniku koja se koriste za sjetvu. Sijalište se sastoji od lijeva na otvorenom i Dunemanovih lijeva. Dunemanove lijeve su ograđene lijeve sa vještačkim supstratom od mješavine pijeska, treseta i šumskog humusa. Za sjetvu rijetkog i skupog sjemena, za sjetvu osjetljivih vrsta i za sjetvu sjemena koje sporo klija, koriste se zatvorene lijeve. Lisčarske sadnice ostaju u sijalištu jednu do dvije godine, a četinarske dvije do tri.

Ozilište služi za sadnju reznica i proizvodnju oziljenica. Razlikujemo lijeve pod staklom ili plastičnom folijom, tu se sade zelene i poluzrele reznice. Razlikujemo i otvorene lijeve gdje se sade zrele reznice pripremljene u vrijeme mirovanja vegetacije. U ozilištu biljke ostaju jedna do dvije godine. U sastavu odjeljka za razmnožavanje, može biti i *pikirište*. U **pikirištu** se gaje klijavci, mladi sijanci i ožiljene reznice iz staklenika ili plastenika sve do presađivanja u školu. Ovo se radi da bi se dovoljno razvile do razmjera koje bi trebalo da budu za presađivanje u školu.

²⁸ <http://www.agroklub.com/hortikultura/>, preuzeto 15. 5. 2013.

1.3.2. Plastenička proizvodnja cvijeća

Tretman zemljišta prije sadnje u plasteniku

Nakon završetka montaže plastenika, potrebno je izvršiti fizičku, kao i hemijsku pripremu (zaštitu) zemljišta u plasteniku.

Fizička priprema zemljišta

Biološko – organsko, peletirano gnojivo je tvornički obrađeno organsko gnojivo, proizvedeno termičkom obradom i dehidracijom stajnjaka (Stallgrena, Fertor...). Ima oko 90% suhe tvari u kojoj je 65% organska tvar.

Sadrži dovoljne količine azota, fosfora, kalija, magnezija i kalcija. Neutralnog je mirisa, bez prisustva je sjemenki korova i patogenih mikroorganizama. U peletiranom je obliku što omogućuje ručno rasipanje, ili rasipanje mehanizacijom koja se koristi u primjeni mineralnih gnojiva. Jedna vreća od 25 kg ide na 150-200 m², u plasteničkoj proizvodnji. Potrebno je gnojivo ravnomijerno rasuti po cijeloj površini plastenika, te zatim cijelu površinu plastenika izfrezati i uravnati grabljama.

Ukoliko ne uspijete pronaći ovo gnojivo, možete koristiti i klasični stajnjak pod uslovom da je sagorio, odnosno da je star minimum dvije godine, i to u omjeru 0,5 kg/m². Istraživanja su pokazala veliku prednost industrijski pakovanih gnojiva.

Nakon unošenja gnojiva (stajnjaka), u plasteniku ništa ne bi trebalo raditi minimalno 48 sati.

Hemijska priprema (zaštita) zemljišta

Hemijska dezinfekcija (dezinsekcija) zemljišta podrazumijeva preventivno tretiranje (zaštitu) zemljišta prije same sadnje u plasteniku, protiv svih poznatih štetočina (insekticid). Zemljišni insekticid (Radar, Galation, Force, ...) trebalo bi ravnomjerno rasuti po plasteniku, po uputstvu priloženom uz preparat ili uputstvu agronoma.

Nakon tretiranja na zemlju, plastenik se zatvori i narednih 48-72 sata nema ulaska u plastenik.

Nakon završenih 48-72 sata, plastenik otvoriti i prozračiti.

Nakon navedenih mjera, plastenik je spreman za sadnju i to po mogućnosti kvalitetnih, certifikovanih presadnica.

1.3.3. Obim proizvodnje (razvijenost)

U Statističkom godišnjaku Republike Srpske 2012. u dijelu „**Rasadnici, cvijeće i ukrasno bilje**“ stoji da se pod ovim kulturama na opštini Doboj u 2011. godini nalazilo 10 hektara, a u opštini Modriča osam hektara, dok nema podataka za opštinu Derventa.

U **Derventi** se nalazi „**Vrtni centar Marić**“ koji se od 1997. godine bavi hortikulturom. Proizvodnju obavljaju pod staklenikom površine 800 m² i na otvorenom. Takođe se vrše usluge konsaltinga svima koji su zainteresovani za ovu vrstu proizvodnje.²⁹

Na nivou JPŠ „ŠUME RS“ Sokolac, 1/3/2004. god. formiran je i počeo sa radom novi organizacioni dio pod nazivom „**CENTAR ZA SJEMENSKO-RASADNIČKU PROIZVODNJU**“ sa sjedištem u Doboju.

Nastao je izdvajanjem:

1. Rasadnika „Stanovi“ Doboj iz Šumskog gazdinstva „Doboj“ Doboj;
2. Rasadnika „Stupine“ Nevesinje iz Šumskog gazdinstva „Botin“ Nevesinje;
3. Rasadnika „Bišina“ Šekovići iz Šumskog gazdinstva „Zmajevac“ Šekovići;
4. Rasadnika „Petkovača“ Brčko iz Šumskog gazdinstva „Majevica“ Lopare i
5. Rasadnika „Gornja Puharska“ Prijedor iz Šumskog gazdinstva „Prijedor“ Prijedor.

Ukupna površina Rasadnika iznosi 132 ha:

- ▶ Rasadnik „Stanovi-Doboj“ – 37 ha (28%);
- ▶ Rasadnik „Stupine“ Nevesinje – 27 ha (20%);
- ▶ Rasadnik „Bišina“ Šekovići – 53 ha (40%);
- ▶ Rasadnik „Petkovača“ Brčko – 10 ha (8%);
- ▶ Rasadnik „G. Puharska“ Prijedor – 5 ha (4%).

„Centar za sjemensko-rasadničku proizvodnju“ zapošljava 54 radnika koji imaju status stalno zaposlenih.

RJ „Stanovi“ Doboj

RJ „Stanovi“ Doboj nalazi se na potezu Doboj-Stanari-Banjaluka, udaljena 12 km od Doboja. U svom sastavu ima rasadnike u Stanovima i Usori ukupne površine 37 ha.

U RJ „Stanovi“ zaposleno je ukupno 15 radnika, od čega su dva šumarska i jedan poljoprivredni inženjer.

Proizvodni program čine šumska proizvodnja koja je dominantna, hortikulturna proizvodnja koja je zastupljena sa preko 100 vrsta i 200 varijeteta i ova proizvodnja je na nivou centra najznačajnija u ovoj RJ. Proizvodnja ljekovitog bilja odvija se na površini od šest ha (kamilica i lavanda).

Prosječna godišnja proizvodnja šumskog sadnog materijala je oko 3.700 000 sadnica, od kojih dominira proizvodnja smrče (cca 2.350 000), ali je 150.000 kontejnerskih sadnica (nisula). Slijedi crni bor (700 000 kom), bijeli bor (370 000 komada). Od ostalih, značajna je proizvodnja duglazije i jele.

RJ „Stanovi“ raspolaže i sa matičnjakom kanadske topole (E.A.T.) odakle se reznicama prosječno godišnje proizvede cca 8 000 sadnica.

²⁹ <http://www.vrtnicentarmaric.com>, pročitano 18. 5. 2013. godine.

Hortikulturna proizvodnja je cca 250 000 sadnica:

1. Sjemenište **90 000** komada
2. Ožilište **1 000** komada
3. Pikirište **125 000** komada
4. Rastilište **34 000** komada

RJ „Stanovi“ Doboj nalazi se na potezu Doboj-Stanari-Banjaluka, udaljena 12 km od Doboja. U svom sastavu ima rasadnike u Stanovima i Usori ukupne površine 37 ha.

U RJ „Stanovi“ zaposleno je ukupno 15 radnika, od čega su dva šumarska i jedan poljoprivredni inženjer.

Proizvodni program čine šumska proizvodnja koja je dominantna, hortikulturna proizvodnja koja je zastupljena sa preko 100 vrsta i 200 varijeteta i ova proizvodnja je na nivou centra najznačajnija u ovoj RJ. Proizvodnja ljekovitog bilja odvija se na površini od šest ha (kamilica i lavanda).

Pravilnik o registraciji uzgajivača cvijeća u RS-u, koji predviđa da bi svaki proizvođač sadnog materijala (cvijeća ili povrtlarskog sadnog materijala) trebalo da bude registrovan kao firma i da ima zaposlene radnike, predstavlja veliku prepreku uzgajivačima cvijeća. Naime, ovaj Pravilnik predviđa da svaki proizvođač koji hoće da proizvodi sadni materijal (cvječar ili povrtlar) mora biti upisan u registar proizvođača sadnog materijala kod Ministarstva poljoprivrede RS i da ima odgovarajuću stručnu spremu, a ako nema, mora zaposliti jedno lice koje ima odgovarajuću stručnu spremu.

Samo mali broj većih proizvođača se registrovalo u skladu sa Pravilnikom.

Mali proizvođači smatraju da ne mogu ekonomski opstati ako bi postupili po Pravilniku, a ako bi nastavili proizvodnju po starom došli bi pod udar zakona. Jedan od izlaza za male proizvođače sadnog materijala je i stupanje u ugovorni odnos, kao kooperant, sa zadrugama. Time bi legalizovali svoj rad jer bi zadruga vršila nadzor i kontrolu proizvodnje. Predlažemo da se kreira program osposobljavanja zainteresovanih lica za proizvodnju rasadničkog materijala i cvijeća.

Iako ova regija ima povoljne uslove za bavljenjem hortikulturom, nije dovoljna iskorištenost tih pogodnosti. Naime veliki potencijal se vidi u proizvodnji za izvoz, a i domaće tržište nije ni blizu zasićeno ovim proizvodima što pokazuje još uvijek veliki uvoz cvijeća i ukrasnog bilja.

Prema podacima Uprave za indirektno oporezivanje izvoz cvijeća i ukrasnog bilja u 2012. je iznosio 3,9 miliona KM, što je skoro pet puta više nego u 2008. godini. Međutim, po podacima UIO uvoz cvijeća i ukrasnog bilja u BiH u 2012. godini je i dalje bio velik i iznosio je 15 miliona KM. U ovom velikom uvozu treba tražiti šansu za povećanje domaće proizvodnje.

2. TURIZAM I DOMAĆA RADINOST

2.1. TURIZAM

Slika: Seoski turizam³⁰

Razvoj seoskog turizma, kao sastavnog dijela ukupne turističke privrede, ima poseban značaj u Republici Srpskoj. Baziran je prevashodno na bogatom prirodnom nasljeđu, nezagađenim rijekama, raznovrsnoj flori i fauni, blagoj klimi, kao glavnom motivirajućem faktoru za privlačenje velikog broja turista u ruralna područja, ali i na jednako značajnom kulturno-istorijskom nasljeđu.

Pojedine opštine u RS prepoznajući značaj seoskog turizma izradile su i djelimično realizovale razvojne projekte.

Geografska pozicija, prirodni resursi, kulturno-istorijski spomenici, etno-kulturna obilježja i dobra saobraćajna povezanost regije Doboj sa bližim i daljim okruženjem čine kvalitetne preduslove za razvoj ovih djelatnosti.

U svim opštinskim centrima postoje manje ili više kvalitetni kapaciteti za smještaj gostiju hotelskog ili motelskog tipa.

Iako je seoski turizam usvojenom Strategijom razvoja turizma u Republici Srpskoj do 2020. prepoznat kao prioritet, na prste jedne ruke mogu se nabrojati oni koji su se u RS upisali u *Registar* (kod APIF-a) *seoskih domaćinstava i pružalaca ugostiteljskih usluga u apartmanima, kućama za odmor i sobama za iznajmljivanje* (podatak od februara 2012).

U Turističkoj organizaciji RS (TORS) potvrđuju da, prema podacima sa terena, za većinu domaćinstava zainteresovanih za registraciju prepreku predstavljaju nerazjašnjeni detalji u vezi sa samom registracijom, poreskim obavezama, prijavama radnika, fiskalnim kasama, izdavanjima računa. Prednosti registracije seoskog turističkog domaćinstva su: a) promocija koju vrši lokalna turistička organizacija i TORS; b) mogućnost unapređenja ponude prisustvom na radionicama, seminarima i kongresima; c) mogućnost apliciranja za neki od domaćih i međunarodnih grantova koji potpomažu razvoj ovog vida turizma, d) mogućnost interesnog udruživanja davalaca usluga; e) povećana mogućnost plasmana proizvoda kućne radinosti itd. S obzirom na to da ovaj vid turizma ima velike mogućnosti za razvoj, bilo bi korisno da Vlada RS omogući određeni period u kojem će potencijalni pružaoci ovih usluga biti oslobođeni dodatnih poreza, dok ne krenu ostvarivati određenu dobit, nakon toga bi bilo

³⁰ <http://www.kotromanicevo.com/galerija.html>, preuzeto 27. 3. 2013.

dobro uraditi neki paušalni iznos prema razredima razvijenosti opštine ili grada. To znači da će sa nižom stopom razvijenosti biti i niži nameti za bavljenje seoskim turizmom.

Novčanom kaznom od 1.500 KM do 8.000 KM biće kažnjeno za prekršaj fizičko lice koje pruža ugostiteljske usluge u objektima kapaciteta do 16 kreveta, ukoliko nisu upisani u registar kod APIFa.

Kazna od 1.000 do 5.000 KM propisana je za registrovano poljoprivredno gazdinstvo koje pruža ugostiteljske usluge, kao i za fizička lica sa članovima njihovog domaćinstva koje nije registrovano kao porodično poljoprivredno gazdinstvo, ali obavlja poljoprivrednu djelatnost i pruža turističke usluge bez upisa u registar. Istom kaznom zapriječeno je i onima koji obavljaju turističku djelatnost na selu, a u postupku inspeksijske kontrole bude utvrđeno i da ne ispunjavaju opšte uslove u pogledu poslovne prostorije, uređaja, opreme i zaposlenih lica.

2.1.1. Obim usluga (razvijenost);

Podaci u donjoj tabeli su uzeti iz *Statističkog biltena br. 8- ugostiteljstvo i turizam* u izdanju Republičkog zavoda za statistiku, Banja Luka 2012.

Tabela: Dolasci i noćenja turista

Grad/ opština	Dolasci			Noćenja		
	Ukupno	Domaći	Gosti	Ukupno	Domaći	Gosti
Doboj						
2008	5.502	2829	2673	10697	5584	5113
2009	4758	2479	2279	8513	4257	4256
2010	5116	2854	2262	7789	4021	3768
2011	4985	2490	2495	11145	5628	5517
Derventa						
2008	1764	499	1265	3941	1043	2898
2009	1603	553	1050	2949	1065	1884
2010	1581	462	1119	2719	691	2028
2011	1459	487	972	3856	945	2911
Modriča						
2008	1925	1616	309	2769	2007	762
2009	1020	784	236	2516	2129	387
2010	1727	1010	717	2960	1764	1196
2011	2171	1460	711	3207	1967	1240

Geografski položaj područja opštine Derventa pruža značajne mogućnosti za lovni i seoski turizam. Opština Derventa ima površinu od 517 kvadratnih kilometara i zauzima centralni položaj prostora sjeverne Bosne, koji predstavlja tranzitno područje koje povezuje Panonsku niziju, preko Dinarskih planina sa Jadranskim morem.

Značajniji derventski kapaciteti u ugostiteljstvu i turizmu su hotel Biser, motel Babino Brdo, motel Dvor, Sportsko-rekreativni centar Derventa, Sportsko-rekreativni centar Olimp.

U okviru „**Velikogospojinskog sabora**“, održava se i nadaleko poznata manifestacija sa tradicijom dugom 160 godina - **Derventski vašar**, jedan od najpoznatijih vašara bivše Jugoslavije. Pored vašara, održava se i veliki broj kulturno-umjetničkih i sportskih aktivnosti (sportska takmičenja, Sajam privrede, motorijada, izložbe, prezentacije i sl).

Konfiguracija terena i bogatstvo divljači, kao i rasprostranjenost vodnih tokova pružaju povoljne uslove za razvoj **lovnog i ribolovnog turizma**. Cijela teritorija je bogata divljači niskog lova, a obronci Motajice poznati su po srnama.

Seoski turizam može biti pokretač oživljavanja seoskog prostora i ostvariti bitan uticaj na promjene u njegovoj društveno-ekonomskoj strukturi. Zasnovan je na iskorištavanju autentične seoske sredine u kontekstu turističke ponude. Nema odlike masovnosti i kompatibilan je s aspektima održivog turizma, a u pravilu podrazumijeva i ekološku poljoprivrednu proizvodnju. Uporišne tačke mogu biti seoska domaćinstva koja egzistenciju temelje na poljoprivredi, a višak svojih proizvoda plasiraju putem seoskog turizma. Osim prodaje poljoprivrednih i drugih proizvoda, prihod u okviru seoskog domaćinstva može se ostvariti i pružanjem usluga smještaja, prehrane, učestvovanja u nekim oblicima poljoprivrednih radova.

Na području opštine Derventa, postoje dobri uslovi za **razvoj seoskog vida turizma**, kao što su očuvana priroda, čist vazduh, bogato etno-kulturno nasljeđe, gastronomija, mogućnosti za odmor, šetnju i rekreaciju, te blizina kulturno-istorijskih spomenika. Seoski ili tzv. zeleni turizam privlači ljude koji bi voljeli da se odmore od gradske buke i uz tradicionalan način života na selu. To je, takođe i način očuvanja tradicije, običaja i starih zanata.³¹

Geografski položaj opštine Modriča čini ovo područje vrijednim prirodnim nasljeđem s obzirom na to da je riječ o rijetkom konglomeratu planinskih i ravničarskih cjelina. Na području opštine dodiruju se obronci balkanskih Dinarida, planina Trebava i Vučijak sa Panonskom nizijom- Posavinom pri čemu se raspon nadmorske visine kreće od 90 do 644 metra. Jedan od najperspektivnijih prirodnih resursa je Duga Njiva- izletište i vazдушna banja na planini Trebava koja se proteže na nadmorskoj visini od 400 do 644 metra. Duga Njiva bogata je bjelogoričnim i crnogoričnim šumama, netaknutim izvorima pitke vode, raznovrsnim biljnim i životinjskim svijetom sa stalnim vazдушnim strujanjima koja predstavljaju važan termoregulacioni faktor zbog kojeg je vazduh uvijek čist. Zahvaljujući bogatoj vegetaciji, koja ga oplemenjuje, vazduh ovdje ima dejstvo prirodnog aerosola. Ljeti je izletište na Dugoj Njivi pogodno za kampovanje, izlete, šetnje, biciklizam, sakupljanje ljekovitog bilja, lov i ribolov, dok je u zimskom periodu idealan za uživanje u sniježnim aktivnostima.

Povezivanje Modriče sa Dugom Njivom predstavlja važan početni impuls u razvoju sveukupnog područja Trebave, prvenstveno seoskog i rekreativnog turizma.

Od prirodnih atrakcija bitno je istaknuti lovne i ribolovne potencijale. Na području lovne površine u iznosu od 29 432 hektara na ravničarskim i brdskim predjelima najzastupljenije vrste divljači su srna, zec, fazan, divlja svinja i divlja patka, a u ravničarskim lovištima prepelica. Lovačkim resursima upravlja Lovačko udruženje „Majna“, koje na raspolaganju ima dvije lovačke kuće i sedam lovačkih koliba. Rasprostranjenost manjih i većih vodenih tokova bogatih ribom i riječnim rakom pružaju mogućnost za razvoj ribolovnog turizma. Ribolovni potencijal predstavlja rijeka Bosna koja u dužini od 31 kilometar protiče kroz modričku opštinu, jezera površine oko 10 hektara u Modričkom Lugu i niz brdskih rječica.³²

³¹Strategija razvoja opštine Derventa 2011-2016. <http://www.derventa.ba/derventa/dokumenti/strategijarazvoja2011-2016>, preuzeto 27. 3. 2013. u 11:00

³² Strategija razvoja opštine Modriča 2010-2014. <http://www.modriča.ba/pdf/strategija.pdf> preuzeto 27.3.2013.

Turistički položaj Doboja je izuzetno povoljan u odnosu na glavne turističke tokove Evrope. Pored Sarajeva, važan je saobraćajni čvor BiH; putevima i prugama povezan je sa Šamcem, Banja Lukom, Sarajevom i Tuzlom, a u Slavonskom Brodu sa posavskim saobraćajnicama. Od 2005. g. dosta je urađeno po pitanju rekonstrukcije, restauracije, konzervacije i valorizacije turističkih vrijednosti opštine Doboj. Ovaj uslov je i najteže zadovoljiti jer iziskuje kapitalna investiciona ulaganja.

U narednom periodu turističkog razvoja neophodno je investirati i u turističku specifičnu infrastrukturu i suprastrukturu (ugostiteljski objekti, galerije, poučne, biciklističke i moto staze, objekte za iznajmljivanje opreme i sl).

Prvi turistički valorizovan lokalitet, u poslijeratnom periodu, na području opštine Doboj jeste Goransko jezero kojim od 2004. godine upravlja Udruženje za sport i rekreaciju „Goransko jezero“.

Turistička organizacija opštine Doboj (TOD) osnovana je odlukom Skupštine opštine Doboj dana 17.10.2006. godine sa ciljem valorizacije, očuvanja i zaštite turističkih vrijednosti na području opštine Doboj.

Među najznačajnijim projektima koje je realizovala turistička organizacija ubraja se i projekat Podsticaj razvoju seoskog turizma na području opštine Doboj.

Tokom posljednjih nekoliko godina Opština Doboj je posvetila značajne aktivnosti i uložila velika sredstva u razvoj turizma na teritoriji opštine. Turizam u prošlosti nije bio jedna od primarnih grana djelatnosti u Opštini Doboj jer, Doboj je, prije svega, bio poznat po nekoliko jakih industrijskih preduzeća, koja, na žalost, nemaju tako značajnu ulogu u trenutnoj ekonomiji grada, a neka su i u potpunosti obustavila proizvodnju.

S obzirom na prirodne i geografske karakteristike (grad Doboj je smješten na tri rijeke, geografski predstavlja specifičnu mješavinu kotlina, brda i planina, specifično kulturno-istorijsko naslijeđe, mješavina kultura, multietničnost...) logično je bilo da turizam bude jedna od grana kojoj se posvećuje i kojoj će se u budućnosti morati posvetiti mnogo više pažnje. Shodno tome, Opština Doboj je osnovala Turističku organizaciju opštine Doboj koja je, u saradnji s nevladinim organizacijama, udruženjima građana i privatnim sektorom, glavni nosilac aktivnosti na polju turizma. Pored predratnih manifestacija čija se tradicija održala i u postratnom periodu kao što je Međunarodni TV turnir rukometnih šampiona, pokrenuto je nekoliko manifestacija koje postaju tradicionalne kao što je Festival turizma, Privredni sajam „Doboj ekspozicija“, Teatarfest...

Takođe, u istom cilju razvoja turizma, rekonstruisana je dobojska tvrđava, obnovljen je Sportsko-rekreacioni centar „Preslica“, u privatnom aranžmanu izgrađen je Sportski kompleks „Džungla“, sa otvorenim bazenima i propratnim objektima, uređeno je Goransko jezero, radi se na prilagođavanju turističkim potrebama pećine u Stanovima.³³ Nedavno je završeno renoviranje hotela Park (bivši hotel Bosna) čime su povećani smještajni kapaciteti u gradu Doboj. Neposredno uz magistralni put Doboj-Derventa, na udaljenosti 15 kilometara od Doboja nalazi se etno selo „Kotromanićevo“.

Posebnu pažnju u razvoju turizma na području opštine/grada Doboja treba posvetiti razvoju seoskog turizma.

Strategijom lokalnog razvoja opštine Doboj u periodu 2011. do 2020. godine u Sektorskom razvojnom planu lokalnog ekonomskog razvoja definisan je cilj koji se odnosi na razvijanje konkurentskih turističkih proizvoda i opremanje najmanje 20 seoskih domaćinstava za

³³ <http://www.opstina-doboj.ba/lat/turizam.html>, preuzeto 22. 5. 2013. godine u 12:30.

pružanje usluga smještaja i ishrane do 2014. godine. U programu razvoja turizma definisan je i projekat pod nazivom: „Proširenje kapaciteta ponude usluga u oblasti seoskog turizma na području planine Ozren“.³⁴ Opštine Derveta i Modriča nemaju Strategiju razvoja seoskog turizma i domaće radinosti.

2.2. DOMAĆA RADINOST

Domaća (kućna) radinost je specifična vrsta djelatnosti koja se obavlja kod kuće, a ne tiče se kućnih poslova i koja obezbjeđuje novčanu zaradu onima koji je obavljaju.

Kućna (domaća) radinost i sporedno zanimanje zapravo pripadaju obrtničkoj djelatnosti, a mogu je obavljati sve fizičke osobe koje nisu obveznici PDV-a. **Kućna radinost** se odnosi na proizvode koji se proizvode dok **sporedno zanimanje** znači obavljanje usluga, a ne proizvodnju.

U Pravilniku o djelatnostima koja se smatraju starim i umjetničkim zanatima i domaćom radinošću, („Sl. glasniku RS“, br. 70/12, od 26. jula 2012), član 4. stoji: „Domaća radinost je djelatnost izrade, dorade i oplemenjivanja predmeta kod kojih preovladava ručni rad i koji imaju estetsko obilježje narodne umjetnosti.“ U istom Pravilniku se navodi **Lista djelatnosti koje se smatraju domaćom radinošću**: 1. pletenje i štrikanje; 2. tkanje, 3. kukičanje - heklanje i necovanje (izrada čipke, stolnjaka, ukrasnih detalja, odjevnih predmeta i slično), 4. vez raznih tekstilnih proizvoda, 5. premotavanje i upredanje konca i vune, 6. izrada suvenira, 7. izrada narodnih nošnji, 8. izrada predmeta sa narodnim vezom, 9. izrada proizvoda drvene domaće galanterije (vretena, preslice, oklagije, drvena korita, kalice i slično), 10. ručna izrada predmeta od sitnih otpadaka od kože, tekstila, klirita i sličnih materijala.

Navodimo još nekoliko najzanimljivijih djelatnosti iz asortimana „domaća radinost“:

- ▶ proizvodi od pluta, slame i drugih pletarskih materijala;
- ▶ košarački i pletarski proizvodi;
- ▶ usluge dovršavanja čaša za piće i drugih proizvoda od stakla;
- ▶ figurice i drugi ukrasni keramički predmeti;
- ▶ izrada predmeta za uspomenu i suvenira;
- ▶ izrada igrački, kišobrana i suncobrana, štapova za šetnju, bičeva.

Razvojem seoskog i uopšte turizma u Doboju, Derventi i Modriči može se povećati isplativost i obim proizvodnje u domaćoj (kućnoj) radinosti, jer će se povećati potražnja za proizvodima iz domaće radinosti.

Domaća radinost se može obavljati samostalno ili u okviru interesnih udruženja građana.

³⁴ Administrativna služba- Odjeljenje za privredu i društvene djelatnosti grada Doboja -dokument br. 04/30-1-312/13, od 30. 4. 2013. godine.

3. ŠTAMPARSKA I GRAFIČKA DJELATNOST

Slika: Štamparska djelatnost³⁵

Grafička i novinsko-izdavačka industrija obuhvata:

- ▶ Proizvodnju papira i proizvoda od papira,
- ▶ Izdavačku djelatnost, štampanje i reprodukcija snimanih medija.

Grafička i informativna djelatnost, te proizvodnja papira i proizvoda od papira posljednjih godina zauzima sve značajniji segmenat u industrijskoj proizvodnji. Ova djelatnost, kao prateća proizvodnja i pružanje usluga, za potrebe privrede i van privrede, bilježi rast proizvodnje i porast učešća u proizvodnji industrije. Instalirani kapaciteti su izuzetno veliki, međutim nedovoljno su iskorišteni. S obzirom na to da su kapaciteti bazne proizvodnje u ovom sektoru prestali s radom, sektor je zavisn o uvozu repromaterijala iz inostranstva, što smanjuje isplativost bavljenjem ovim poslom. Posljednjih godina ovaj sektor karakteriše osnivanje velikog broja malih odnosno mikro preduzeća, te je i proizvodnja organizovana prvenstveno u malim i mikro privatnim preduzećima.³⁶

Kriza koja je prisutna na ovim našim terenima direktno se odražava i na ovaj sektor. Sve je više malih i mikro preduzeća iz ove branše koja formalno prestaju sa radom, a neformalno i dalje rade „na crno“.

Tehničko-tehnološka opremljenost firmi iz ovog sektora je na visokom nivou. Mogućnošću korištenja vrhunske računarske opreme raznih vrsta digitalnih kamera, skenera, te savremene računarske opreme povećava se kvalitet čime se pooštrava konkurencija u ovom sektoru. Uvođenjem novih tehnologija omogućena je štampa kolor materijala vrhunskog kvaliteta. Pored toga proizvode se sve vrste komercijalne i transportne ambalaže. Izdavačka djelatnost je sve značajnija i obuhvata štampanje knjiga, udžbenika, brošura, časopisa, revija, kataloga, prospekata, kao i razne vrste obrazaca. Proizvode i usluge firmi iz ovog sektora koriste korisnici iz raznih djelatnosti i oblasti industrije.³⁷

³⁵ <http://www.komorars.ba> Preuzeto 27. 5. 2013. godine.

³⁶ <http://www.komorars.ba> Preuzeto 27. 5. 2013. godine.

³⁷ Ibidem

3.1. RAZVIJENOST

Proizvođači u ovom sektoru su, zbog velike konkurencije, prisiljeni da dodatno ulažu u opremu da bi postigli viši nivo kvaliteta i da bi postali konkurentniji na tržištu.

Ulaganja u ovaj sektor u cilju opstanka na tržištu dovode do toga da je bavljenjem ovim poslom sve skuplje i skuplje.

Tabela: Proizvodnja industrijskih proizvoda u 2010. i 2011. godini.³⁸

Šifra proizvoda	Naziv proizvoda i djelatnosti	Vrsta proizvo dnje	Jedinica mjere	Proizvedena količina	
				2010.	2011.
18	ŠTAMPANJE I UMNOŽAVANJE SNIMLJENIH ZAPISA				
18.11.10.00	Štampane novine, žurnali ili časopisi, koje izlaze najmanje četiri puta sedmično	0	kg	613 360	592 469
18.12.12.30	Štampani komercijalni katalogi	0	kg	229 145	183 266
18.12.12.50	Štampani trgovački reklamni materijal (isklj. komercijalne kataloge)	0	kg	37 545	47 854
18.12.13.00	Štampane novine, žurnali i časopisi, koji izlaze manje od četiri puta sedmično i ostale periodične publikacije	0	kg	137 816	105 791
18.12.14.07	Štampane knjige, brošure, leci i sličan štampani materijal, u pojedinačnim listovima	0	kg	750 152	993 025
18.12.14.14	Štampane knjige, brošure, leci i sličan štampani materijal (isklj. u pojedinačnim listovima)	0	kg	67 266	58 320
18.12.14.21	Štampane dječije slikovnice, knjige za crtanje i bojenje	0	kg	68 250	77 400
18.12.14.63	Štampane slike, dezeni ili fotografije	0	kg	166	160
18.12.19.10	Štampani kalendari svih vrsta, uklj. kalendarske blokove	0	kg	111 790	92 764
18.12.19.90	Ostali štampani materijal, d. n.	0	kg	762 288	448 863
18.13.30.00	Ostale grafičke usluge	0	ef. čas	4 147	5 965
18.14.10.30	Uvezivanje i dovršavanje brošura, magazina, kataloga, uzoraka i oglasne literature uklj. slaganje, spajanje, šivenje, lijepljenje, orezivanje, ukoričavanje.	0	ef. čas	12 079	6 060

U tabeli su dati podaci za Republiku Srpsku zato što nisu dostupni podaci za posmatrane opštine.

Izvoz proizvoda grafičke industrije u 2012. godini je iznosio 16 985 429 KM ili 50 % više nego 2011. godine, što je najveći rast izvoza grafičke industrije posljednjih godina.

U okviru strukture izvoza grafičkih proizvoda najviše su se izvozile štampane knjige, brošure, leci i slični štampani materijal, novine, časopisi i ostale štampane publikacije.

³⁸ Podaci u tabeli preuzeti iz Biltena industrije br. 15. str. 24, 2012. godina, Republički zavod za statistiku Banja Luka.

Na regiji **Doboj**, grafička djelatnost je prilično razvijena, a najvećim proizvodno/uslužnim kapacitetima raspolaže **Grafičar Doboj**. Iako ima najveće kapacitete ova firma je došla u nezavidan položaj tako da joj prijeti potpuno gašenje.

U svim opštinama regije Doboj zastupljene su firme i preduzetnici u grafičkoj djelatnosti i čija ponuda obuhvata štampanje knjiga, časopisa, novina, kataloga, te korićenje štampanog materijala.

Preduzeće **EKO-VIT** osnovano je 1998. godine u Doboju. U početku se preduzeće bavilo isključivo proizvodnjom kartonske i papirne ambalaže. Od 2005. godine preduzeće radi sve vrste reklama i reklamnog materijala. Danas je ovo jedno od vodećih preduzeća koje se bavi izradom reklama u BiH. Preduzeće ima za cilj da ponudi kompletnu marketinšku uslugu i iz tog razloga ide u korak sa vremenom, prati zahtjeve tržišta i prilagođava strategiju novim trendovima.³⁹

Štamparija Udruženja distrofičara „**DMP**” iz Doboja je preduzeće koje se bavi grafičkom djelatnošću i ima status preduzeća za profesionalno, radno osposobljavanje i zapošljavanje osoba s invaliditetom u kome je krajem 2012. godine radilo osam radnika od kojih je pet lica sa invaliditetom (četiri su žene). Nova oprema koja je nabavljena zahvaljujući realizovanim projektima pod nazivom „Novim uslugama za održavanje zaposlenosti” pruža mogućnost da ponude nove i kvalitetne usluge kao što su: Skeniranje do A0 formata, štampa i kopiranje linijskih crteža, štampa i kopiranje postera i banera, kolor kopiranje, tehničke crteže i projekte, mape i planove, časopise, novine, postere, fotografije, reklamne panoe i sve druge štampane dokumente. Kolor kopiranje u formatu A4, A3, A6, 0 omogućava brže pružanje usluge kopiranja knjiga i izrade diplomskih i seminarskih radova. Sjedište im se nalazi u Doboju, Nikole Pašića 65 (Svetog Save 9).

Privatna zanatska radnja **S.Z.R. „GRAVOGRAF“** Doboj, koja izrađuje suvenire sa motivima Doboja (dobojska tvrđava i sl), pored toga vrše i:

- ▶ kompjutersko graviranje;
- ▶ refilovanje ketridža;
- ▶ reklame;
- ▶ fotokopiranje,

Nalazi se u Doboju, u ulici Kralja Aleksandra, poslovni objekat Plava zgrada, drugi sprat, poslovni prostor 4/a.

Grafičkom djelatnošću u Doboju se bavi i samostalna zanatska grafička radnja „**RPS-GRAFIKA**”. Nalazi se u ulici Ozrenskih srpskih brigada bb, a pruža grafičke usluge i usluge štampanja.

Na prostoru opštine **Derventa** najznačajniji privredni predstavnik u ovoj oblasti je „Intergraf DK – Derventa”. Štamparija **INTERGRAF-DK DERVENTA** je stacionirana u gradu Derventi i u vlasništvu je preduzeća „Interprom“ d.o.o. Derventa, a bavi se proizvodnjom i prodajom kompjuterskog papira, blokovske robe, transportne i složive kartonske ambalaže, te papirnih vrećica i mesarskog papira, kao i izradom kolor štampe (novine, katalogi, pozivnice, kalendari...).

Grafički studio „GS Komerc“ doo iz Modriče poznat je po svojim uslugama na cijelom teritoriju BiH. Renomirana kompanija „GS“ se bavi izradom plaketa, PVC izloga, sito štampom, tekstil štampom, svijetlećim reklamama, pjeskarenjem, laserskim, te digitalnim štampanjem.

³⁹ <http://www.reklamedoboj.com/o-nama>, preuzeto 21.6.2013. godine.

III -SEGMENT II- ANALIZA ZAKONSKE REGULATIVE

U oblasti poljoprivrede (povrtlarstva, voćarstva i hortikulture), turizma i domaće radinosti, te štamparske i grafičke djelatnosti

1. OSNOVNI ZAKONI KOJI UREĐUJU OBLAST POLJOPRIVREDE U REPUBLICI SRPSKOJ

Osnovni zakoni koji uređuju oblast poljoprivrede u Republici Srpskoj, a time i **grana poljoprivrede: povrtlarstva, voćarstva i hortikulture** su:

1. Zakon o poljoprivredi („Službeni glasnik Republike Srpske“ br.70/06, 20/07, 86/07, 71/09, 14/10);
2. Zakon o poljoprivrednom zemljištu („Službeni glasnik Republike Srpske“ br.38/06, 86/07);
3. Zakon o poljoprivrednim zadrugama („Službeni glasnik Republike Srpske“ br.73/08, 106/09 i 78/11);
4. Zakon o obezbjeđenju i usmjeravanju sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede i sela („Službeni glasnik Republike Srpske“ br. 43/02 i 106/09).

Shodno donesenoj osnovnoj zakonskoj regulativi, Republika Srpska je usvojila **strateška dokumenta** u oblasti poljoprivrede i to:

- a) Strategija razvoja poljoprivrede Republike Srpske do 2015. godine;
- b) Akcioni plan za realizaciju strategije razvoja poljoprivrede;
- c) Strateški plan ruralnog razvoja Republike Srpske 2009-2015;
- d) Program razvoja poljoprivrednog zadrugarstva u Republici Srpskoj 2011-2016;
- e) Osnove zaštite korištenja i uređenja poljoprivrednog zemljišta;
- f) Strategija razvoja savjetodavnih aktivnosti u poljoprivredi.

Ovim strateškim dokumentima utvrđeni su dugoročni ciljevi poljoprivrednog razvoja Republike Srpske:

- Povećanje obima i prilagođavanje strukture agroindustrijske proizvodnje;
- Optimalno korištenje agrarnih resursa (zemljišta, vode, šuma, genetskih potencijala i dr), povećanje produktivnosti i konkurentnosti uz porast tehničko-tehnološkog nivoa, zaštitu okoline i održivi razvoj;
- Uravnotežen integralni, agrarni, ruralni i regionalni razvoj, jačanje proizvodnih procesa i ekonomske zaštite tržišno orijentisanih proizvođača, zaustavljanje depopulacije i ekonomsko-socijalna revitalizacija seoskih, posebno brdsko-planinskih područja;
- Stabilno tržište poljoprivredno-prehrambenih proizvoda, ponuda hrane koja će po obimu, strukturi, cijenama i kvalitetu biti usklađena s potrebama i nivoom kupovne moći potrošača, i s tendencijom smanjenja učešća troškova ishrane u strukturi porodičnih budžeta;

- ▶ Povećanje izvoza i ostvarivanje višeg nivoa pokrivenosti spoljnotrgovinske razmjene poljoprivredno-prehrambenih proizvoda, a na bazi produktivnosti, kvaliteta, harmonizovane regulative sa (EU i STO) i ekvivalentnog nivoa internih podsticaja i eksterne zaštite proizvođača;
- ▶ Institucionalno, materijalno, kadrovsko, tehničko-tehnološko osposobljavanje poljoprivrede za uključivanje RS i BiH u regionalne, evropske i svjetske integracione procese.

Strateški plan ruralnog razvoja Republike Srpske 2010-2015. godine kojeg prati i Akcioni plan za realizaciju, utvrdio je između ostalog:

- ▶ Stvaranje uslova za prestrukturiranje održivog razvoja proizvodnih djelatnosti u ruralnim područjima, podižući konkurentnost proizvođača;
- ▶ Razvoj privrednih, uslužnih i drugih djelatnosti u skladu sa zahtjevima zaštite okoliša, održavanja prirodnog prostora, kulturno-istorijskih i tradicionalnih vrijednosti i drugo;
- ▶ Poboljšanje dostupnosti javnih dobara na ruralnim područjima radi podizanja kvaliteta života, kao i radi sprečavanja negativnih demografskih kretanja;
- ▶ Prilagođavanje zahtjevima koji proizlaze iz procesa pristupa Bosne i Hercegovine Evropskoj uniji.

Strategijom razvoja poljoprivrede do 2015. godine planirani su podsticaji i modeli subvencioniranja u Republici Srpskoj.

Stabilan rast i razvoj poljoprivredne proizvodnje i tržišta, zahtijevaju odgovarajuće instrumente direktne i indirektno materijalno-finansijske podrške poljoprivrednim proizvođačima. Time će se podsticati proizvodno i tehnološko prestrukturiranje, razvoj tržišta, povećanje produktivnosti i konkurentnosti, te ostvarivanje ekvivalentnih ekonomskih uslova poslovanja svih ekonomskih subjekata u poljoprivredi, međusobno, a naročito prema uslovima u drugim privrednim sektorima.

Ovo treba shvatiti kao prelazni period, imajući u vidu izrazite potrebe proizvođača za podrškom, s jedne i potrebu **uskladjivanja zakonodavstva sa standardima EU** s druge strane. Evropska Unija ima visoku proizvodnju (obim) glavnih poljoprivrednih proizvoda i nije joj primarni cilj da je u buduću znatnije povećava. Težište EU se pomijera s prethodnog opredjeljenja kojim je značajno stimulisan obim poljoprivredne proizvodnje, za šta su izdvajana ogromna sredstva, na podršku kvalitetu proizvoda, zdravoj hrani, ruralnom razvoju, zaštiti okoline i dr, što finansijski podupire snažan „Agrarni Budžet“ EU.

Sa stanovišta nivoa subvencija veoma je ilustrativno poređenje BiH, odnosno RS sa zemljama sličnim po kapacitetima i uslovima u kojima se odvija poljoprivredna proizvodnja. Godišnje javne subvencije i podrške po ha u BiH su 16,4€ (u RS 26), dok su u Sloveniji dostizala 300€ po ha u predpristupnom periodu za ulazak u EU.

Ovaj podatak oslikava značaj koji je Slovenija dala poljoprivrednom sektoru već u predpristupnom periodu. Sa *per capita* javnom potrošnjom u 2003. od samo 9€ za poljoprivredni sektor, BiH (RS nešto više) znatno zaostaje u poređenju s drugim zemljama (Slovenija: 115€, Latvija: 43€ i Austrija: 208€). Poređenje sa datim zemljama, takođe otkriva značajne deficite u poljoprivrednoj trgovini: dok je izvoz/uvoz odnos za prerađene i

neprerađene poljoprivredne proizvode u navedenim zemljama relativno uravnotežen. U BiH uvoz je 16 puta veći od izvoza.

Međutim, u R. Srpskoj, kao i u BiH, sadašnji nivo proizvodnje ne podmiruje potrebe domaćeg stanovništva, gotovo ni u jednom osnovnom poljoprivrednom proizvodu.

Radi toga težište mora biti na povećanju obima poljoprivredne proizvodnje, kvaliteta, zaštiti okoline, ruralnom razvoju i dr. za šta su potrebne značajne subvencije i efikasan instrumentarij zaštite domaće proizvodnje, što obilato primjenjuju zemlje EU.

Sredstva koja se daju za subvencije poljoprivrede u R. Srpskoj moraju se iskoristiti za povećanje produktivnosti i konkurentnosti poljoprivrednih proizvođača. **Međutim, protiv konkurencije se mora boriti kvalitetom i produktivnošću, a ne samo zaštitom.**

1.1. MODEL SUBVENCIONIRANJA POLJOPRIVREDE U REPUBLICI SRPSKOJ

Prilikom postavljanja modela podsticaja agrarnog sektora pošlo se od nekoliko bitnih činjenica. Analizirana su iskustva u ostvarivanju zajedničke agrarne politike EU u različitim vremenskim periodima, od samog nastanka CAP-a (Zajednička poljoprivredna politika), do njegove posljednje reforme, odnosno do danas.

Analiziran je položaj i razvijenost poljoprivrede u vrijeme nastanka EU-e, odnosno i prije nego je ustanovljena zajednička agrarna politika, a posebno razvoj CAP-a prema vremenskim periodima u kojima su sagledavani pravci i ciljevi agrarnog razvoja pojedinačno zemalja i EU kao cjeline.

Pored toga sagledavan je položaj poljoprivrede kod 10 zemalja uključenih u EU 2004, prije ulaska, kada je svaka zemlja imala svoju agrarnu politiku i poslije ulaska kada nemaju svoju, već zajedničku agrarnu politiku CAP-a. Naime, sve nove članice prije ulaska u EU, kao i zemlje iz našeg okruženja koje se pripremaju za evropske integracije, imale su, odnosno imaju utvrđenu strategiju svog agrarnog razvoja, (BiH nema), sa vrlo preciznim instrumentarijem i mehanizmima za njegovu realizaciju.

Podrška sektoru poljoprivrede u EU do i nakon formiranja CAP-a, kao i u zemljama koje su prije ulaska u EU prošle tranzicioni period i zemljama koje su još uvijek u procesu tranzicije i ozbiljno se pripremaju za ulazak u EU, bila je različita. Imala je različite modalitete podrške, ali je uvijek sa stanovišta obima i funkcije bila veoma značajna za primjenu standarda, podsticanje obima i kvaliteta proizvodnje, jačanje konkurentnosti, unapređenje ruralnog razvoja i ekologije, ali i socijalni aspekt prema netržišnim gazdinstvima koji se nalaze u surovim uslovima rada i života.

Kada je riječ o agrarnom sektoru u RS i BiH, analiziran je aspekt razvijenosti poljoprivrede u svim segmentima. Naime, po svim elementima koji su bili predmet istraživanja, proizlazi da je poljoprivreda na prostorima o kojima je riječ, nerazvijena, preovlađujuće ekstenzivna i nekonkurentna. Korišćenje zemljišta, vode, obim proizvodnje, visina prinosa, kvalitet proizvoda, nivo tehnologije, struktura proizvodnje, veličina posjeda, subvencioniranje i zaštita domaće proizvodnje, organizovanost proizvođača, poznavanje tržišta i drugo, su ustvari, elementi koji potvrđuju **tvrdnju o velikom zaostajanju sektora poljoprivrede** u razvoju u odnosu **na zemlje u okruženju**, a naročito razvijene zemlje. Zato, ako ne bi došlo do radikalnijeg razvojnog zaokreta, imali su izgledi da bi poljoprivreda RS i BiH u skorijoj budućnosti mogla valorizovati raspoložive resurse i otpočeti sa trendom smanjivanja razlika u razvijenosti sa razvijenim agrarnim zemljama.

Analizirajući stanje razvijenosti agrarnog sektora i dosadašnji sistem podsticaja poljoprivrede Republike Srpske, odnosno davanje podrške, mogu se izvesti sljedeće konstatacije:

- ▶ Tokom prethodnih pet godina više od $\frac{1}{2}$ sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede utrošeno je za direktnu podršku pojedinim proizvodima (mlijeko, sjemeni i duvan). Iako o tome nema egzaktnih podataka, analiza uslova za ostvarivanje pojedinih podsticaja upućuje na to da značajan iznos podsticaja prisvoji manji dio proizvođača. Pozitivan je zaokret prema prestanku kreditiranja iz sredstava izdovojenih za podsticaje, kao i orijentacija na podsticanje ruralnog razvoja, iako mehanizmi dodjele tih sredstava još uvijek nisu dovoljno razrađeni u pogledu jasnih propozicija, kako se ta sredstva usmjeravaju korisnicima.
- ▶ Sredstva za podsticanje razvoja poljoprivrede iz godine u godinu rastu, ali su i dalje znatno ispod učešća sektora poljoprivrede u stvaranju BDP-a Republike Srpske i još uvijek nisu dostigla četiri posto budžeta RS, shodno minimalnim izdvajanjima koje je predvidio Zakon o obezbjeđenju i usmjeravanju sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede i sela usvojen još 2002. godine.
- ▶ Subvencije za koje se opredijelila R. Srpska u posmatranom periodu nisu imale razvojni karakter, a iz strukture korisnika može se zaključiti da su ih koristile samo određene grupacije korisnika, dok su premalo uticale na snažniji podsticaj tekućeg i dugoročnog materijalnog razvoja kod šire grupacije proizvođača. Isto tako u dosadašnjem periodu nije rađena ni jedna ozbiljnija analiza efekata subvencija, na osnovu čega bi se moglo zaključiti koliko materijalna podrška društva korisnicima utiče na rast, povećanje konkurentnosti i izmjenu strukture proizvodnje. U stvari, ova analiza upućuje na neracionalno korištenje i nedovoljno namjensko usmjeravanje sredstava, što u značajnoj mjeri dovodi u pitanje spremnost društva za davanje podrške sektoru poljoprivrede. Kada se ovom doda izrazita nekonzistentnost mjera i mehanizama koji se ostvaruju na nivou Republike Srpske i lokalne samouprave pojedinačno, te veoma loše praćenje namjenskog usmjeravanja sredstava i utvrđivanje efekata mjera, dobija se jasnija slika o valjanosti agrarne politike u Republici Srpskoj i sposobnostima resornih institucija.
- ▶ Sredstva budžeta u poslednjih pet godina usmjeravana su kroz 47 različitih pozicija iz čega se može zaključiti da je lepeza podsticaja bila preširoka, više s atributima socijalne komponente, radi čega se nije mogao obezbijediti značajniji razvojni trend. Ukupna masa sredstava je povećana od 2000. godini kada je iznosila 7,562 miliona KM na 27,607 miliona KM u 2004. godini ili za 3,6 puta. To znači da je godišnje izdvajano po hektaru obradive površine od 9,2 do 33,3 KM.
- ▶ Svojom proizvodnjom RS podmiruje domaće potrebe u pšenici sa 43%, kukuruzu 59%, soji 2,9%, goveđem mesu 23,9%, svinjskom mesu 32,6%, živinskom mesu 42,6%, mlijeku 31,2%, dok je bilans u Federaciji nepovoljniji, prije svega, radi skromnijih resursa. Ovako visok deficit osnovnih proizvoda rezultat je niskog obima proizvodnje, u cjelini gledano, niskih prinosa i niskog prirasta, niskog nivoa tehnologije proizvodnje, niskog stepena korišćenja obradivog zemljišta, genetskog potencijala biljaka i životinja i drugo. Pored toga **institucionalna uređenost sektora poljoprivrede**, kako na nivou BiH, tako i u RS, predstavlja, takođe jedan od limitirajućih faktora agrarnog razvoja, a naročito za brže jačanje konkurentnosti proizvođača.

- *Da bi poljoprivreda BiH, odnosno RS bila spremna za evropske integracije, nužno je u predpristupnom periodu značajnije podsticati: obim proizvodnje, kvalitet proizvoda i konkurentnost proizvođača; poboljšanje proizvodne strukture; bolje korišćenje i zaštita raspoloživih resursa; povećanje stepena finalizacije; povećanje izvoza poljoprivredno-prehrambenih proizvoda; institucionalno uređenje sektora poljoprivrede i dr,*⁴⁰ *što bi sve trebalo imati u vidu u bavljenju poljoprivrednom proizvodnjom uopšte, kao i u oblasti: povrtlarstva, voćarstva i hortikulture na lokalnom nivou, pa tako i na području opština: Doboj, Derventa i Modriča.*

Za bavljenjem poljoprivrednih grana (povrtlarstva, voćarstva i hortikulture), pored podsticaja u sklopu **zakonodavnog okvira** neophodno je analizirati i **pitanje prelevmana**, kao posebne vrste dažbina koje se naplaćuju na poljoprivredne proizvode koji se uvoze u EZ iz trećih zemalja. Naplaćivanjem prelevmana obezbjeđuje se izjednačavanje domaćih cijena u EZ i svjetskih, u pravilu nižih cijena, a time i povlastice za domaće proizvode. Novac prikupljen naplatom prelevmana u većem dijelu koristi se za subvencioniranje i razvoj poljoprivrede. Prelevmane utvrđuje komisija u skladu s propisima zajedničke agrarne politike EZ-e.

Jedan od bitnih zakona u oblasti poljoprivrede je i **Zakon o poljoprivrednim zadrugama**, čije se veće izmjene i dopune očekuju.

Prema postojećem Zakonu zadrugu mogu da osnuju najmanje pet fizičkih lica koja ispunjavaju uslove predviđene zadružnim pravilima i koja se bave poljoprivrednom djelatnošću.

- (1) Osnivački akt zadruge je ugovor o osnivanju.
- (2) Ugovor o osnivanju zadruge kao osnivački akt sadrži odredbe o:
 - a) firmi i sjedištu zadruge,
 - b) imenima, zanimanju i adresi osnivača, kao i njihove jedinstvene matične brojeve,
 - v) imenu lica koje će obavljati poslove privremenog direktora zadruge,
 - g) djelatnosti zadruge,
 - d) iznosu sredstava potrebnih za osnivanje zadruge i načinu obezbjeđenja tih sredstava,
 - đ) iznosu i obliku uloga pojedinog osnivača ili iznosu sredstava pojedinog osnivača,
 - e) odgovornosti zadrugara za obaveze zadruge,
 - ž) načinu i roku uplate,
 - z) načinu sazivanja i roku u kome su osnivači obavezni da sazovu osnivačku skupštinu, kao i načinu donošenja odluka i
 - i) drugim pitanjima značajnim za osnivanje zadruge.

Takođe, su shodno osnovnoj zakonskoj regulativi doneseni i **podzakonski akti** (pravilnici) u oblasti poljoprivrede, kao što su:

- Pravilnik o uslovima i načinu ostvarivanja novčanih podsticaja za razvoj poljoprivrede i sela u 2013. godini („Službeni glasnik Republike Srpske“ br. 19/13

⁴⁰ Strategija razvoja RS do 2015. god. str. 76-79.

od 8. 3. 2013. god. (Novčani podsticaji planiraju se budžetom RS i lokalnih zajednica za svaku kalendarsku godinu);

- ▶ Pravilnik o razvrstavanju porodičnih poljoprivrednih gazdinstava na komercijalna i nekomercijalna gazdinstva („Službeni glasnik Republike Srpske“ br. 100 od 7.10. 2010) god.
- ▶ Pravilnik o načinu i uslovima za uvoz malih količina bilja, biljnih proizvoda i regulisanih objekata („Sl. Glasnik RS“ br. 28/12).
- ▶ Pravilnik o uslovima koji obezbjeđuje očuvanje kvaliteta sjemena u prodajnim objektima („Sl. Glasnik RS“ br. 33/12).
- ▶ Pravilnik o stručnom ispitu za rad u poljoprivrednim apotekama („Sl. Glasnik RS“ br. 8/13).
- ▶ Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o uslovima i načinu davanja u zakup nepokretnosti poljoprivrednim zadrugama („Sl. Glasnik RS“ br. 57/12).
- ▶ Pravilnik o registraciji uzgajivača cvijeća i dr.

Porodično poljoprivredno gazdinstvo, shodno čl. 28. Zakona o poljoprivredi RS ostvaruje pravo na podsticajna sredstva u poljoprivredi pod uslovom da su upisana u registar poljoprivrednih gazdinstava.

Najvažnija odredba Uredbe o upisu u registar poljoprivrednog gazdinstva odnosi se na obavezu poljoprivrednih gazdinstava u Republici Srpskoj da u periodu od **1. aprila do 31. jula 2013. godine**, u Agenciji za posredničke, informatičke i finansijske usluge a.d. Banja Luka (APIF) izvrše obnovu upisa u Registar poljoprivrednih gazdinstava, po novom sistemu registracije. Poljoprivredna gazdinstva, koja u navedenom roku, ne izvrše obnovu upisa u Registar poljoprivrednih gazdinstava, po novom sistemu registracije, biće brisana iz registra. Novom Uredbom o upisu u registar poljoprivrednih gazdinstava i registar klijenata uvode se značajne promjene u odnosu na dosadašnji proces registracije koji je na terenu aktivno započet krajem 2007. godine. Upis u registar, promjena ili brisanje podataka iz Registra poljoprivrednih gazdinstava vršiće se na osnovu zahtjeva nosioca porodičnog poljoprivrednog gazdinstva, odnosno odgovornog lica, pravnog subjekta. U Registar klijenata upisivaće se sva poljoprivredna gazdinstva koja se istovremeno upisuju u Registar poljoprivrednih gazdinstava, u cilju sticanja prava na novčane podsticaje i ostale oblike podrške u poljoprivredi i seoskom razvoju.

Na osnovu zakonske regulative RS koja reguliše grane poljoprivrede: povrtlarstvo, voćarstvo i hortikulturu, te strateških dokumenata, posebno Strategije razvoja RS do 2015. godine, lokalne zajednice: Doboj, Modriča i Derventa uradile su vlastite strategije, kojom su predvidjele podsticajna sredstva za navedene grane i način registrovanja za bavljenje poljoprivrednom djelatnošću.

U oblasti poljoprivredne djelatnosti postoje **registrovana udruženja** povrtlara, voćara i lica koja se bave hortikulturom u Republici Srpskoj. Tako je npr. registrovano Udruženje ratara i povrtlara RS „Farmer“ u Bijeljini, ulica Srpske dobrovoljačke garde br. 4, kao i Udruženje proizvođača povrća RS, sa sjedištem u Laktašima. Takođe, postoji i udruženje poljoprivrednika „Posavina“ sa sjedištem u Obudovcu, opština Šamac, pri kojem djeluje Sekcija cvjećara.

Osim udruženja ratara i povrtlara u Republici Srpskoj u pojedinim lokalnim zajednicama registrovana su i udruženja voćara. Jedno od tako registrovanih udruženja je i udruženje voćara sa sjedištem u Čatrnji bb, opština Gradiška.

Poželjno je da se sva registrovana, kao i druga lica koja se bave poljoprivredom, a time i granama poljoprivrede: povrtlarstvom, voćarstvom i hortikulturom učlane u navedena udruženja kako bi ostvarila prava na povoljniju kupovinu repromaterijala, organizovanje prodaje, stručno edukovanje i sl. Udruženja imaju svoja normativna akta (Statut i dr), kao i svoje organe (Skupštinu i dr), bez kojih ne mogu biti registrovana kao pravni subjekat.

2. ZAKON O TURIZMU REPUBLIKE SRPSKE

(„Sl. Glasnik Republike Srpske“ br.55/03, 63/07, 101/07 и 70/11)

Ovim zakonom uređuje se planiranje i razvoj turizma, turistički subjekti, uslovi za obavljanje turističke djelatnosti, turističke (putničke) agencije, turistički vodiči, turistički pratilci i turistički animatori, usluge u turizmu, promocija i unapređivanje turizma, podsticaji u turizmu, registar turizma, inspekcijski nadzor, kao i druga pitanja od značaja za razvoj i unapređivanje turizma.

U okviru ovog zakona posebno je značajno istaći, usluge u turizmu:

- (1) Turističke usluge u smislu ovog zakona su: turističke usluge u seoskom turizmu, turističke usluge u lovno-ribolovnom turizmu, turističke usluge na vodama, turističke usluge koje uključuju sportsko-rekreativne aktivnosti, ostale turističke usluge i turističke usluge koje se mogu pružati u zdravstvenom, kulturnom, kongresnom, omladinskom, planinskom, vjerskom, banjskom i u ostalim oblicima turizma.
- (2) Turističke usluge u zdravstvenom i banjskom turizmu pružaju se u skladu sa posebnim propisima.
- (3) Turističke usluge iz stava 1. ovog člana mogu pružati pravna lica ili preduzetnici ukoliko nije drugačije regulisano u posebnim propisima.
- (4) Uslugama u kongresnom turizmu u smislu ovog zakona smatra se skup turističkih usluga u vezi sa organizovanjem naučnih, političkih, stručnih, kulturnih i drugih skupova, prihvata i smještaja učesnika, priređivanje kulturno-zabavnih i drugih manifestacija u vezi sa organizacijom slobodnog vremena učesnika, kao i priređivanje pratećih priredbi (izložbe, prezentacije proizvoda, prodaja proizvoda i slično).
- (5) Uslugama u omladinskom turizmu, u smislu ovog zakona, smatra se organizovanje i sprovođenje boravka turista u hostelima ili drugim objektima koji su predviđeni za omladinu, kao što su studentski i omladinski domovi, kampovi, kao i organizovanje kulturno-zabavnih, muzičkih, edukativnih i drugih programa i sadržaja koji su u vezi sa boravkom omladine.

3. ZAKON O ZANATSKO-PREDUZETNIČKOJ DJELATNOSTI REPUBLIKE SRPSKE

(„SLUŽBENI GLASNIK RS“ BR. 16/02, 39/03, 97/04, 34/06, 60/07, 117/11)

Ovim zakonom propisuju se i uređuju uslovi, osnivanje, način obavljanja zanatsko-preduzetničke djelatnosti (u daljem tekstu: preduzetničke djelatnosti), organizovanje preduzetnika i nadzor.

Preduzetničkom djelatnošću, u smislu ovog zakona, smatra se svaka privredna djelatnost utvrđena Zakonom o klasifikaciji djelatnosti koju fizičko lice obavlja proizvodnjom, prometom i pružanjem usluga na tržištu, radi sticanja dobiti i čije obavljanje nije uređeno ili zabranjeno posebnim zakonom. **Preduzetničkom djelatnošću smatraju se i stari, umjetnički zanati i poslovi domaće radinosti.**

Ministar nadležan za industriju i tehnologiju utvrđuje spisak djelatnosti koje se smatraju umjetničkim i starim zanatima, odnosno poslovima domaće radinosti.

Preduzetnik u smislu ovog zakona je fizičko lice koje obavlja djelatnost u svoje ime i za svoj račun radi sticanja dobiti.

Na osnovu Zakona o zanatsko-preduzetničkoj djelatnosti doneseni su sljedeći akti:

- ▶ Pravilnik o djelatnostima za čije obavljanje nije potreban poslovni prostor („Službeni glasnik Republike Srpske“, broj 63/12) - Pravilnikom je precizirano 85 djelatnosti koje preduzetnici, zbog svoje prirode i načina obavljanja, mogu vršiti na otvorenom prostoru ili kod naručioca posla.
- ▶ Pravilnik o djelatnostima koje se mogu obavljati u stambenom prostoru („Službeni glasnik Republike Srpske“, broj 63/12) - Pravilnikom precizirano je 39 djelatnosti, a odnose se na proizvodnju (izradu, doradu i oplemenjivanje predmeta) samo ručnim radom i pružanje usluga koje, po svojoj prirodi, ne zahtijevaju poseban prostor. Preduzetnici mogu obavljati djelatnosti u stambenom prostoru uz uslov da ne zahtijeva izmjenu postojećih uslova korišćenja stambenog prostora i da se njihovim obavljanjem ne ometaju druga lica u mirnom korišćenju njihovih stambenih prostora i u korišćenju zajedničkih prostorija i uređaja.
- ▶ Pravilnik o djelatnostima koje se mogu obavljati sezonski („Službeni glasnik Republike Srpske“, broj 63/12). Registrovanjem sezonskog obavljanje 76 djelatnosti, u toku šest mjeseci u godini, preduzetnik nema obavezu da iz godine u godinu prijavljuje i odjavljuje obavljanje djelatnosti.
- ▶ Pravilnik o djelatnostima koje se smatraju starim i umjetničkim zanatima i domaćom radinošću („Službeni glasnik Republike Srpske“, broj 70/12). U saradnji sa Muzejom Republike Srpske, utvrđene su 54 djelatnosti starih zanata, 27 djelatnosti umjetničkih zanata i 10 djelatnosti domaće radinosti. Postupak sticanja statusa obuhvata pregled stručne komisije koja neposredno vrši uvid u način rada preduzetnika i proces izrade proizvoda.
- ▶ Pravilnikom o sadržaju i načinu vođenja registra preduzetnika („Službeni glasnik Republike Srpske“, broj 81/12) se reguliše vođenje evidencije o preduzetnicima u jedinicima lokalne samouprave.

4. ZAKON O IZDAVAČKOJ DJELATNOSTI

Ovim zakonom utvrđuju se uslovi izdavanja publikacija u oblasti kulture, prosvjete, nauke i umjetnosti radi iznošenja, primanja i razmjene ideja i znanja, slobodnog razvoja ličnosti i ostvarenja slobodnog demokratskog društva, kao i radi podsticanja i razvoja autorskog stvaralaštva, izdavaštva, **štamparstva**, knjižarstva, bibliotekarstva i veće dostupnosti publikacija čitaocima.

Članom 5. navedenog zakona utvrđeno je da se pravna lica mogu baviti štampanjem publikacija ako su registrovana za obavljanje štamparske djelatnosti.

U oblasti štamparske i grafičke djelatnosti, pri Privrednoj komori RS, djeluje Udruženje grafičke i informativne djelatnosti, proizvodnje papira i proizvoda od papira.

Zadaci Udruženja se ostvaruju kroz brojne aktivnosti, a najznačajnije su usmjerene uglavnom na:

- ▶ Saradnju sa nadležnim ministarstvima u cilju donošenja zakonskih propisa koji će omogućiti povoljnije poslovanje;
- ▶ Praćenje stanja u grafičkoj i informativnoj djelatnosti, proizvodnji papira i proizvoda od papira, te iniciranje donošenja mjere radi unapređenja uslova rada i poslovanja svojih članica;
- ▶ Učešće u procesima unapređenja internacionalizacije preduzeća iz ove oblasti;
- ▶ Unapređenje konkurentnosti članica stalnim procesima stručnog i poslovnog obrazovanja i profesionalne edukacije;
- ▶ Poslovno povezivanje i informisanje.

U cilju analize zakonske regulative u navedenim oblastima na lokalnom nivou upućen je dopis opštinama Modriča, Derventa i Doboj, kojim je traženo da se dostave podaci o tome koja dokumenta je opštinama (gradu) neophodno dostaviti prilikom podnošenja zahtjeva za registrovanje poljoprivredne djelatnosti: a) povrtlarstva, voćarstva i hortikulture; b) bavljenja turizmom i domaćom radinošću i c) bavljenje štamparskom i grafičkom djelatnošću, u kom roku su opštine dužne riješiti podneseni zahtjev i izdati rješenje za obavljanje navedenih djelatnosti i kolika je visina administrativnih i eventualno drugih taksi, te da li je opština (grad) izdala vodič ili posebno uputstvo u kome je navedeno, šta je sve potrebno da bi se registrovala poljoprivredna ili neka druga djelatnost,⁴¹ smatrajući to uputstvo i tražene podatke bitnim za lica koja planiraju da registruju jednu od navedenih djelatnosti.

Opština Modriča, Odjeljenje za privredu i društvene djelatnosti dostavila je⁴², koja potrebna dokumenta podnosilac zahtjeva treba dostaviti za registrovanje poljoprivredne djelatnosti: povrtlarstva, voćarstva i hortikulture, turizma, domaće radinosti i štamparske i grafičke djelatnosti, koji je rok za rješavanje zahtjeva, kolike su administrativne takse, ističući da su sve te pojedinosti navedene u **izdatom Vodiču za fizička lica** koja namjeravaju obavljati preduzetničku djelatnost. **Opština Modriča** pozivajući se na odredbe Zakona o zanatsko-preduzetničkoj djelatnosti („Službeni glasnik Republike Srpske“) br. 117/11 utvrdila je da je za **registrovanje navedenih djelatnosti** potrebno **dostaviti** sljedeća dokumenta:

⁴¹ Akt VPTŠ Doboj br. 058/13 od 05.04.2013, 060/13 i 061/13 od 8. 4. 2013. god.

⁴² Akt Opštine Modriča broj: 04/1-30-14/13 od 22. 4. 2013. god.

1. Popunjen obrazac zahtjeva;
2. Ovjerena kopija lične karte, odnosno pasoša od stranog državljanina;
3. Uvjerenje o nezaposlenosti koje izdaje Zavod za zapošljavanje Republike Srpske ili ovjerena kopija radne knjižice za obavljanje osnovnog zanimanja, a za obavljanje dopunskog, odnosno dodatnog zanimanja-dokaz da je u radnom odnosu ili da je korisnik penzije (rješenje o priznavanju prava na penziju);
4. Dokaz da pravosnažnom odlukom nadležnog organa nije izrečena mjera zabrana obavljanja djelatnosti (Uvjerenje Osnovnog suda);
5. Uvjerenje o opštoj zdravstvenoj sposobnosti, odnosno posebnoj zdravstvenoj sposobnosti.
6. Dokaz o posjedovanju odgovarajuće stručne spreme ili da će biti zaposleno lice sa odgovarajućom stručnom spremom, ako je to posebnim zakonom propisano.
7. Ovjerena pisana izjava o ispunjenosti uslova u pogledu opreme, odnosno sredstava rada, kadrova, odgovarajućeg poslovnog prostora, kao i drugih uslova.

Turističku djelatnost u opštini Modriča mogu obavljati privredna društva i druga pravna lica, preduzetnici i fizička lica koja su upisana u odgovarajući registar za vršenje te djelatnosti. Pojedine vrste turističkih usluga mogu pružati i fizička lica koja za pružanje tih usluga nisu registrovana kao preduzetnici. Turistički subjekt za obavljanje turističke djelatnosti mora da obezbijedi poslovni prostor, uređaje i opremu, kao i uslove u pogledu zaposlenih lica. Turistički subjekt može da počne obavljati djelatnost i da mijenja uslove njenog obavljanja, kada od nadležnog organa dobije rješenje kojim se odobrava obavljanje turističke djelatnosti. Turistički subjekt je dužan da uz zahtjev za izdavanje rješenja za obavljanje turističke djelatnosti priloži ovjerenu pisanu izjavu da su ispunjeni propisani uslovi u pogledu prostora, uređaja, opreme i zaposlenih lica, kao i ovjerenu kopiju rješenja o upisu u registar kod nadležnog suda.

Odjeljenje za privredu i društvene djelatnosti opštine Modriča dužno je da podnosiocu zahtjeva izda rješenje o odobrenju obavljanja djelatnosti u roku od pet radnih dana od dana prijema potpunog zahtjeva.

Na podneseni zahtjev, zavisno od vrste djelatnosti, opština je utvrdila visinu administrativne takse i to: na zahtjev 2 KM, trgovinska i ugostiteljska djelatnost 100 KM, zanatska djelatnost (zanatska proizvodnja, pružanje zanatskih usluga, stari zanati, umjetnički zanati i domaća radinost) 80 KM, trgovina na malo na tezgama i pijacama 50 KM i ostale nepomenute djelatnosti 150 KM.

Za registrovanje poljoprivredne djelatnosti, bavljenja turizmom i domaćom radinošću, te štamparskom djelatnošću u **opštini Derventa**, potrebno je dostaviti dokumenta shodno članu 17. i 18. Zakona o zanatsko-preduzetničkoj djelatnosti.

Opština je dužna riješiti podneseni zahtjev za bavljenje navedenim djelatnostima u roku od pet radnih dana od dana prijema potpunog zahtjeva, a visina administrativne takse za bavljenje poljoprivrednom proizvodnjom iznosi 40,00 KM, za obavljanje preduzetničke djelatnosti u stambenom prostoru 60,00 KM (domaća radinost), taksa za bavljenjem štamparsko-grafičkom djelatnošću iznosi 100,00 KM, a za izdavanje rješenja o kategorizaciji

ugostiteljskih objekata za smještaj vrste: apartman, kuća za odmor, soba za iznajmljivanje, seosko domaćinstvo i kamp, administrativna taksa iznosi 60,00 KM.⁴³

Opština Derventa je izdala Brošuru u kojoj je navedeno koja su dokumenta potrebna za registrovanje poslovnih subjekata u pojedinim granama privrede.

Takođe, **opština Doboj** je svojim aktima, a shodno Zakonu o zanatsko-preduzetničkoj djelatnosti, kao i opštine Modriča i Derventa utvrdila, da preduzetnik može obavljati preduzetničku djelatnost ako ispunjava sledeće uslove: a) da je punoljetan; b) da mu nije izrečena mjera zabrane obavljanja te djelatnosti; c) da ima opštu zdravstvenu sposobnost; č) da ima odgovarajuću stručnu spremu; ć) da posjeduje opremu, odnosno sredstva rada, kadrove i odgovarajući poslovni prostor. Za obavljanje poljoprivredne djelatnosti potrebno je dostaviti i potvrdu o registraciji koju izdaje APIF.

Rješenje za obavljanje poljoprivredne djelatnosti, turizma, zanatske djelatnosti, kao i grafičke i štamparske djelatnosti, nadležni opštinski organ izdaje u roku od pet radnih dana, a visina taksi je regulisana Odlukom o gradskim administrativnim taksama („Sl. Gl. Grada Doboja“ broj 1/13) i kreće se u rasponu od 50,00-120,00 KM.⁴⁴

Grad nema Vodič, odnosno upustvo u kome je navedeno koja sve dokumenta je potrebno dostaviti za registraciju naprijed navedenih djelatnosti u opštini Doboj.

⁴³ Akt opštine Derventa, broj: 03-30-31/13 od 17. 4. 2013. godine.

⁴⁴ Akt opštine Doboj, broj: 04/30-1-312/13 od 30. 4. 2013. godine.

IV- SEGMENT III- ANALIZA FINANSIJSKIH ASPEKATA-

A) ANALIZA POTENCIJALNIH IZVORA FINANSIRANJA

1. KOMERCIJALNI KREDITI

1.1. INVESTICIONO-RAZVOJNA BANKA REPUBLIKE SRPSKE

Analizirajući ponudu kreditnih linija Investiciono-razvojne banke Republike Srpske (IRBRS) izdvojili smo dvije atraktivne kreditne linije i to:

a) krediti za poljoprivredu i

b) Krediti za mikrobiznis u poljoprivredi.

a) Kada je u pitanju **Kredit za poljoprivredu** ovdje je riječ o kreditnoj liniji koja je namijenjena pravnim licima i preduzetnicima koji se bave proizvodnjom i preradom u poljoprivredi ili ribarstvu, uključujući i novoosnovana pravna lica koja ispunjavaju propisane uslove. Namijenjen je za *nabavku osnovnih sredstava, nabavku obrtnih sredstava i refinansiranje postojećih zaduženja*.

Iznos kredita za Pravna lica:

- od 30.000 do 5.000.000 KM (nabavka osnovnih i obrtnih sredstava, te refinansiranje postojećih zaduženja, pri čemu je minimalno učešće osnovnih sredstava 30%);
- od 10.000 do 2.000.000 KM (samo obrtna sredstva).

Iznos kredita za preduzetnike:

- od 5.000 do 500.000 KM (nabavka osnovnih i obrtnih sredstava refinansiranje postojećih zaduženja, pri čemu je minimalno učešće osnovnih sredstava 30%);
- od 5.000 do 100.000 KM (samo obrtna sredstva).

Period otplate:

- do 15 godina (samo osnovna sredstva ili kombinacija osnovnih i obrtnih sredstava i refinansiranja);
- do pet godina (samo obrtna sredstva).

Planiran je i grejs period:

- do 36 mjeseci (samo osnovna sredstva ili kombinacija osnovnih i obrtnih sredstava i refinansiranja);
- do 12 mjeseci (samo obrtna sredstva).

Za ovu kreditnu liniju predviđene su sljedeće kamatne stope:

- osnovna kamatna stopa je 5,1%;
- za projekte realizovane na teritoriji nerazvijenih i izrazito nerazvijenih opština je 4,6%;

- za članove klastera⁴⁵ je 4,8%.

Dodatne informacije vezane za ovu kreditnu liniju (potrebna dokumentacija i dr) mogu se dobiti u banci.

b) Krediti za mikrobiznis u poljoprivredi namijenjen je licima koja su upisana u Registar poljoprivrednih gazdinstava kod APIF-a i licima koja su upisana u Registar poljoprivrednih gazdinstava na području Distrikta Brčko.

Namjena ove kreditne linije je *nabavka osnovnih sredstava*. Pojedinačni iznos koji se može odobriti je od 5.000,00 do 50.000,00 KM, na **rok otplate** do 10 godina uz grejs period do 36 mjeseci.

Kamatne stope:

- osnovna kamatna stopa je 5,4%;
- za projekte realizovane na teritoriji nerazvijenih i izrazito nerazvijenih opština je 4,9%;
- za članove klastera je 5,1%.

1.2. NOVA BANKA AD BANJA LUKA

Kada je u pitanju ova banka interesantno je da i oni, pored komercijalnih namjenskih i višenamjenskih kredita, nude kreditnu liniju za mikrobiznis u poljoprivredi iz sredstava IRBRS-a, uz iste uslove (namjena, rok otplate, iznosi i grejs period) sa nešto višim kamatnim stopama (za oko 0,3%) nego što su kod IRBRS-a.

Komercijalni namjenski ili višenamjenski krediti kod svih banaka su uglavnom sa većom kamatnom stopom (do 15%) sa nepovoljnijim rokovima otplate i s rigoroznijim uslovima za odobravanje.

Dodatne informacije za sve vrste kredita iz njihove ponude se mogu dobiti u najbližoj poslovnoj jedinici Banke.

1.3. NLB RAZVOJNA BANKA BANJA LUKA AD

Kredit za poljoprivredu NLB Razvojne banke a.d. Banja Luka je kredit, namijenjen poljoprivrednim proizvođačima, koji imaju stalna mjesečna primanja.

Banka odobrava kredit za poljoprivredu u iznosu od 1.000 do 40.000 KM.

Rok otplate kredita može biti ugovoren na period do sedam godina, uz mogućnost ugovaranja grejs perioda. Kredit se otplaćuje u jednakim mjesečnim anuitetima u skladu sa Planom otplate, koji čini sastavni dio ugovora o kreditu, pri čemu prvi anuitet dopijeva na naplatu mjesec dana od dana plasmana kredita.

Kamatna stopa za kredite do godinu dana je fiksna i iznosi 6,4% godišnje, a za kredite sa rokom od jedne do sedam godina kamatna stopa je takođe fiksna i iznosi 7,6% godišnje.

Sve ostale informacije vezane za ovaj kredit mogu se dobiti u poslovnici banke.

⁴⁵ **Klaster** je oblik organizovanja i udruživanja pravnih i/ili fizičkih lica radi unapređenja poslovanja, stvaranja dodatne vrijednosti ili smanjenja troškova za svakog člana klastera, čiji je nosilac pravno lice i kod koga su svi učesnici povezani ugovorom o saradnji/udruživanju, registrovani kod nadležnog organa.

1.4. PARTNER MIKROKREDITNA FONDACIJA

Mikrokreditna fondacija (MKF) Partner u svojoj ponudi ima **kreditnu liniju „AGRO kredit“** koja je namijenjena za finansiranje sljedećeg:

- *podizanje dugogodišnjih nasada voćnjaka, vinograda;*
- *nabavku sadnica voća (jagoda, jabuka, krušaka, šljiva, lješnika, oraha i ostalog voća);*
- *nabavku sistema za navodnjavanje;*
- *nabavku plastenika i plasteničke opreme.*

Uslovi Agro kredita:

- a) *Visina: minim. iznos 1.000,00 KM maksim. iznos 10.000,00 KM;*
- b) *Rok otplate do 60 mjeseci, sa grejs periodom do 36 mjeseci u zavisnosti od namjene i kulture;*
- c) *Kamatna stopa je nominalna i iznosi 9,99% na godišnjem nivou.*

Većina mikrokreditnih fondacija i/ili organizacija daju slične uslove za poljoprivredne kredite (kao i MKF Partner), ako ih imaju u svojoj ponudi, a za ostale kredite kamatne stope su enormno velike i kreću se od 15% do 25 % na godišnjem nivou.

2. MIKROGRANTOVI

2.1. KREDITNI FOND „PARTNER“

Fond „Partner“ predstavlja revolving fond Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede RS, a krediti, u ukupnom iznosu od 2. 240 000,00 maraka, plasiraju se pod najpovoljnijim kamatnim stopama na tržištu i dostupni su registrovanim poljoprivrednim proizvođačima, akcionarskim društvima iz oblasti poljoprivrede, poljoprivrednim zadrugama, te ostalim pravnim licima registrovanim za obavljanje poljoprivredne djelatnosti. Krediti su namijenjeni za *izgradnju novih objekata za stočarstvo; kupovinu osnovnog stada; podizanje novih višegodišnjih zasada (voćnjaci i vinogradi) i za podizanje staklenika i plastenika.* Iznos kredita je od 10.000,00 KM do 100.000,00 KM uz rok otplate do pet godina, sa grejs periodom od 12 mjeseci i kamatnom stopom 3,25% (nominalna kamatna stopa) ili 3, 56% do 4,31% (efektivna kamatna stopa).

2.2. AMERIČKA AGENCIJA ZA MEĐUNARODNI RAZVOJ (USAID) I ŠVEDSKA AGENCIJA ZA MEĐUNARODNI RAZVOJ (SIDA)

Program razvoja tržišne poljoprivrede (FARMA)

Projekat razvoja tržišne poljoprivrede (FARMA) – kojeg zajednički finansiraju Američka agencija za međunarodni razvoj (USAID) i Švedska agencija za međunarodni razvoj (Sida) – pomaže BiH da ojača svoju privredu i da se pripremi za pridruživanje EU putem pomoći koja

poboljšava konkurentnost bh. poljoprivrednih proizvođača i preduzeća. USAID/Sida FARMA djeluje u tri poljoprivredna sektora: *mljekarstvo, voće i povrće, te sektor ljekovitog i aromatičnog bilja i meda.*

Ukupna sredstva namijenjena za ovaj projekat su 19 miliona USD, a početak implementacije ovog projekta je septembar 2009, a kraj ili završetak implementacije je februar 2015. godine.

3. KREDITNO-GARANTNI FONDOVI

3.1. KREDITNO-GARANTNI FOND REPUBLIKE SRPSKE

Kreditno-garantni fond Republike Srpske je osnovala Vlada RS 2010, a izdaje ili može izdavati garancije i za zainteresovana lica iz opština Derventa i Modriča, te iz grada Doboja. Rad ovog fonda je regulisan Zakonom o Garantnom fondu RS, („Službeni glasnik Republike Srpske“, broj 50/10).

Zainteresovano lice za korištenje ovog garantnog fonda se prvo obraća banci, a po dobijanju odobrenja od strane banke podnosi zahtjev Garantnom fondu. Garantno-kreditna linija za početne djelatnosti daje se na iznose od 10.000 do 40.000 KM, uz kamatnu stopu 6,9 odsto i premijsku stopu od 3,2 odsto, a za registrovana poljoprivredna gazdinstva na iznose od 3.000 do 40.000 KM uz kamatnu stopu od 5,5 odsto i premiju za rizik od 2,10 odsto.

Garancije za poljoprivredu daju se na kredite od 10.000 KM do 1,5 milion maraka, uz kamatnu stopu od 5,9 odsto i premiju za rizik od 2,3 odsto.

Više detalja o načinu apliciranja i korištenja ovog Garantnog fonda može se naći u svim bankama čije je sjedište u Republici Srpskoj, jer Garantni fond ima potpisane ugovore o poslovno-tehničkoj saradnji sa tim bankama.

3.2. KREDITNO-GARANTNI FONDOVI LOKALNOG NIVOA

Administracija **grada Doboja, kako** kažu, planira formiranje grant finansijke podrške za podsticanje razvoja malih i srednjih preduzeća (MSP) i preduzetništva i planira se obezbjeđenje pretpostavke za osnivanje i rad Garantnog fonda na području grada Doboja. **Fond bi predstavljao kvalitetno sredstvo podrške razvoju MSP-a i uopšte ekonomije na lokalnom nivou.**

Kreditno-garantni fond za (MSP-SME) u **opštini Derventa** ne postoji, ali je njegovo uspostavljanje planirano u Strategiji razvoja opštine Derventa 2011-2016. godine.

Istom Strategijom razvoja planirano je da se uspostavi Kreditni garantni fond- fondacija za razvoj poljoprivrede na prostoru opštine Derventa.

Na području **opštine Modriča** ne postoje kreditno garantni fondovi za poljoprivredu, turizam i grafičku djelatnost.

Formiranje Kreditno garantnih fondova na lokalnom nivou bi ubrzalo razvoj poljoprivrede, turizma a posebno seoskog turizma i kućne radinosti, te bi se ubrzao razvoj i tehnička opremljenost grafičke i izdavačke djelatnosti. S tim u vezi sugerišemo gradu Doboju i opštinama Derventa i Modriča da ubrzaju formiranje ovih kreditno-garantnih fondova.

4. ANALIZA POSTOJEĆIH „START UP BUSINESS INKUBATORA“

Biznis inkubatori su specijalizovana preduzeća, koja pružaju podršku malim i srednjim preduzećima, prije svega u vidu rentiranja subvencionisanog poslovnog prostora, administrativnih usluga, knjigovodstva, mentorstva i savjetovanja. Osnovni cilj Biznis inkubatora je da proizvede uspješne firme koje će poslije inkubacionog perioda postati finansijski održive i samostalne. Biznis inkubacija ubrzava uspješan razvoj start-up firmi, pružajući preduzetnicima niz ciljanih sredstava i usluga.

Start-up inkubatori u inostranstvu već postoje kao novi oblik preduzetničke infrastrukture, ali za razliku od drugih inkubatora, korisnici tog programa mogu, ali i ne moraju, biti privredni subjekti. Prije svega se podupiru **fizička lica** u osmišljavanju i postavljanju poslovnih modela koji nude inovativno rješavanje problema bez uslova otvaranja vlastite firme i uz pomoć mentora.

Glavni cilj start up inkubatora je stvaranje poticajnog okruženja za samozapošljavanje mladih ostvarivanjem vlastitih poslovnih ideja.

NBR Modriča upravlja s dva inkubaciona centra i to u Modriči i Šamcu. Osnivač inkubatora je Nezavisni biro za razvoj (NBR). Inkubatori nemaju svojstvo pravnog lica, nego posluju kao odjeljnjae NBR, pa je i upravljanje inkubatorima na nivou NBR.

Kad je u pitanju **opština Derventa** ne postoji **poslovni (biznis) inkubator centar**, ali je planirano njegovo formiranje u Strategiji razvoja opštine Derventa za period 2011- 2016. godina.

Poslovni inkubator centar ne postoji ni u gradu Doboju.

B) ANALIZA SISTEMA I ZAKONODAVNOG OKVIRA

Po pitanju poticaja, subvencija, prelevmana i drugih vidova podrške za prethodno navedene tri tržišne grane (na lokalnom, entitetskom i državnom nivou)

1. PRAVILNIK O USLOVIMA I NAČINU OSTVARIVANJA NOVČANIH POTICAJA ZA RAZVOJ POLJOPRIVREDE I SELA U REPUBLICI SRPSKOJ.

1.1. PRAVO NA PREMIJU ZA PROIZVEDENO I PRODATO VOĆE, POVRĆE I GLJIVE

Pravo na ovu premiju imaju proizvođači (fizička i pravna lica) koji u tekućoj godini ostvare proizvodnju i prodaju voća, povrća i gljiva i prerađivači i/ili organizatori proizvodnje (u daljem tekstu: otkupljivači) posredstvom kojih se podnosi zahtjev, a na osnovu Ugovora o organizovanoj proizvodnji i/ili otkupu voća, povrća i gljiva. Pomenuti Ugovor mora biti zaključen sa pravnim licem registrovanim za otkup i/ili preradu poljoprivrednih proizvoda na teritoriji Republike.

Pravo na premiju utvrđuje se za sljedeće vrste:

- a) **voće**: jabuka, kruška, šljiva, breskva, višnja, malina, kupina, jagoda i grožđe,
- b) **povrće**: krompir, krastavac, paprika, paradajz, luk, grašak, mrkva, cvekla, paštrnjak i
- c) **gljive**.

Pravo na premiju proizvođači, fizička lica ostvaruju posredstvom prerađivača ili organizatora proizvodnje, na osnovu zahtjeva uz koji se prilaže:

- a) spisak proizvođača od kojih su otkupljeni voće, povrće ili gljive, a koji sadrži: ime i prezime nosioca poljoprivrednog gazdinstva proizvođača, mjesto prebivališta, JMB/JIB i broj otkupnog bloka,
- b) ugovor sa proizvođačima voća, povrća i gljiva o organizovanoj proizvodnji i/ili otkupu ovih kultura.
- c) specifikacija korisnika podsticaja sa brojevima njihovih tekućih ili žiro računa i količinama otkupljenih proizvoda na Obrascu 26, koji se nalazi u prilogu pravilnika, kojeg je potrebno dostaviti osim u štampanoj i u elektronskoj formi na mejl adresu Agencije (obrazac je dostupan na internet stranici Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede Republike Srpske).
- d) sintetička kartica dobavljača (kooperanata), faktura i fiskalni račun o prodatim količinama, ukoliko je otkup izvršen radi dalje prodaje i
- e) sintetička kartica dobavljača (kooperanata), ako je otkup izvršen radi dalje prerade.

Pravna lica i poljoprivredni proizvođači koji su u sistemu PDV-a ostvaruju pravo na premiju na osnovu zahtjeva koji se podnosi Agenciji, uz koji se prilaže:

- a) ugovor sa organizatorom proizvodnje voća, povrća i gljiva o organizovanoj proizvodnji i/ili otkupu voća, povrća i gljiva;
- b) faktura i fiskalni račun o prodatim količinama voća, povrća i gljiva za pravna lica i

- c) poreska faktura o prodatim količinama voća, povrća i gljiva za poljoprivredne proizvođače koji su u sistemu PDV-a.

Visina premije za proizvedeno i prodato voće, povrće i gljive, utvrđuje se nakon obrade prispjelih zahtjeva, u skladu sa iznosom koji je utvrđen Planom korišćenja sredstava i iznosi do 15% od prosječne tržišne cijene po jedinici proizvoda.

Iznos iz prethodnog stava isplaćivaće se u omjeru 90% proizvođačima i 10% otkupljivačima (osim prerađivača) od visine obračunate premije.

Premija se isplaćuje u narednoj godini, nakon obrade prispjelih zahtjeva.

Zahtjev za isplatu premije za proizvedeno i prodato voće, povrće i gljive korisnik podnosi najkasnije do 15. decembra tekuće godine.

1. 2. PRAVO NA PODSTICAJNA SREDSTVA ZA POBOLJŠANJE KONKURENTNOSTI POLJOPRIVREDNE PROIZVODNJE I PRERAĐIVAČKE INDUSTRIJE

Pravo na podsticajna sredstva imaju korisnici koji izvrše investiranje u tekućoj godini za:

- a) investicije u poljoprivrednu mehanizaciju,
- b) investicije u stočarsku proizvodnju (objekti i oprema),
- c) investicije u biljnu proizvodnju (podizanje višegodišnjih zasada, izgradnju staklika i plastenika),
- d) unapređivanje poljoprivrednog zemljišta (navodnjavanje),
- e) investicije za modernizaciju postojećih i izgradnju novih prerađivačkih kapaciteta,
- f) podršku opremanju laboratorija za kontrolu kvaliteta proizvoda,
- g) podršku udruženjima na selu, organizacijama poljoprivrednih proizvođača i prerađivača poljoprivrednih proizvoda,
- h) podršku izgradnji objekata od republičkog ili regionalnog značaja,
- i) podršku uvođenju standarda kontrole kvaliteta poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda i
- j) unapređivanje ljudskih resursa u ruralnim područjima.

Za račune čija je vrijednost veća od 10.000 KM obavezno se dostavlja dokaz o uplati. Podrška navedena u tačkama a) do f) ostvaruje se nakon investiranja, obrade prispjelih zahtjeva komisijskog pregleda na terenu, a sredstva se isplaćuju u skladu sa iznosom koji je utvrđen Planom korišćenja sredstava u tekućoj, a ostatak u narednoj godini.

Podrška navedena u tačkama g) do j) ostvaruje se nakon obrade prispjelih zahtjeva u predviđenom roku za svaku namjenu i mišljenja komisije, a u skladu sa iznosom koji je utvrđen Planom korišćenja sredstava.

1.3. PODRŠKA I PODSTICAJI NOVOM ZAPOSŁJAVANJU I ODRŽIVOSTI ZAPOSŁJAVANJA OSOBA SA INVALIDITETOM (OSI).

Sagledane su Zakonske mogućnosti za pružanje podrške i podsticaja novom i održivosti zapošljavanja osoba sa invaliditetom (OSI).

Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji, osposobljavanju i zapošljavanju invalida („Službeni glasnik RS broj 37/12 od 4. 4. 2012)

U članu 57. ovog Zakona predviđeno je osnivanje Fonda za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje invalida, čiji je osnivač Republika Srpska.

U članu 58. istog Zakona se kaže da:

Fond obavlja poslove:

- a.** sprovođenja politike razvoja i unapređivanja profesionalne rehabilitacije i zapošljavanja invalida;
- b.** finansiranja ili sufinansiranja subjekata iz člana 28. ovog zakona i radnih centara;
- c.** isplate novčanog stimulansa;
- d.** povrata sredstava uplaćenih doprinosa;
- e.** sufinansiranja programa za održavanje zaposlenosti invalida;
- f.** sufinansiranje programa ekonomske podrške invalida;
- g.** nadzora ostvarivanja prava na novčani stimulans i korišćenja drugih sredstava Fonda i
- h.** druge poslove predviđene Odlukom o osnivanju Fonda i Statutom Fonda.

Godina i broj zaposlenih invalida uz podršku Fonda RS: 2007 – 116; 2008 – 278; 2009 – 263; 2010 – 201; 2011 – 223; 2012 – 263; Ukupno: 1.344. Ova godina je katastrofalna, ali je objavljen Javni poziv za finansijsku podršku u 2013. godini.⁴⁶

⁴⁶ Javni poziv je objavljen na:

http://fondinvrs.org/index.php?option=com_content&view=article&id=52&Itemid=59

2. PLANIRANI I REALIZOVANI PODSTICAJI NA LOKALNOM NIVOU

Izvršeno je sublimiranje i analiza dostupnih podataka vezanih za planirane i realizovane podsticaje iz sredstava budžeta grada Doboja i opština Derventa i Modriča. Dobijeni rezultati su predstavljeni u sljedećoj tabeli:

Tabela: Planirani i realizovani podsticaji iz opštinskih i gradskog budžeta u 2012. i 2013. god.

Grad/ opština	Privredna grana		2012. godina		2013. godina
			Planirano	Realizovano	Planirano
Doboj	POLJOPRIVREDA	Povrtlarstvo	-	-	-
		Voćarstvo	-	-	-
		Hortikultura	-	-	-
		UKUPNO	100.000,00	91.500,00	100.000,00
	TURIZAM I DOM. RADINOST		-	-	-
	ŠTAMP. I GRAF. DJELATNOST		-	-	-
Derventa	POLJOPRIVREDA	Povrt. i Hort.	21.500,00	13.237,00	18.000,00
		Voćarstvo	15.000,00	6.652,50	10.000,00
		UKUPNO	350.000,00	-	350.000,00
	TURIZAM I DOM. RADINOST		3.000,00	4.000,00	75.000,00
	ŠTAMP. I GRAF. DJELATNOST		-	-	5.000,00
Modriča	POLJOPRIVREDA	Povrtlarstvo	-	-	-
		Voćarstvo	-	-	-
		Hortikultura	-	-	-
		UKUPNO	140.000,00	75.383,80	140.000,00
	TURIZAM I DOM. RADINOST		-	-	-
	ŠTAMP. I GRAF. DJELATNOST		-	-	-

Podaci u navedenoj tabeli su preuzeti iz:

- za Grad Doboj- odgovora Odjeljenja za privredu i društvene djelatnosti grada Doboja, br. 04/30-1-312/13 od 30. 4. 2013. godine) na dopis br. 058/13 od 5. 4. 2013. godine;
- za opštinu Derventa- iz odgovora Odjeljenja za privredu i društvene djelatnosti opštine Derventa (br. 03-30-31/13 od 17. 4. 2013. godine) na dopis broj 060/13 od 8. 4. 2013. godine;
- za opštinu Modriča- iz odgovora Odjeljenja za privredu i društvene djelatnosti opštine Modriča (br. 04/1-30-14/13 od 22. 4. 2013. godine) na dopis broj 061/13 od 8. 4. 2013. godine.

C) SWOT ANALIZA – ZA GRAD DOBOJ I OPŠTINE DERVENTA I MODRIČA

S	Strenghts (snaga, prednosti)
W	Weaknesses(slabosti, nedostaci)
O	Opportunities (šanse, mogućnosti, prilike)
T	Threats (opasnosti, prijetnje)

SWOT analiza je jedno od marketinških pomagala koje imamo na raspolaganju, a omogućuje nam da izbjegnemo kratkovidost i da budemo spremni na buduće izazove. Radi se o konceptu koji bi trebalo da omogući sistematsku analizu prijetnji i šansi, kao i njihovo usaglašavanje sa jakim i slabim stranama.

Tipična **SWOT analiza** izrađuje se kao kvadrat od četiri polja u kojima se definišu četiri faktora.

SWOT ANALIZA	
1. SNAGE (PREDNOSTI)	2. SLABOSTI (NEDOSTACI)
<p>Prirodne prednosti</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ Povoljan geografski položaj; ▶ Prirodni potencijali za razvoj turizma: planine Trebava, Vučijak, dio planina Ozren i Motajica; rijeke Sava, Bosna, Ukrina i Usora; arheološka nalazišta, raznovrsnost flore i faune; ▶ dobri uslovi za razvoj seoskog turizma: očuvana priroda, čist vazduh, bogato etno-kulturno nasljeđe, gastronomija, mogućnosti za odmor, šetnju i rekreaciju, te blizina kulturno-istorijskih spomenika; ▶ Nezagađena okolina sa velikim površinama obradivog zemljišta; ▶ Povoljni uslovi za razvoj poljoprivrede (klima i obradivo zemljište); ▶ Čista sredina za kombinovanu i ekološku (zdravu organsku) proizvodnju –proizvodnja zdrave hrane; ▶ Područje bogato vodom - izvori pitke, ljekovite, podzemne vode; ▶ Zalihe ruda – rudnici Stanari i Ševarlije; ▶ Bogatstvo šuma. 	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Nema regionalnih razvojnih institucija i regionalnih razvojnih projekata; <ul style="list-style-type: none"> ▶ nepovoljan demografski trend; ▶ obrazovanje mladih neadekvatno privrednim potrebama; ▶ Neriješeni imovinsko-pravni odnosi i usitnjenost poljoprivrednih posjeda, kao i problem dobijanja koncesija na poljoprivrednim površinama u državnom vlasništvu; ▶ Nizak nivo agrotehnike (nedovoljna primjena savremene tehnologije u proizvodnji i plasmanu poljoprivrednih proizvoda) i mali broj proizvođača ima uvedene standarde kvaliteta; ▶ Nepostojanje agroenergetskih lanaca; ▶ Slabo organizovana poljoprivredna proizvodnja; ▶ Nisu uspostavljeni lanci vrijednosti; ▶ Nedostatak malih zanatskih prerađivačkih fabrika/farmi i podrške u transformaciji male farme u malu firmu; ▶ Odliv mladih obrazovanih kadrova i nekonkurentnost radne snage (specifičnih profila); ▶ Nerazvijena turistička infrastruktura i nedovoljna promocija turističkih

<p>Uobičajene prednosti</p> <ul style="list-style-type: none"> ► Poslovna infrastruktura - razvijena saobraćajna infrastruktura; ► Preduzetnička tradicija – orijentisanost na razvoj male privrede; ► Razvijeno građevinarstvo; ► Razvijena drvoprerađivačka – primarna obrada drveta; ► Intenzivna voćarska proizvodnja s kvalitetnim proizvodima (šljive i jabuke prve klase, jagoda i kruška); ► Razvijeno stočarstvo; ► Razvijena hortikultura; ► Tradicija u tekstilnoj i obućarskoj industriji; <p>Turistički atraktivne manifestacije:</p> <ul style="list-style-type: none"> ► „Cvjetanje rijeke Ukrine“ (fenomen Vodenog cvijeta); ► Derventski vašar; ► Proljeće u Derventi; ► festival tradicionalne gastronomije dobojske regije „DOBOJ GASTRO“; ► Međunarodni TV turnir rukometnih šampiona; ► Festival turizma u Doboju; ► Privredni sajam „Doboj ekspo“; ► Teatarfest. <p>Turistički atraktivni lokaliteti:</p> <ul style="list-style-type: none"> ► Duga Njiva- izletišta i vazdušna banja na planini Trebava; ► stari grad (tvrđava) u Doboju; ► Sportsko-rekreacioni centar „Preslica“; ► Sportski kompleks „Džungla“ Doboj sa otvorenim bazenima i pratećim objektima; ► Goransko jezero; ► etno selo Kotromanićevo. <p>Institucionalne prednosti</p> <ul style="list-style-type: none"> ► Organizacije civilnog društva iz različitih oblasti (ekološka udruženja, humanitarna udruženja, udruženja koja njeguju kulturu i 	<ul style="list-style-type: none"> kapaciteta putem turističkih agencija; ► Slaba povezanost agro i turističkog sektora; ► Neiskorištene mogućnosti seoskog turizma; ► Nizak nivo svijesti za potrebom cjeloživotnog učenja; ► Nizak nivo svijesti o očuvanju životne okoline; ► Neadekvatna komunalna infrastruktura; ► Ne postoji studija zaštite životne sredine i razvoja ekologije; ► Nedovoljna novčana sredstva za razvoj turizma; ► Ne postoji marketing plan za turizam; ► Loša paleta turističke ponude; ► Nedovoljno korištenje informacionih tehnologija i nepostojanje kvalitetnih i ažurnih baza podataka; ► Nedostatak jakih preduzeća u turističkoj industriji; ► Nedostatak uslužnih sadržaja na turistički aktivnim lokacijama; ► Nedostatak kvalifikovanog turističkog kadra.
--	--

<p>tradiciju naroda i nacionalnih manjina, udruženja žena i dr);</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ Sportska infrastruktura i klubovi; ▶ Centri za kulturu; ▶ Primarna i sekundarna zdravstvena zaštita; ▶ Centri za socijalni rad; ▶ Turističke organizacije; ▶ Zadruge, preduzeća i preduzetnici koji se bave prometom i preradom poljoprivrednih proizvoda, ▶ Udruženja poljoprivrednih proizvođača, voćara /povrtlara/, ▶ Lokalne razvojne strategije, ▶ Predškolske, osnovnoškolske, srednjoškolske i visokoškolske ustanove, ▶ Mediji, lokalni i regionalni, ▶ Web prezentacije opština. 	
3. MOGUĆNOSTI (PRILIKE)	4. OPASNOSTI (PRIJETNJE)
<ul style="list-style-type: none"> ▶ Podsticaji i mali grantovi za unapređenje rada MSP, poljoprivrede i turizma; ▶ Specifične kreditne linije za poljoprivredu (partner fond, IRB); ▶ Pristup tržištu; ▶ Domaća prerađivačka industrija; ▶ Specijalizacija proizvodnje; ▶ Plansko korišćenje prirodnih resursa; ▶ Zakonske i institucionalne reforme; ▶ Veće korišćenje domaćih stručnih potencijala; ▶ Uvezivanje primarne poljoprivredne proizvodnje i prerađivačkih kapaciteta; ▶ Podsticanje ruralnog razvoja; ▶ Stvaranje biznis inkubatora; ▶ Eliminisanje rada na crno; ▶ Povećanje broja poslovnih subjekata; ▶ Uvođenje novih tehnologija i viših faza prerade; ▶ Društvene mreže i mediji – jeftin i dostupan kanal komunikacija; ▶ Evropske integracije - prekogranična saradnja i 	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Nezaštićenost od vremenskih nepogoda; ▶ Poošttravanje ekološke regulative u oblasti poljoprivredne proizvodnje / prerade; ▶ Strožiji kriterijumi za izvoz, nego za uvoz poljoprivrednih proizvoda; ▶ Veliki uticaj pojedinačnih investitora na lokalnu privredu; ▶ Iseljavanje stanovništva iz ruralnih područja zbog neatraktivnosti ovih područja za život i rad (nedostatak infrastrukture); ▶ Rastući uticaj globalne ekonomske krize na ekonomsko i socijalno stanje u regiji; ▶ Politička nestabilnost na području BiH i Zapadnog Balkana, dodatno naglašena ekonomskom krizom; ▶ Nedovoljno stimulativan pravni i finansijski okvir za razvoj preduzeća u RS i BiH odvraća strane investitore od ulaganja; ▶ Odlazak mladih i visokoobrazovanih (odliv mozgova); ▶ Konkurencija na turističkom tržištu;

<p>predpristupni EU fondovi (IPA fondovi);</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ Korištenje prednosti domaćih proizvođača; ▶ Stvaranje jedinstvene turističke ponude regije; ▶ Saradnja javnog, privatnog i civilnog sektora u razvoju turizma; ▶ Stvaranje imidža (prepoznatljivosti) regije; ▶ Organizacija manifestacija; ▶ Privlačenje investicija – poslovne zone i dijaspora kao investitora; ▶ Korištenje obnovljivih izvora energije (geotermalni, biomasa); ▶ Povećanje važnosti proizvodnje zdrave hrane, vode i obnovljivih izvora energije u svjetskoj privredi; ▶ Turistički potencijal; ▶ Izrada turističkog brenda. 	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Slabo i nejasno pozicioniranje upoređenju s drugim centrima; ▶ Nedostatak domaćih izvora za finansiranje; ▶ Gubitak potencijalnog tržišta zbog zaostajanja za konkurencijom; ▶ Nizak rast produktivnosti; ▶ Hotelijerstvo i većina segmenata turizma u inicijalnoj fazi razvoja; ▶ Pogoršanje životnog standarda stanovništva; ▶ Loš imidž BiH kao turističke destinacije; ▶ Zavisnost plasmana prehrambenih proizvoda od imidža zemlje/područja.
---	--

D) ANALIZA EKONOMSKIH I RAZVOJNIH STRATEGIJA CILJANIH OPŠTINA

- ▶ Pregledom prioriternih oblasti i predviđenih razvojnih projekata po opštinama za oblasti poljoprivrede, turizam i domaća radinost, štamparska i grafička djelatnost

U ovom odjeljku preneseni su i analizirani dijelovi Strategije integrisanog lokalnog razvoja opštine/grada Doboja 2011-2020; Strategije razvoja opštine Derventa 2011-2016 i Strategije razvoja opštine Modriča 2010-2014. koji su vezani za poljoprivredu, turizam i razvoj MSP-a.

1. ANALIZA STRATEGIJE INTEGRISANOG LOKALNOG RAZVOJA OPŠTINE DOBOJ U PERIODU OD 2011-2020. GODINE

U nastavku teksta preneseni su dijelovi iz Strategije integrisanog lokalnog razvoja opštine Dobar u periodu od 2011-2020. godine, a koji su vezani za poljoprivredu, turizam i razvoj MSP-a uz komentare i primjedbe iznesene od strane autora ovog dokumenta.

Postojeći programi u okviru aktivne politike zapošljavanja ne uspijevaju da amortizuju rast nezaposlenosti u opštini Dobar. Naime, Zavod za zapošljavanje je u 2009. godini realizovao nastavak Projekta zapošljavanja pripravnika VSS-a, nastavak Projekta sufinansiranja zapošljavanja nezaposlenih demobilisanih boraca VRS-a i lica koja u svom domaćinstvu nemaju zaposlenih članova, kao i lica iz ciljne grupe povratnika, te nastavak Drugog projekta podrške zapošljavanju SESP-a za lica iznad 40 godina starosti koji aktivno traže zaposlenje. Ovim projektima je zaposleno 189 osoba, dok je na njihovo zapošljavanje utrošeno oko 585 hiljada KM.

Strateški izazov za opštinu Doboj predstavlja dalji razvoj malih i srednjih preduzeća (MSP) kao preduslov održive lokalne ekonomije. Perspektiva razvoja se nalazi na privatnim preduzećima, kao jedinom profitabilnom segmentu u ukupnoj strukturi dobojske privrede.

Prestankom rada firme Bosanka, opština/grad Doboj je izgubila značajan prerađivački potencijal u oblasti poljoprivrede.

Strateški izazov za opštinu Doboj će predstavljati podrška uspostavljanju novih prerađivačkih kapaciteta na području opštine.

Jedan od osnovnih koraka u razvoju poljoprivrede predstavlja kreiranje registra svih proizvođača, s utvrđenim potencijalima za proizvodnju. Samo na ovaj način se može kreirati adekvatan sistem podsticaja.

Strateški izazov opštine Doboj je razvoj preduzetništva na selu i održive poljoprivredne proizvodnje.

Realizacija sljedećih operativnih ciljeva vodi do ostvarivanja ovog strateškog izazova:

- ▶ Razvijene preduzetničke radnje u seoskim područjima i poljoprivredna proizvodnja, što će doprinijeti otvaranju najmanje 100 preduzetničkih radnji i stvaranju 500 radnih mjesta u seoskim područjima do 2015. godine;
- ▶ Razvijeni konkurentni turistički proizvodi i opremanje najmanje 20 seoskih domaćinstava za pružanje usluga smještaja i ishrane do 2014. godine.
- ▶ Kada je u pitanju grad Doboj, u strategiji razvoja u periodu od 2011- 2020. godine su, između ostalog naveli, kao prioritetni strateški cilj:
- ▶ Regionalno konkurentni ljudski resursi, sa efikasnim programima podrške socijalno isključenih grupa i razvijenim kapacitetima ukupne društvene infrastrukture, što predstavlja vrlo bitan strateški cilj kada je u pitanju ovaj istraživački projekat.

Razlog:

Analizom stanja poslovnog okruženja i raspoloživih ljudskih resursa kao i SWOT analizom utvrđeno je da u opštini Doboj, kao i većini opština Bosne i Hercegovine, postoji evidentan raskorak između potrebne i obrazovnih i kvalifikacionih profila raspoložive radne snage. S obzirom na planiranu specijalizaciju Doboja kao saobraćajnog centra potrebno je vršiti stalno unapređenje obrazovnih institucija i programa u strateški prioritetnim područjima i usklađivanje sa potrebama razvoja Doboja. Strateški izazov je stvaranje dinamičnijeg lokalnog tržišta rada s organizovanim stalnim obukama i prekvalifikacijama i intenzivnom saradnjom između poslodavaca, Zavoda za zapošljavanje, lokalne uprave i njenih ustanova, kao i nevladinog sektora, kako bi se osiguralo aktuelno i perspektivno prilagođavanje ponude i potražnje radne snage.

Istovremeno, osigurati integrisanje socijalno isključenih kategorija – ranjivih društvenih grupa koje svoje osnovne potrebe ne mogu zadovoljiti sopstvenim prihodima i u okviru standardnih programa javnih službi. Uključenost socijalno isključenih grupa bi se osigurala putem adekvatnih servisa podrške. Od realizacije ovog strateškog cilja zavisiće i realizacija prethodno identifikovanih ciljeva odnosno bez kvalitetnih stručnih resursa nemoguće je uticati na razvoj opštine u smjeru ekonomski perspektivne sredine.

Realizacija ovog strateškog cilja će biti omogućena putem realizacije sljedećih operativnih ciljeva:

- ▶ Integrisati socijalno isključene kategorije kroz osiguranje adekvatnih servisa podrške za ove populacije do 2015. godine;
- ▶ Pružiti podršku populaciji srednje i starije dobi u svrhu zapošljavanja i samozapošljavanja najmanje 50 nezaposlenih osoba godišnje do 2015. godine;
- ▶ Značajno unaprijediti uslove za rad sa mladima u svrhu njihovog uključivanja, profesionalnog razvoja i razvoja ličnosti do 2015. godine;
- ▶ Uspostavljeno strateško partnerstvo za rješavanje problema nezaposlenosti i socijalne isključenosti do 2013. godine.

2. ANALIZA STRATEGIJE RAZVOJA OPŠTINE DERVENTA 2011-2016. GODINE SA PREGLEDOM PRIORITETNIH OBLASTI I PREDVIĐENIH RAZVOJNIH PROJEKATA ZA OBLASTI POLJOPRIVREDA, TURIZAM I DOMAĆA RADINOST I ŠTAMPARSKA I GRAFIČKA DJELATNOST

2.1. PROJEKTI IZ OBLASTI MALIH I SREDNJIH PREDUZEĆA

- ▶ Formiranje poslovnog (biznis) inkubatora,
- ▶ izrada i publikovanje godišnjeg privrednog vodiča,
- ▶ kreditno-garantni fond za (MSP-SME),
- ▶ osnivanje „One stop shop“ sistema na području opštine Derventa,
- ▶ pomoć izvozno orijentisanim preduzećima,
- ▶ strategija razvoja malih i srednjih preduzeća (MSP-a) na prostoru opštine Derventa,
- ▶ društveno i ekonomsko prosvjećivanje žena u ruralnim sredinama derventske opštine,
- ▶ formiranje tima za profesionalnu orijentaciju,
- ▶ program obuke za pisanje projekata usmjerenih prema evropskim fondovima,
- ▶ program obuke za pisanje biznis planova,
- ▶ studija kadrovskih potencijala i potreba opštine Derventa zasnovana na strategiji razvoja, te
- ▶ podsticaj zapošljavanju u sektoru malih i srednjih preduzeća (MSP).

2.2. PROJEKTI IZ OBLASTI POLJOPRIVREDE

- ▶ Izrada poljoprivredne karte opštine Derventa,
- ▶ obuka mladih poljoprivrednih proizvođača,
- ▶ osavremenjivanje i razvijanje peradarskog sektora,
- ▶ podrška i razvoj proizvodnje meda i proizvoda od meda na prostoru opštine Derventa,
- ▶ podrška razvoju prerade poljoprivrednih proizvoda,
- ▶ proizvodnja biljaka u zaštićenom prostoru,
- ▶ razvoj klastera organske proizvodnje,
- ▶ razvoj mini farmi od studije do izvodivosti,
- ▶ razvoj voćarstva na teritoriji opštine Derventa,
- ▶ strategija razvoja poljoprivrede i ruralnog razvoja,
- ▶ unapređenje i podrška proizvodnji mlijeka i mliječnih proizvoda na prostoru opštine,
- ▶ uspostavljanje agro-poslovnog centra,
- ▶ uspostavljanje otkupnih stranica za ljekovito bilje, te
- ▶ kreditni garantni fond- fondacija za razvoj poljoprivrede na prostoru opštine Derventa.

2.3. PROJEKTI IZ OBLASTI TURIZMA

- ▶ Internacionalne saradnje,
- ▶ promocija seoskog turizma i razvoj pilot klastera,
- ▶ promocija turističkih kapaciteta opštine,
- ▶ razvoj lovnog turizma,
- ▶ sportsko-ribolovna staza na relaciji „Trstenci- Bosanski Dubočac“,
- ▶ formiranje turističkog informativnog centra u pješačkoj zoni u centru grada,
- ▶ uređenje izletišta „Patkovača“ i „Prljača“,
- ▶ projekat formiranja ”Eko (etno) sela”,
- ▶ arheološki kompleks „Ambarine“,
- ▶ dopuna vašarskih aktivnosti, te
- ▶ rekreativno-pješačko-biciklistička staza (relacija: Derventa- Babino brdo- D. Bišnja).

2.4. LOKALNI AKCIONI PLAN U OBLASTI INVALIDNOSTI OPŠTINE DERVENTA 2010-2014. GODINA (LPAI) ("SLUŽBENI GLASNIK OPŠTINE DERVENTA BROJ 4/10 OD 11.3.2010.G.)

Ovaj akcioni plan je uključen u Strategiju razvoja opštine Derventa 2010-2015. g.

Aдекватна politika usmjerena prema osobama s invaliditetom podrazumijeva donošenje plana akcije za integraciju osoba s invaliditetom koji obezbjeđuje promovisanje osnovnih ljudskih prava i sloboda ovih građana, kao i poštovanje socijalne pravde, dostojanstva i vrijednosti svake osobe. Plan akcije odnosio bi se na sve osobe, bez obzira na okolnosti nastanka fizičkog ili senzornog oštećenja.

Ujedinjene nacije su jednoglasno usvojile „Standardna pravila za izjednačavanje mogućnosti koje se pružaju osobama s invaliditetom“. Standardna pravila su izvrstan alat za strukturisanje politike u oblasti invalidnosti. Švedske organizacije osoba s invaliditetom izumile su metodu poznatu kao **Agenda 22**, koja se tiče kreiranja planova za politiku u oblasti invalidnosti, a koja je bazirana na Standardnim pravilima.

Komisija LPAI Derventa je 22. 7. 2009. godine utvrdila prioriteta Standardna pravila koja će biti ugrađena u Lokalni akcioni plan u oblasti invalidnosti opštine Derventa od 2009-2014.

- Pravilo 1:** Podizanje svijesti,
- Pravilo 2:** Medicinska njega,
- Pravilo 3:** Rehabilitacija,
- Pravilo 4:** Servisi podrške,
- Pravilo 5:** Pristupačnost,
- Pravilo 6:** Obrazovanje,
- Pravilo 7:** Zapošljavanje,
- Pravilo 10:** Kultura,
- Pravilo 11:** Rekreacija i sport, te
- Pravilo 18:** Organizacije osoba s invaliditetom.⁴⁷

Ovdje ćemo izdvojiti Pravilo broj 7- Zapošljavanje

Preporuke:

„Država treba prihvatiti princip po kojem osobe sa invaliditetom (OSI) trebaju biti osposobljene da ostvaruju svoja ljudska prava, posebno na polju zapošljavanja. Moraju im biti pružene jednake mogućnosti za produktivno i unosno zapošljavanje na tržištu rada kako u ruralnim tako i u urbanim područjima“.

⁴⁷ <http://www.derventa.ba/derventa/public/00000001119%20lat.pdf>, preuzeto 17.6.2013. godine.

1. Istraživanje o broju nezaposlenih OSI, se vrši na osnovu podataka nadležnih službi i berzi rada, te lične posjete i popunjavanja upitnika, ili samoinicijative OSI.
2. Promocija pozitivnih primjera zaposlenih OSI.
3. Plan edukacije za kreativni rad i samozapošljavanje u kući, radnom centru ili zaštitnoj radionici.
4. Plan zapošljavanja OSI – plan otvaranja socijalnog preduzeća za zapošljavanje osoba sa invaliditetom u većinskom vlasništvu (<50%).
5. Institucionalna i finansijska podrška Fonda za profesionalnu rehabilitaciju, osposobljavanje i zapošljavanje OSI u RS, i podsticaj Opštine Derвента.

Cilj: Primjenjivanje zakona o profesionalnoj rehabilitaciji, osposobljavanju i zapošljavanju osoba sa invaliditetom i stvaranje uslova za prilagođavanje tržištu rada kroz edukaciju, treninge i profesionalno osposobljavanje, kao i prilagođavanje tržišta rada osobama s invaliditetom uz podršku lokalne zajednice

Rješenja: Izraditi, primjenjivati i pratiti realizaciju plana zapošljavanja osoba s invaliditetom, te ih zapošljavati primjenom Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji, osposobljavanju i zapošljavanju invalida uz podršku lokalne zajednice:

a) Izraditi kvalitetne programe prekvalifikacije/dokvalifikacije osoba s invaliditetom koje nisu imale redovno obrazovanje, b) izraditi bazu podataka o stručnosti osoba s invaliditetom i promovisati je kod Biroa za zapošljavanje, Privredne komore i udruženja privrednika, c) informisati OSI o uslovima za samozapošljavanje ili zapošljavanje u skladu sa pozitivnim propisima Republike Srpske i BiH, d) informisati poslodavce o podsticajima preko Fonda za profesionalnu rehabilitaciju, osposobljavanje i zapošljavanje OSI u Republici Srpskoj, e) Izraditi lokalni akcioni plan zapošljavanja uz podsticaj lokalne zajednice, f) Izraditi internet stranicu za prezentaciju kapaciteta OSI i umrežiti u berze rada.

Koraci:

1. Istraživanje o broju nezaposlenih OSI na osnovu podataka nadležnih službi, socijalne karte, lične posjete ili anketiranja, samoinicijative OSI.
2. Izraditi jedinstvenu bazu podataka o zaposlenim i nezaposlenim OSI, stručnoj spremi, osposobljenosti, certifikatima, priznanjima i dr.
3. Izraditi ciljne programe zapošljavanja prema preostaloj radnoj sposobnosti OSI,
4. Izraditi Plan zapošljavanja OSI – Plan izgradnje kapaciteta za zapošljavanje OSI,
5. Izraditi programe podrške i podsticaje za zapošljavanje u lokalnim udruženjima koja su stvorila uslove za zapošljavanje OSI (uplata beneficiranog staža i sl),
6. Otkrivati poslodavce koji ne primjenjuju odredbe Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i koji ne uplaćuju doprinose u Fond za novo zapošljavanje.
7. Promovisati pozitivne primjere zaposlenih OSI u privatnom i javnom sektoru u lokalnoj zajednici i šire.
8. Organizovati seminare na temu zapošljavanja OSI, razviti programe obuke za osoblje medicinskih, socijalnih, obrazovnih institucija i senzibilizacija i razvoj preventivnih programa u oblasti invalidnosti.

Partneri: Vlada RS, Ministarstvo rada i boračko-invalidske zaštite, Fond za profesionalnu rehabilitaciju, osposobljavanje i zapošljavanje invalidnih lica Republike Srpske, Privredna komora Doboja, Agencije za razvoj malih i srednjih preduzeća na entitetskom i lokalnom nivou, Biro za zapošljavanje Derventa, Poslovnica Fonda PiO Derventa, Poslovnica fonda zdravstva Derventa.

Nosioci: Opština Derventa, Odjeljenje za privredu i društvene djelatnosti, Organizacije/udruženja osoba s invaliditetom u Derventi, Zavod za slijepe i slabovide „Budućnost“ Derventa, lokalne firme i uslužne djelatnosti, samoinicijativno osobe s invaliditetom kroz „samozapošljavanje u kući“. Udruženje građana „BiosPLUS“ kroz Centar za kreativni rad – Atelje za slikanje i dr.

Vrijeme realizacije: 2010. i 2011, a nastavak do 2014. godine.

Sredstva: Ministarstvo rada i boračko-invalidske zaštite, donatori/projekti, budžet opštine Derventa kroz podsticajna sredstva za zapošljavanje osoba s invaliditetom, Fond za profesionalnu rehabilitaciju, osposobljavanje i zapošljavanje invalidnih lica RS u Prijedoru koji vrši stimulaciju poslodavaca za novo zapošljavanje, ali i povrat uplaćenih doprinosa na plate zaposlenih osoba s invaliditetom (povrat poslodavcu), budžet Zavoda za slijepe i slabovide „Budućnost“ Derventa, te budžeti lokalnih OOSI.⁴⁸

Svijetli primjeri u zapošljavanju osoba s invaliditetom su:

Zavod za slijepe i slabovide “Budućnost” Derventa, Stevana Nemanje bb, Ukupno zaposleno 11 (jedanaest) osoba s invaliditetom u krojačkoj i stolarskoj radionici. Pretežno slabovide osobe sa više od 70% tjelesnog onesposobljenja.

D.o.o. ELEKTRON GROUP DERVENTA, Kninska bb, ukupno zaposlenih 13 (trinaest) osoba s invaliditetom preko Fonda na poslovima montera namještaja i klima uređaja, te u prodajnom centru. Svi imaju status RVI, gdje je osnov 40% tjelesnog onesposobljenja.

Iz ovih dokumenata se mogu koristiti termini i preporuke, kao i mjere koje su planirane.

3. ANALIZA STRATEGIJE RAZVOJA OPŠTINE MODRIČA 2010-2014. GODINE

S pregledom prioriternih oblasti i predviđenih razvojnih projekata za oblasti poljoprivredu, turizam i domaća radinost, te štamparska i grafička djelatnost

Razvoj ruralnog dijela opštine Modriča predstavlja važan strateški fokus, jer oko 50% ukupnog stanovništva opštine živi na selu i dobar dio njihovih prihoda je vezan za poljoprivredu ili za djelatnosti u uskoj vezi s poljoprivredom. Zbog toga im treba omogućiti

⁴⁸ <http://www.derventa.ba/derventa/public/00000001119%20lat.pdf>, preuzeto 17. 6. 2013. godine.

bolje uslove života tako da se ne razlikuju značajno od uslova u gradu. Uz to, poljoprivredna proizvodnja predstavlja značajan razvojni potencijal, jer od ukupne teritorije opštine Modriča oko 2/3 je plodno, obradivo zemljište. Poljoprivreda na području opštine upošljava značajan broj ljudi ili kao glavna ili kao dopunska djelatnost. Međutim, dosadašnji neusklađeni razvoj seoskog područja opštine Modriča ostavio je i

dosta negativnih posljedica na iskorištenost razvojnih potencijala i razvojne šanse ruralnog dijela opštine. Poljoprivredna proizvodnja na području opštine Modriča bi trebalo da bude tržišno orijentisana i da predstavlja sirovinsku osnovu za sekundarne djelatnosti, kakva je i njena uloga u razvijenim zemljama svijeta, a pogotovo u Evropskoj uniji.

U svrhu razvoja ruralnog dijela opštine Modriča, a shodno navedenim projektima u Strategiji razvoja opštine Modriča 2010-2014, predviđeni su sljedeći projekti:

- a) Projekat 60 farmi u stočarstvu;
- b) Stvaranje priplodnog podmlatka u govedarstvu;
- c) Projekat voćarstva i jagodičastog voća;
- d) Proizvodno Edukativni Centar (PEC) sa akcentom na širenje površina i asortimana;
- e) Mini pogoni za preradu poljoprivrednih proizvoda (uključujući instaliranje hladnjača i mini sušara);
- f) Razvoj pčelarstva na području opštine Modriča;
- g) Tehnička pomoć za uspostavljanje/prestrukturiranje zadruga i poljoprivrednih udruženja na poljoprivrednu proizvodnju orijentisanu ka tržištu i preradi;
- h) Podrška učešća proizvođača i prerađivača Modriče sajmu poljoprivrede;
- i) Projekat 30 ležaja seoskog turizma i promocije razvoja autohtonih proizvoda.

V. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

SEGMENT I - ANALIZA OBIMA I POKAZATELJA O TRŽIŠTU-

1. OPŠTI PODACI

Republiku Srpsku sačinjava pet regija i to: Banjalučka, Dobojska, Bijeljinska, Istočnosarajevska i Trebinjska regija. Prema razvijenosti Dobojska regija se nalazi odmah iza regije Banjaluka i prostire se središnjim dijelom sjevernog dijela Republike Srpske i Bosne i Hercegovine, spajajući Panonski i Jadranski basen.

Saobraćajnom infrastrukturom (drumskom i željezničkom) povezuje srednju Evropu i Mediteran, a izlaskom na rijeku Savu uključuje se na evropsku riječnu saobraćajnicu Rajna-Majna-Dunav.

Regiju Doboj sačinjava osam opština: Doboj, Derventa, Modriča, Vukosavlje, Petrovo, Brod, Teslić i Šamac. Analizu smo vršili za grad Doboj i opštine Derventa i Modriča.

Grad Doboj se prostire na površini od 813 km² na kojoj živi 80 719 stanovnika.

Opština Derventa se prostire na teritoriji od 517 km² i, po procjenama opštinskih službi, na teritoriju opštine živi oko 42 000 stanovnika, dok se opština Modriča prostire na površini od 363 km² na kojoj živi oko 32 000 stanovnika. Ukupna površina ove tri opštine je 1693 km², a stanovnika je 154 723. Gustina naseljenosti na ovom dijelu regije je 91 stanovnik/km² dok je gustina naseljenosti u Republici Srpskoj 58 stanovnika/km².

Problem ovog prostora je pojava starenja populacije, jer je prirodni priraštaj oko nule s tendencijom daljeg pada. Pojavu starenja populacije stanovništva pospješuje i migracija stanovništva pretežno mlađe dobi.

Prirodni potencijali ovog dijela regije Doboj su poljoprivredno zemljište, šumski kompleksi (u gradu/opštini Doboj je 31 000 ha šumskog fonda), hidro-klimatski uslovi i rudni i mineralni resursi.

Poljoprivredno zemljište je osnovni strateški potencijal, a najveće površine pripadaju oranicama i baštama, te pašnjacima, livadama i voćnjacima. Poljoprivredne površine su dominantna kategorija zemljišta - uglavnom više od 40%, maksimalno 70%. Uzgajaju se kulture: pšenica, raž, ječam, ovas, mrkva, krastavci, kukuruz, krompir, pasulj, kupus, kelj, luk crni, paradajz, paprika, kukuruz za krmu, stočna repa, mješavina trava i mahunjača, djetelina, lucerka, grahorica, duvan, soja, te razne vrste voća - jabuke, kruške, dunje, šljive, breskve, orasi, trešnje, višnje i kajsije.

Izvršivši statističku analizu dostupnih zvaničnih podataka o kupovnoj moći stanovništva došli smo do saznanja da mjesečno u:

- grad Doboj po osnovu plata i penzija dođe oko 13. 637 988,00 KM ili 169,00 KM po stanovniku;
- opštinu Derventa po osnovu plata i penzija mjesečno dođe oko 4. 955 000,00 KM ili 118,00 KM po stanovniku;
- opštinu Modriča po osnovu plata i penzija mjesečno dođe oko 4. 178 769,00 KM ili 131,00 KM po stanovniku.

Zbir ovih cifara je 22. 771 757,00 KM ili 147,20 KM po stanovniku.

Kad bi ovim iznosima dodali i primanja po drugim osnovama (zakupnine, rad na crno, prihodi od poljoprivredne proizvodnje i dr), te sredstva iz dijaspor, vidjeli bi smo da ovaj prostor raspolaže sa značajnim novčanim sredstvima u mjesečnom opticaju.

U Doboju je 416 aktivnih mikro, malih, srednjih i velikih preduzeća i 2115 zanatsko-preduzetničkih radnji, a ukupan broj zaposlenih u privatnom i državnom sektoru je 12 604 radnika s prosječno isplaćenom platom u 2012. godini u iznosu od 822,00 KM, što je iznad republičkog prosjeka.

U Derventi je 195 aktivnih MSP.a, a zaposleno je, u privatnom i državnom sektoru, 6.502 radnika s prosječnom platom od 605,00 KM.

Na kraju 2012. godine u Modriči je bilo aktivnih 245 privrednih društava sa sjedištem u Modriči i 222 poslovne jedinice privrednih društava iz Modriče, RS, F BiH, te Brčko Distrikt, a zaposlenih je ukupno 4.354 radnika s prosječnom isplaćenom platom od 752,00 KM.

2. POLJOPRIVREDA

Poljoprivredni proizvođači u Republici Srpskoj su organizovani u tri nivoa:

- a) **Pravna lica** - u primarnoj proizvodnji, doradi i preradi poljoprivrednih proizvoda;
- b) **Fizička lica** - (komercijalna gazdinstva) - Komercijalno porodično poljoprivredno gazdinstvo je gazdinstvo koje je tržišno orijentisano, koje je dostiglo minimalni ukupni obim proizvodnje i čiji nosilac je starosti do 65 godina;
- c) **Poljoprivredne zadruge** - pripadaju pravnim licima samo što je njihovo poslovanje uređeno posebnim Zakonom o zadrugama.

Svaka od ovih grupacija zahtijeva različit pristup i odgovarajuće modalitete finansiranja, s tim da se svi ti modaliteti temelje na tržišnim principima, uz neophodnost amortizovanja uslova privređivanja državnim interventnim mjerama (subvencije, poticaji, naknada štete i dr).

Tabela: Oranične površine prema načinu korišćenja⁴⁹

Opština/ grad	Oranice i baste (ha)	Zasijane površine-(ha) (podaci za 2011. godinu)					Rasadnic, cvijeće i ukrasno bilje-(ha)	Ugari i neobrađene oranice(ha)
		ukupno	žita	Indust. bilje	povrće	krmno bilje		
Doboj	32280	20578	12476	41	1717	6344	10	11692
Derventa	28865	12918	10103	238	751	1826	-	15947
Modriča	16305	14733	11648	73	1392	1620	8	1564

⁴⁹ Preuzeto iz Statističkog godišnjaka Republike Srpske 2012.

Regija Doboj raspolaže vrlo perspektivnim obradivim poljoprivrednim površinama, ali je poljoprivreda zapostavljena, iako poljoprivrednici (pravna i fizička lica) imaju sve mogućnosti da se bave proizvodnjom žitarica svih vrsta, krmnog bilja, voća i povrća, te stočarskom proizvodnjom. Vidljivo je da se u zadnje vrijeme ulažu napor i za oživljavanje zadrugarskog načina privređivanja. Obradivo poljoprivredno zemljište zauzima:

- a) u Doboju 42% ili 33 700 ha od ukupnih 81 300 ha (od čega se poljoprivrednim kulturama godišnje zasije oko 16 000 ha ili 47% obradivih površina);
- b) u Derventi 69% ili 35 671 ha od ukupnih 51 700 ha;
- c) u Modriči 62% ili 22.500 ha od ukupnih 36 300 ha.

Poljoprivredom se ponajviše bave sitna poljoprivredna domaćinstva po selima, te još sitnije okućnice radnika koji su prinuđeni da se bave poljoprivredom kako bi podmirili svoje potrebe, a eventualne viškove plasirali na tržište. Problem je u velikoj usitnjenosti parcela što povećava cijenu proizvodnje po jedinici mjere.

Veliki su potencijali regije Doboj s aspekta ovakvog načina proizvodnje. Isplativost bavljenjem ovom vrstom proizvodnje bi bila veća i mogao bi se povećati njen obim ako bi se radilo organizovano kroz ukрупnjavanje parcela (udruživanjem) i ako bi se pružila garancija potencijalnim proizvođačima da će im proizvod biti otkupljen. Proizvodnja na usitnjenim parcelama je skupa po jedinici proizvoda i nemogućnost malih proizvođača da konkurišu za razne vidove podsticaja ukazuje na neophodnost udruživanja malih proizvođača u zadruge ili udruženja, ako žele biti konkurentni s cijenom na tržištu.

Regija Doboj, ima veoma dobre uslove za stvaranje sirovinske baze i izgradnju prerađivačkih kapaciteta za proizvodnju zdrave hrane.

Neophodno je na ovim prostorima omogućiti preduslove da se poljoprivreda razvije u toj mjeri da obezbijedi snabdijevanje stanovništva hranom i prevashodno da bude dovoljan izvor prihoda kako bi se mladi zapošljavali kao poljoprivrednici i kako bi se zadržali na selu.

Neki od preduslova su: osiguranje usjeva od vremenskih nepogoda (nadoknada šteta), udruživanje poljoprivrednika radi ukрупnjavanja parcela čime se pojeftinjuje proizvodnja po jedinici mjere, kao i pružanje veće podrške, od strane države, proizvođačima u njihovom nastojanju da svoje proizvode registruju kao domaće trgovačke marke (brendiranje proizvoda) i plasiraju na tržište.

2.1. POVRTLARSTVO

Povrtlarska proizvodnja se najčešće i danas odvija po navici, bez adekvatne agrotehnike i kvalitetnog sjemenskog i sadnog materijala.

Da bi se povećali prinosi po jedinici površine pod povrtnim biljem i da bi se ova oblast biljne proizvodnje svrstala u profitabilnu proizvodnju potrebno je iz temelja promijeniti navike u povrtlarskoj proizvodnji.

Neophodno je primijeniti savremenu tehnologiju gajenja, kvalitetan sjemenski i sadni materijal, pravilnu ishranu i zaštitu usjeva, te navodnjavanje.

Proizvodnja u plastenicima zadnjih godina sve je intenzivnija, jer obezbjeđuje veći profit zbog orijentisanosti na vansezonsku proizvodnju (paradajz, paprika, salata, krastavac i dr), potrebna je mala površina i mala radna snaga, a i prinosi su veći od uzgoja na otvorenom.

Prema raspoloživim podacima na području opštine Derventa se nalazi 21 plasteničar s ukupnom površinom plastenika preko dva hektara, a na području opštine Modriča pod plastenicima se nalazi oko 6550 m². Za područje grada Doboja nisu dostupni podaci o ukupnoj površini plastenika.

Postoji mnogo kultura, koje se mogu uzgajati u plastenicima, kao što su: paradajz, paprika, krastavac salatni, salata, mladi luk, špinat, jagode, cvijeće, blitva, karfiol, dinja, lubenica, patlidžan, mahune, tikvice, krastavac kornišon i drugo - ovisno o tržištu.

Poznato je da ovi proizvodi pripadaju kategoriji proizvoda koji vrlo brzo kaliraju, što predstavlja veliki problem proizvođačima ako nisu obezbijedili siguran plasman za kratko vrijeme ili unaprijed nisu zagovorili otkup. **Zbog ovog problema i obim plasteničke proizvodnje nije na onom nivou na kom bi mogao biti. Rješenje je izgradnja hladnjača u kojima bi se produžio vijek trajanja ovih povrtlarskih proizvoda.**

Iako ovaj vid proizvodnje u zadnje vrijeme sve više raste ipak nije na zadovoljavajućem nivou s obzirom na povoljne uslove.

Ovu vrstu proizvodnje trebalo bi u budućnosti još više podržavati kroz razne vidove podsticaja, jer je ona izvor kontinuirane proizvodnje i snabdjevenosti tržišta tokom cijele godine i zato što je plastenička proizvodnja budućnost domaćinstava s malom površinom zemljišta, koja raspolažu s nedovoljno radne snage. Uz izgradnju kapaciteta (hladnjača) za adekvatan smještaj viškova proizvoda da bi se spriječilo brzo propadanje i izgradnjom prerađivačkih kapaciteta ovaj vid proizvodnje će doživjeti ekspanziju i bavljenje plasteničkom proizvodnjom će postati unosan posao.

2.2. VOĆARSTVO

Voćarska proizvodnja predstavlja jedan od najprofitabilnijih vidova poljoprivredne proizvodnje, ali profitabilnost je direktno proporcionalna s primjenom tehničko-tehnoloških znanja (veća primjena agrotehničkih mjera daje veće prinose). **Poljoprivredni proizvođači koji se odluče da investiraju u voćarsku proizvodnju moraju da prihvate potpuno novi način rada i razmišljanja, jer je tehnologija uzgoja umnogome izmijenjena prethodnih nekoliko godina.**

Problem u voćarskoj proizvodnji je tradicionalno nemaran odnos prema voćarskim kulturama. Ozbiljno bavljenje voćarstvom znači odbacivanje ustaljene prakse ulaska u voćnjake samo u vrijeme berbe i za vrijeme rezidbe. Proizvođači moraju na vrijeme shvatiti, da će u surovim tržišnim uslovima šansu za prolaz na tržištu imati samo oni koji prihvate savremene tehnologije proizvodnje, a pogotovu standarde kvaliteta (GlobalGAP, Integralna proizvodnja).

Osnovno pravilo za sve voćare koji proširuju svoje zasade ili prvi put sade voćnjake, je da prikupe što više podataka koji su karakteristični za lokalitet gdje se planira sadnja. Uz korištenje usluga stručnjaka prilikom istraživanja i prikupljanja podataka o klimatskim i zemljišnim parametrima, takođe je potrebno posavjetovati se s kompetentnim stručnjacima iz oblasti voćarstva oko odabira vrste i sorte, kao i o načinu zasađivanja i primjene agrotehničkih mjera. **Svaki voćar mora da zna da bez kvalitetnog sadnog materijala i pripreme zemljišta nema savremenog voćarstva.**

Nijedna poljoprivredna grana ne može donijeti toliku zaradu kao voćarstvo, pogotovu u brdsko-planinskim područjima. To je jedna od najproduktivnijih poljoprivrednih grana, koja višestruko nadmašuje rentabilnost drugih poljoprivrednih grana. Voćarstvo je jedna od rijetkih grana poljoprivrede gdje je urađen veliki zaokret u uvođenju novih tehnologija i promjeni strukture sortimenta, što je velika zasluga nauke, struke, ali i proizvođača koji su prihvatili nove tehnologije.

Da bi jedan voćar bio konkurentan na tržištu i da bi mogao živjeti od voćarenja morao bi imati savremenu proizvodnju na najmanje tri hektara površine, prinose 25-40 tona po hektaru i najmanje 80% prvoklasnog roda.

Tabela: Proizvodnja voća

Opština/grad	Jabuke ukupna proizv. (tona)	Kruške ukupna proizv. (tona)	Šljive ukupna proizv. (tona)	Višnje ukupna proizv. (tona)
	2011. godina	2011. godina	2011. godina	2011. godina
Doboj	303	164	1938	113
Derventa	419	190	1360	240
Modriča	324	185	2617	155

Napomene:

Podaci proizvodnje za 2011. godinu su preuzeti iz Statističkog godišnjaka Republike Srpske 2012.

Iz tabele je vidljivo da se na ovom posmatranom dijelu Dobojske regije ubjedljivo najviše proizvodi šljiva.

Tabela: Vrijednost otkupljenih i prodanih proizvoda poljopr. prema grupama proizvoda u RS, četvrto tromjesečje 2012. godine⁵⁰

Grupa proizvoda	Otkup	Prodaja	Indeksi (po kvartalima) IV 2011/ IV 2012	
			Otkup	Prodaja
Ratarski proizvodi	5 164 014	8 175 466	75,1	149,4
Voćarski i vinogradarski proizvodi	1 418 894	2 129 265	111,8	69,6

Iz ove tabele je vidljivo da je otkup ratarskih proizvoda smanjen za 24,9 indeksnih poena u odnosu na isti period 2011. godine, dok je prodaja porasla za 49,4 indeksna poena.

Istovremeno, kada su u pitanju voćarski i vinogradarski proizvodi za isti period, otkup je povećan za 11,8, a prodaja smanjena za 30,4 indeksna poena.

Tabela: Prosječne cijene (u KM) otkupljenih i prodanih poljopr. proizvoda prema grupama proizvoda u RS, četvrto tromj. 2012. godine

Vrsta proizvoda	Otkup	Prodaja
Pšenica,merkantilna, t	468,56	429,50
Kukuruz u zrnu, merkantilni, t	472,03	463,20
Soja, suvo zrno, kg	1,09	1,05
Krompir merkantilni, kg	0,60	0,52
Pasulj, kg	3,81	–
Mrkva, kg	0,84	0,71
Kupus, kg	0,27	0,31
Jabuke, kg	1,16	0,82
Kruške, kg	1,39	0,97
Šljive za preradu, kg	0,45	–
Voćne sadnice i kalemovi	–	2,28

Zbog usitnjenosti posjeda, a da bi se dobila rentabilnost proizvodnje i konkurentnost na tržištu neophodna su udruživanja voćara u udruženja ili zadruge. Prema zvaničnim podacima na ovim prostorima Dobojske regije najzastupljenija je šljiva, pa slijede jabuka, kruška, višnja itd.

⁵⁰ <http://www.rzs.rs.ba> Podaci preuzeti 31.5.2013.

2.3. HORTIKULTURA

Hortikultura se još može definisati kao nauka o uzgoju i njezi flore i faune u vrtu. Razlikuje se u odnosu na agrikulturu tj. agronomiju prvenstveno u tome što latinski *ager* (g. *agri*) znači polje, seosko imanje, dakle označava znatno veću površinu od *hortus*-a tj. vrta.

Dobojska regija ima sve preduslove za bavljenjem hortikulturom, kao specifičnim dijelom poljoprivrede. Ti dobri preduslovi se ogledaju prije svega u dobrim klimatskim uslovima, dužini vegetacionog perioda i jeftinoj radnoj snazi. **Sve ove pogodnosti daju dobre uslove za plantažnu proizvodnju cvijeća u plastenicima i na otvorenom prostoru.**

Pored povoljnih uslova za bavljenjem ovim vidom proizvodnje ni blizu nije iskorišten ovaj potencijal.

Značajniji privredni subjekti koji se bave hortikulturom na posmatranom području su „Centar za sjemensko-rasadničku proizvodnju- rasadnik „Stanovi Doboj“, vrti centar „Marić“ Derventa i Udruženje poljoprivrednika „Posavina“- sekcija cvjećara iz Obudovca.

Rasadnik Stanovi se nalazi na lokalitetu Stanova i Usore čija je ukupna površina 37 ha. Proizvodni program se sastoji od šumske proizvodnje, hortikulturne proizvodnje koja je zastupljena sa preko 100 vrsta i proizvodnje ljekovitog bilja (lavanda i kamilica) koja se obavlja na površini od šest hektara.

Hortikulturna proizvodnja je cca 250 000 sadnica: 1. Sjemenište – 90 000 komada; 2. Ožilište – 1 000 komada; 3. Pikirište – 125 000 komada i 4. Rastilište – 34 000 komada.

Ovaj rasadnik je opremljen plastenikom za ožiljavanje hortikulturnog sadnog materijala, hladnjačom i brojnom rasadničkom mehanizacijom. U sklopu rasadnika nalazi se i sjemenski centar za proizvodnju sjemena i centralni magacin centra.

Veliki potencijal se vidi u proizvodnji cvijeća i ukrasnog bilja namijenjenom za izvoz, a i domaće tržište nije ni blizu zasićeno ovim proizvodima, što pokazuje još uvijek veliki uvoz cvijeća i ukrasnog bilja. Međutim, novim zakonskim rješenjima u Republici Srpskoj mali uzgajivači cvijeća i ukrasnog bilja uvećavaju troškove proizvodnje čime smanjuju rentabilnost i konkurentnost na tržištu. Naime, **Pravilnik o registraciji uzgajivača cvijeća u RS-u** predviđa da svaki proizvođač koji hoće da proizvodi sadni materijal (cvjećar ili povrtlar) mora biti upisan u registar proizvođača sadnog materijala kod Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede RS i mora imati odgovarajuću stručnu spremu, a ako nema, mora zaposliti jedno lice s odgovarajućom stručnom spremom. Samo mali broj većih proizvođača se registrovalo u skladu s Pravilnikom.

Mali proizvođači smatraju da ne mogu ekonomski opstati ako bi postupili po Pravilniku, a ako bi nastavili proizvodnju po starom došli bi na udar zakona.

Jedan od izlaza za male proizvođače sadnog materijala je i stupanje u ugovorni odnos, kao kooperant, sa zadrugama. Time bi legalizovali svoj rad jer bi zadruga vršila stručni nadzor i kontrolu proizvodnje, pa ne bi morali zapošljavati lice sa odgovarajućom stručnom spremom.

3. TURIZAM I DOMAĆA RADINOST

3.1. TURIZAM

Geografska pozicija, prirodni resursi, kulturno-istorijski spomenici, etno-kulturna obilježja, raznovrsna flora i fauna i dobra saobraćajna povezanost regije Doboj sa bližim i daljim okruženjem čine kvalitetne preduslove za razvoj turizma, a posebno razvoj seoskog turizma.

Prema Zakonu o turizmu Republike Srpske (sl. glasnik RS, br. 70/11) i *Uredbi o upisu u registar seoskih domaćinstava i pružaoca ugostiteljskih usluga u apartmanima, kućama za odmor i sobama za iznajmljivanje* („Službeni glasnik Republike Srpske“ broj: 87/2010) da bi se neko bavio turističkom djelatnošću na selu mora biti upisan u **Registar seoskih domaćinstava i pružaoca ugostiteljskih usluga u apartmanima, kućama za odmor i sobama za iznajmljivanje**.

Upis u Registar i vođenje Registra obavlja Agencija za posredničke, informatičke i finansijske usluge (APIF) Banja Luka, na 44 lokacije u Republici Srpskoj.

Prednosti upisa u ovaj registar su mogućnost promocija koje vrše lokalne turističke organizacije, mogućnost unapređenja ponude kroz dodatnu edukaciju i mogućnost apliciranja za neki od domaćih i međunarodnih grantova koji potpomažu razvoj ovog vida turizma.

Upisom u Registar bilo bi omogućeno i interesno udruživanje davalaca usluga kao i povećana mogućnost plasmana proizvoda kućne (domaće) radinosti.

Problem predstavljaju nejasnoće o poreskim obavezama, prijavama radnika, fiskalnim kasama, izdavanjima računa i drugo, što je jedan od bitnijih razloga još uvijek malog broja upisanih u registar.

S druge strane, bavljenje seoskim turizmom bez upisivanja u registar predstavlja kršenje zakona i izlaže se mogućim sankcijama.

Dolasci i noćenja turista

Podaci u sljedećoj tabeli su uzeti iz *Statističkog biltena br. 8- ugostiteljstvo i turizam* u izdanju Republičkog zavoda za statistiku, Banja Luka 2012.

Tabela: Dolasci i noćenja turista

Grad/ opština	Dolasci			Noćenja		
	Ukupno	Domaći	Gosti	Ukupno	Domaći	Gosti
Doboj						
2008	5502	2829	2673	10697	5584	5113
2009	4758	2479	2279	8513	4257	4256
2010	5116	2854	2262	7789	4021	3768
2011	4985	2490	2495	11145	5628	5517
Derventa						
2008	1764	499	1265	3941	1043	2898
2009	1603	553	1050	2949	1065	1884
2010	1581	462	1119	2719	691	2028
2011	1459	487	972	3856	945	2911
Modriča						
2008	1925	1616	309	2769	2007	762
2009	1020	784	236	2516	2129	387
2010	1727	1010	717	2960	1764	1196
2011	2171	1460	711	3207	1967	1240

Turističko-ugostiteljski kapaciteti na području grada Doboja su: hoteli „Park“ i „Integra“, etno selo „Kotromanićevo“, Udruženje za sport i rekreaciju „Goransko jezero“, seoska domaćinstva na Ozrenu, SRC „Preslica“.

Značajniji derventski kapaciteti u ugostiteljstvu i turizmu su hotel „Biser“, motel „Babino Brdo“, motel „Dvor“, „Sportsko-rekreativni centar Derventa“, „Sportsko-rekreativni centar Olimp“.

Značajniji turističko-ugostiteljski kapaciteti opštine Modriča su: moteli „Majna“, „Bellevue“, „Dvorac“ i „Gagi“, te Sportsko-rekreacioni centar „Gornji Riječani“.

Prilikom za bavljenjem seoskim turizmom imaju seoska domaćinstva koja egzistenciju temelje na poljoprivredi jer putem njega mogu da plasiraju višak svojih proizvoda. Osim prodaje poljoprivrednih i drugih proizvoda, prihod u okviru seoskog domaćinstva može se ostvariti i pružanjem usluga smještaja, prehrane, učestvovanja u nekim oblicima poljoprivrednih radova.

Opštine iz ovog dijela dobojske regije u svojim razvojnim dokumentima veliku pažnju posvećuju razvoju seoskog turizma i turizma uopšte, samo bi trebalo više sredstava odvajati za njegovo unapređenje i razvoj.

3.2. DOMAĆA RADINOST

Domaća (kućna) radinost je specifična vrsta djelatnosti koja se obavlja kod kuće, a ne tiče se kućnih poslova i koja obezbjeđuje novčanu zaradu onima koji je obavljaju. To je djelatnost izrade, dorade i oplemenjivanja predmeta kod kojih preovladava ručni rad i koji imaju estetsko obilježje narodne umjetnosti.

Kućna (domaća) radinost i sporedno zanimanje zapravo se ubrajaju u obrtničku djelatnost, a mogu je obavljati sve fizičke osobe koje nisu obveznici PDV-a. **Kućna radinost** se odnosi na proizvodnju, dok **sporedno zanimanje** znači obavljanje usluga.

Lista djelatnosti koje se smatraju domaćom radinošću:

- 1.** pletenje i štrikanje;
- 2.** tkanje,
- 3.** kukičanje - heklanje i necovanje (izrada čipke, stoljnjaka, ukrasnih detalja, odjevnih predmeta i slično),
- 4.** vez raznih tekstilnih proizvoda,
- 5.** premotavanje i upredanje konca i vune,
- 6.** izrada suvenira,
- 7.** izrada narodnih nošnji,
- 8.** izrada predmeta sa narodnim vezom,
- 9.** izrada proizvoda drvene domaće galanterije (vretena, preslice, oklagije, drvenih korita, kalice i slično),
- 10.** ručna izrada predmeta od sitnih otpadaka od kože, tekstila, klirita i sličnih materijala,
- 11.** proizvodi od pluta, slame i drugih pletarskih materijala,
- 12.** košarački i pletarski proizvodi,
- 13.** figurice i drugi ukrasni keramički predmeti itd.

Razvojem seoskog turizma i turizma uopšte u Doboju, Derventi i Modriči može se povećati isplativost i obim proizvodne u domaćoj (kućnoj) radinosti, jer će se povećati potražnja za proizvodima iz domaće radinosti.

Domaća radinost se može obavljati samostalno ili u okviru interesnih udruženja građana.

4. ŠTAMPARSKA I GRAFIČKA DJELATNOST

Grafička, štamparska i informativna djelatnost posljednjih godina zauzima sve značajniji segmenat u industrijskoj proizvodnji. Ova djelatnost, kao prateća proizvodnja i pružanje usluga, za potrebe privrede i van nje, bilježi rast proizvodnje. Instalirani kapaciteti su izuzetno veliki, međutim nedovoljno su iskorišteni. Zbog uvoza repromaterijala za ovu privrednu granu smanjena je isplativost bavljenja ovim poslom. Posljednjih godina ovaj sektor karakteriše osnivanje velikog broja malih odnosno mikro preduzeća, te je i proizvodnja organizovana prvenstveno u malim i mikro privatnim preduzećima.

Na regiji Doboj, grafička djelatnost je prilično razvijena tako da su u svim opštinama regije Doboj zastupljene firme i preduzetnici iz grafičke djelatnosti čija ponuda obuhvata štampanje knjiga, časopisa, novina, kataloga, te korićenje štampanog materijala. Tehničko-tehnološka opremljenost firmi iz ovog sektora je na visokom nivou.

Tabela: Proizvodnja industrijskih proizvoda u 2010. i 2011. godini⁵¹

Šifra proizvoda	Naziv proizvoda i djelatnosti	Vrsta proizvodnje	Jedinica mjere	Proizvedena količina	
				2010.	2011.
18	ŠTAMPANJE I UMNOŽAVANJE SNIMLJENIH ZAPISA				
18.11.10.00	Štampane novine, žurnali ili časopisi, koje izlaze najmanje četiri puta sedmično	0	kg	613 360	592 469
18.12.12.30	Štampani komercijalni katalogi	0	kg	229 145	183 266
18.12.12.50	Štampani trgovački reklamni materijal (isklj. komercijalni katalogi)	0	kg	37 545	47 854
18.12.13.00	Štampane novine, žurnali i časopisi, koji izlaze manje od četiri puta sedmično i ostale periodične publikacije	0	kg	137 816	105 791
18.12.14.07	Štampane knjige, brošure, leci i sličan štampani materijal, u pojedinačnim listovima	0	kg	750 152	993 025
18.12.14.14	Štampane knjige, brošure, leci i sličan štampani materijal (isklj. u pojedinačnim listovima)	0	kg	67 266	58 320
18.12.14.21	Štampane dječije slikovnice, knjige za crtanje i bojenje	0	kg	68 250	77 400
18.12.14.63	Štampane slike, dezeni ili fotografije	0	kg	166	160
18.12.19.10	Štampani kalendari svih vrsta, uklj. kalendarske blokove	0	kg	111 790	92 764
18.12.19.90	Ostali štampani materijal, d. n.	0	kg	762 288	448 863
18.13.30.00	Ostale grafičke usluge	0	ef. čas	4 147	5 965
18.14.10.30	Uvezivanje i dovršavanje brošura, magazina, kataloga, uzoraka i oglasne literature uklj. slaganje, spajanje, šivenje, lijepljenje, orezivanje, ukoričavanje	0	ef. čas	12 079	6 060

⁵¹ Podaci u tabeli preuzeti iz Biltena industrije br. 15. str. 24, 2012. godina, Republički zavod za statistiku Banja Luka.

U tabeli su dati podaci za Republiku Srpsku, zato što nisu dostupni podaci za posmatrane opštine.

Na regiji Doboj, grafička djelatnost je prilično razvijena, a najvećim proizvodno/uslužnim kapacitetima raspolaže Grafičar Doboj. Iako ima najveće kapacitete ova firma je došla u nezavidan položaj. U svim opštinama regije Doboj zastupljene su firme i preduzetnici u grafičkoj djelatnosti čija ponuda obuhvata štampanje knjiga, časopisa, novina, kataloga, te korićenje štampanog materijala. Među značajnijim nalaze se: Preduzeće „Eko-vit“ iz Doboja; Štamparija Udruženja distrofičara „DMP“ iz Doboja (preduzeće koje se ima status preduzeća za profesionalno, radno osposobljavanje i zapošljavanje osoba sa invaliditetom); S.Z.R. „GRAVOGRAF“ Doboj; SZGR samostalna zanatska grafička radnja „RPS- GRAFIKA“ u Doboju; štamparija „Intergraf DK – Derventa“ i Grafički studio „GS Komerc“ doo iz Modriče.

Proizvođači u ovom sektoru su, zbog velike konkurencije, prisiljeni da dodatno ulažu u opremu da bi postigli viši nivo kvalitete i da bi postali konkurentniji na tržištu. Ulaganja u ovaj sektor u cilju opstanka na tržištu dovode do toga da je bavljenjem ovim poslom sve skuplje.

SEGMENT II - ANALIZA ZAKONSKE REGULATIVE

Navešćemo šta je sve neophodno fizičkom licu u postupku registracije za bavljenje poljoprivrednom djelatnošću, kao i drugom preduzetničkom djelatnošću (turizam i domaća radinost i štamparska i grafička djelatnost).

1. KORAK: PRIBAVLJANJE ODOBRENJA ZA OBAVLJANJE DJELATNOSTI

Odobrenje za obavljanje poljoprivredne i druge preduzetničke djelatnosti izdaje Odjeljenje za privredu i društvene djelatnosti opština Modriča i Derventa i Odjeljenje za privredu grada Doboja.

Potrebna dokumentacija:

1. Popunjen obrazac zahtjeva;
2. Ovjerenu kopiju lične karte, odnosno pasoša za stranog državljanina;
3. Uvjerenje o nezaposlenosti koje izdaje Zavod za zapošljavanje Republike Srpske ili ovjerenu kopiju radne knjižice za obavljanje osnovnog zanimanja, a za obavljanje dopanskog, odnosno dodatnog zanimanja-dokaz da je lice u radnom odnosu ili da je korisnik penzije (rješenje o priznavanju prava na penziju);
4. Dokaz da pravnomnažnom odlukom nadležnog organa nije izrečena mjera zabrane obavljanja djelatnosti (Uvjerenje Osnovnog suda);
5. Uvjerenje o opštoj zdravstvenoj sposobnosti, odnosno posebnoj zdravstvenoj sposobnosti;
6. Dokaz o posjedovanju odgovarajuće stručne spremlje ili dokaz o zapošljavanju lica s odgovarajućom stručnom spremom, ako je to posebnim zakonom propisano;
7. Ovjerenu pisanu izjavu o ispunjenosti uslova u pogledu opreme, odnosno sredstava rada, kadrova, odgovarajućeg poslovnog prostora, kao i drugih uslova;
8. Opštinsku administrativnu taksu zavisno od vrste djelatnosti (prethodno navedena i kreće se od 40-120 KM zavisno od djelatnosti koja se registruje i opštine u kojoj se registruje):

2. KORAK: IZRADA PEČATA

Pečat se može izraditi u bilo kojoj pečatoreznici, gdje je na uvid potrebno priložiti rješenje o obavljanju djelatnosti.

3. KORAK: REGISTRACIJA PREDUZETNIKA KOD PORESKE UPRAVE REPUBLIKE SRPSKE

Od 1.1.2010. godine, Poreska uprava RS vrši, pored registracije obveznika direktnih poreza i registraciju obveznika i uplatioca doprinosa.

Prijava poreskog obveznika ili uplatioca doprinosa vrši se kod organizacione jedinice Poreske uprave u čijoj se nadležnosti nalazi sjedište preduzetnika (preduzetnik je dužan

podnijeti prijavu za upis u registar obveznika u roku od pet dana od dana izdavanja rješenja o obavljanju djelatnosti).

Za registraciju poreskog obveznika ili uplatioca doprinosa, potrebno je Poreskoj upravi dostaviti:

1. Popunjen obrazac prijave PR2 (za poreze);
2. Popunjen obrazac prijave PD3100 (za doprinose);
3. Rješenje opštinskog organa o obavljanju djelatnosti;
4. Ovjerenu kopiju lične karte ili pasoša (za strane državljane);
5. Republičku administrativnu taksu (2 KM).

Potvrda o registraciji poreskog obveznika, dobija se u roku od dva do tri dana od dana podnošenja zahtjeva.

4. KORAK: OTVARANJE ŽIRO-RAČUNA

Žiro-račun možete otvoriti u bilo kojoj poslovnoj banci. Prilikom otvaranja računa banci je potrebno dostaviti:

1. Rješenje opštinskog organa o obavljanju djelatnosti;
2. Kartone deponovanih potpisa lica ovlašćenih za potpisivanje naloga radi raspolaganja sredstvima sa računa (obrazac se dobija u banci);
3. Potvrdu o registraciji poreskog obveznika.

5. KORAK: REGISTRACIJA KOD UPRAVE ZA INDIREKTNO OPOREZIVANJE BOSNE I HERCEGOVINE

Prijava obveznika PDV-a, vrši se kod mjesno nadležnog regionalnog centra Uprave za indirektno oporezivanje BiH. Obavezi prijavljivanja obveznika PDV-a podliježu sva lica čiji oporezivi promet dobrima ili uslugama u prethodnoj godini prelazi ili je vjerovatno da će prijeći prag od 50.000 KM.

Za registraciju obveznika PDV-a potrebno je dostaviti:

1. Zahtjev za registraciju PDV obveznika; (može se preuzeti na sajtu: <http://www.uino.gov.ba/c/Porezi/PDV/Obrasci.html>)
2. Rješenje opštinskog organa o obavljanju djelatnosti;
3. Potvrdu o registraciji poreskog obveznika od Poreske uprave RS;
4. Uplatnica na ukupan iznos od 15 KM na ime troškova upisa;
5. Druge dokumente u zavisnosti od registracije, a u skladu sa Pravilnikom o registraciji i upisu u jedinstveni registar obveznika indirektnih poreza.

6. KORAK: POČETAK OBAVLJANJA DJELATNOSTI

Preduzetnik je dužan da počne sa obavljanjem djelatnosti najkasnije u roku od 30 dana od dana dostavljanja rješenja o obavljanju djelatnosti.

Poljoprivredno gazdinstvo mora biti registrovano u Agenciji za posredničke, informatičke i finansijske usluge RS, a.d. Banja Luka (APIF), a ako je ranije registrovano mora obnoviti registraciju u periodu od 1. 4. - 31. 7. 2013. godine. U slučaju da poljoprivredno gazdinstvo ne obnovi registraciju, briše se iz registra.

Samo registrovana poljoprivredna gazdinstva ostvaruju pravo na podsticaje iz budžeta RS i budžeta opština Modriča, Derventa i Doboj, po osnovu bavljenja poljoprivrednom djelatnošću, a imaju i druge pogodnosti utvrđene zakonskim i podzakonskim aktima u ovoj, kao i drugim preduzetničkim djelatnostima.

Poželjno je da se fizička lica koja se bave poljoprivrednom ili nekom drugom preduzetničkom djelatnošću učlane u udruženja, kako bi ostvarili određena prava: pravo na povoljniju kupovinu repromaterijala, organizovanje prodaje, stručno edukovanje i slično. U Republici Srpskoj poznata su udruženja ratara i povrtlara „Farmer“ u Bijeljini, smješteno u ulici Srpske dobrovoljačke garde, broj 4, Udruženje proizvođača povrća Laktaši, Udruženje poljoprivrednika „Posavina“ Obudovac, Šamac, pri kojoj djeluje Sekcija cvjećara, Udruženje voćara, Čatrnja bb, Gradiška, Udruženje grafičara RS, Banja Luka, Turističke agencije u opštinama Modriča i Doboj, Udruženje trgovine, turizma i ugostiteljstva pri Privrednoj komori RS, Banja Luka i druga. Na osnovu zakona o zanatsko-preduzetničkoj djelatnosti doneseni su posebni Pravilnici kojima se pobliže reguliše ova djelatnost (da li je potreban poslovni prostor, poslovi koji se mogu obavljati sezonski, djelatnosti koje se smatraju starim i umjetničkim zanatima i dr)

SEGMENT III- ANALIZA FINANSIJSKIH ASPEKATA-

A) ANALIZA POTENCIJALNIH IZVORA FINANSIRANJA

1. KOMERCIJALNI KREDITI

1.1. INVESTICIONO- RAZVOJNA BANKA REPUBLIKE SRPSKE

Analizirajući ponudu kreditnih linija Investiciono-razvojne banke Republike Srpske (IRBRS) izdvojili smo dvije atraktivne kreditne linije i to:

- a) **krediti za poljoprivredu i**
- b) **krediti za mikrobiznis u poljoprivredi.**

Dodatne informacije vezane za ove kreditne linije (potrebna dokumentacija i dr) mogu se dobiti u banci.

1.2. NOVA BANKA A.D. BANJA LUKA

Interesantno je da i oni, pored komercijalnih namjenskih i višenamjenskih kredita, nude kreditnu liniju za mikrobiznis u poljoprivredi iz sredstava IRBRS-a, uz iste uslove (namjena, rok otplate, iznosi, grejs period) sa nešto višim kamatnim stopama (za oko 0,3%) nego što su kod IRBRS-a.

Komercijalni namjenski ili višenamjenski krediti kod svih banaka su uglavnom sa većom kamatnom stopom (do 15%) s nepovoljnijim rokovima otplate i s rigoroznijim uslovima za odobravanje.

Dodatne informacije za sve vrste kredita iz njihove ponude se mogu dobiti u najbližoj poslovnoj jedinici Banke.

1.3. NLB RAZVOJNA BANKA BANJA LUKA A.D.

Kredit za poljoprivredu NLB Razvojne banke a.d. Banja Luka je kredit, namijenjen poljoprivrednim proizvođačima, koji imaju stalna mjesečna primanja.

Banka odobrava kredit za poljoprivredu u iznosu od 1 000 KM do 40 000 KM.

Rok otplate kredita može biti ugovoren na period do sedam godina, uz mogućnost ugovaranja grejs perioda. Kamatna stopa za kredite do godinu dana je fiksna i iznosi 6,4% godišnje, a za kredite sa rokom od jedne do sedam godina je takođe fiksna i iznosi 7,6% godišnje.

Sve ostale informacije vezane za ovaj kredit mogu se dobiti u poslovnici banke.

1.4. PARTNER MIKROKREDITNA FONDACIJA

Mikrokreditna fondacija (MKF) Partner u svojoj ponudi ima **kreditnu liniju „AGRO kredit“** koja je namijenjena za finansiranje sljedećeg:

- ▶ *podizanje dugogodišnjih nasada voćnjaka, vinograda;*
- ▶ *nabavku sadnica voća (jagoda, jabuka, krušaka, šljiva, lješnika, oraha i ostalog voća);*

- ▶ nabavku sistema za navodnjavanje;
- ▶ nabavku plastenika i plasteničke opreme.

Uslovi Agro kredita:

- a) Visina: minim. iznos 1 000 KM maksim. iznos 10 000 KM;
- b) Rok otplate do 60 mjeseci, sa grejs periodom do 36 mjeseci u zavisnosti od namjene i kulture;
- c) Kamatna stopa je nominalna i iznosi 9,99% na godišnjem nivou.

Većina mikrokreditnih fondacija i/ ili organizacija daju slične uslove za poljoprivredne kredite (kao i MKF Partner), ako ih imaju u svojoj ponudi, a za ostale kredite kamatne stope su enormno velike i kreću se od 15% do 25 % na godišnjem nivou.

2. MIKROGRANTOVI

2.1. KREDITI FOND „PARTNER“

Fond „Partner“ predstavlja revolving fond Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede RS, a krediti, u ukupnom iznosu od 2 240 000 KM, plasiraju se pod najpovoljnijim kamatnim stopama na tržištu i dostupni su registrovanim poljoprivrednim proizvođačima, akcionarskim društvima iz oblasti poljoprivrede, poljoprivrednim zadrugama, te ostalim pravnim licima registrovanim za obavljanje poljoprivredne djelatnosti.

Krediti su namijenjeni za izgradnju novih objekata za stočarstvo; kupovinu osnovnog stada; *podizanje novih višegodišnjih zasada (voćnjaci i vinogradi) i za podizanje staklenika i plastenika*. Iznos kredita je od 10 000 KM do 100 000 KM uz rok otplate do pet godina, sa grejs periodom od 12 mjeseci i kamatnom stopom 3,25% (nominalna kamatna stopa) ili 3,56% do 4,31% (efektivna kamatna stopa).

2.2. AMERIČKA AGENCIJA ZA MEĐUNARODNI RAZVOJ (USAID) I ŠVEDSKA AGENCIJA ZA MEĐUNARODNI RAZVOJ (SIDA)

Program razvoja tržišne poljoprivrede (FARMA)

Projekt razvoja tržišne poljoprivrede (FARMA) – kojeg zajednički finansiraju Američka agencija za međunarodni razvoj (USAID) i Švedska agencija za međunarodni razvoj (Sida) – pomaže BiH da ojača svoju privredu i da se pripremi za pridruživanje EU putem pomoći koja poboljšava konkurentnost bh. poljoprivrednih proizvođača i preduzeća. USAID/Sida FARMA djeluje u tri poljoprivredna sektora: *mljekarstvo, voće i povrće, te sektor ljekovitog i aromatičnog bilja i meda*.

Ukupna sredstva namijenjena za ovaj projekat su 19 miliona USD, a početak implementacije ovog projekta je septembar 2009. kraj ili završetak implementacije je februar 2015. godine.

3. KREDITNO- GARANTNI FONDOVI

3.1. KREDITNO GARANTNI FOND REPUBLIKE SRPSKE

Kreditno garantni fond Republike Srpske je osnovala Vlada RS 2010. godine i on izdaje ili može izdavati garancije za zainteresovana lica iz opština Derventa i Modriča, te iz grada Doboja. Rad ovog fonda je regulisan Zakonom o Garantnom fondu RS, („Službeni glasnik Republike Srpske“, broj 50/10).

Više detalja o načinu apliciranja i korištenja ovog Garantnog fonda može se naći u svim bankama čije je sjedište u Republici Srpskoj, jer Garantni fond ima potpisane ugovore o poslovno-tehničkoj saradnji s tim bankama.

3.2. KREDITNO GARANTNI FONDOVI LOKALNOG NIVOA

Administracija grada Doboja, kako kažu, planira formiranje grant finansijske podrške za podsticanje razvoja malih i srednjih preduzeća (MSP) i preduzetništva i planira se obezbjeđenje pretpostavke za osnivanje i rad Garantnog fonda na području grada Doboja. Fond bi predstavljao kvalitetno sredstvo podrške razvoju MSP-a i ekonomije uopšte na lokalnom nivou.

Kreditno-garantni fond za (MSP-SME) u opštini Derventa ne postoji, ali je njegovo uspostavljanje planirano u Strategiji razvoja opštine Derventa 2011-2016. godine.

Istom Strategijom razvoja planirano je da se uspostavi Kreditni garantni fond-fondacija za razvoj poljoprivrede na prostoru opštine Derventa.

Na području opštine Modriča ne postoje kreditno garantni fondovi za poljoprivredu, turizam i grafičku djelatnost.

Formiranje kreditno garantnih fondova na lokalnom nivou bi ubrzalo razvoj poljoprivrede, turizma a posebno seoskog turizma i kućne radinosti, te bi se ubrzao razvoj i tehnička opremljenost grafičke i izdavačke djelatnosti. S tim u vezi sugerišemo gradu Doboju i opštinama Derventa i Modriča da ubrzaju formiranje ovih kreditno garantnih fondova.

4. ANALIZA POSTOJEĆIH „STARTUP BUSINESS INKUBATORA“

Biznis inkubatori su specijalizovana preduzeća, koja pružaju podršku malim i srednjim preduzećima, prije svega u vidu korištenja poslovnog prostora pod vrlo povoljnim uslovima, administrativnih usluga, knjigovodstva, mentorstva i savjetovanja. Osnovni cilj Biznis inkubatora je da proizvede uspješne firme koje će poslije inkubacionog perioda postati finansijski održive i samostalne.

Start-up inkubatori su novi oblik preduzetničke infrastrukture, ali za razliku od drugih inkubatora, korisnici tog programa mogu, ali i ne moraju, biti privredni subjekti. Prije svega se podupiru fizička lica u osmišljavanju i postavljanju poslovnih modela koji nude inovativno rješavanja problema bez uslova otvaranja vlastite firme i uz pomoć mentora.

Nezavisni biro za razvoj (NBR) Modriča upravlja s dva inkubaciona centra i to u Modriči i Šamcu. Ovi inkubatori nemaju svojstvo pravnog lica nego posluju kao odjeljenja NBR-a, pa je i upravljanje inkubatorima na nivou NBR-a.

Postoji Start-up inkubator u Tarevcima opština Modriča.

Kad su u pitanju grad Doboj i opština Derventa ne postoje poslovni (biznis) inkubator centri, ali je planirano njegovo formiranje u Strategiji razvoja opštine Derventa za period 2011- 2016. godina.

Glavni cilj start-up inkubatora je stvaranje poticajnog okruženja za samozapošljavanje mladih ostvarivanjem vlastitih poslovnih ideja, pa je neophodno da se administracija ovog područja sa više odlučnosti i htijenja uključi u uspostavljanje Start-up inkubatora na svom području kako bi se ublažio odliv mladih kadrova i kako bi se omogućilo samozapošljavanje lica koja se svrstavaju u kategoriju teško zaposljivih.

B) ANALIZA SISTEMA I ZAKONODAVNOG OKVIRA- (PO PITANJU SUBVENCIJA, PRELEVMANA I DRUGIH VIDOVA PODRŠKE)

1. ENTITETSKI NIVO

Uslovi koje moraju da ispunjavaju pravna i fizička lica za ostvarivanje prava na novčane podsticaje, postupci za njihovo ostvarivanje, vrsta, visina i način isplate novčanih podsticaja, obaveze koje mora da ispuni korisnik nakon primanja novčanih podsticaja, kao i potrebna dokumentacija i obrasci na nivou Republike Srpske u 2013. godini, regulisani su sljedećim pravilnicima i dopunama pravilnika:

- ▶ Pravilnik o uslovima i načinu ostvarivanja novčanih podsticaja za razvoj poljoprivrede i sela u Republici Srpskoj od 1. 3. 2013. godine („Službeni glasnik RS“ broj 19/13);
- ▶ Pravilnik o izmjenama i dopunama pravilnika o uslovima i načinu ostvarivanja novčanih podsticaja za razvoj poljoprivrede i sela („Sl. glasnik RS“ broj 44, od 29. 5. 2013)

Ovi Pravilnici se mogu naći na zvaničnoj web stranici Vlade RS <http://www.vladars.net> – Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede.

2. LOKALNI NIVO

Analiza dostupnih podataka vezanih za planirane i realizovane podsticaje iz sredstava budžeta grada Doboja i opština Derventa i Modriča pokazala je:

- ▶ da je u budžetu grada Doboja u 2012. godini planirano 100 000 KM za poljoprivredu, realizovano je 91 500 KM, a u 2013. godini planirano je 100 000 KM.
- ▶ da je u budžetu opštine Derventa u 2012. godini planirano za poljoprivredu ukupno 350 000 KM od toga: 21 500 KM za povrtlarstvo i hortikulturu, a realizovano je 13 237 KM; za voćarstvo planirano 15 000 KM, a realizovano je 6 652,50 KM. Za turizam i domaću radinost u 2012. godini je planirano 3 000 KM, a realizovano je 4 000 KM. U 2013. godini planirano je da se izdvoji: za poljoprivredu ukupno 350 000 KM od toga: za povrtlarstvo i hortikulturu 18 000 KM, za voćarstvo 10 000

KM. Za turizam i domaću radinost je planirano da se izdvoji 75 000 KM, a za štamparsku i grafičku djelatnost 5 000 KM.

- da je u budžetu opštine Modriča za poljoprivredu planirano da se izdvoji 140 000 KM u 2012. godini a realizovano je 75 383,80 KM, dok je u 2013. godini planirano da se izdvoji 140 000 KM.

Vidljivo je da se i ovaj iznos sredstava ne iskoristi u 100% iznosu.

D) ANALIZA EKONOMSKIH I RAZVOJNIH STRATEGIJA CILJANIH OPŠTINA

sa pregledom prioritetnih oblasti i predviđenih razvojnih projekata po opštinama za oblasti poljoprivrede, turizam i domaća radinost, štamparska i grafička djelatnost

1. ANALIZA STRATEGIJE INTEGRISANOG LOKALNOG RAZVOJA OPŠTINE DOBOJ U PERIODU OD 2011-2020. GODINA

U ovom odjeljku ćemo izdvojiti strateške izazove koji stoje pred administracijom opštine/grada Doboja.

Strateški izazov za opštinu Doboj predstavlja dalji razvoj malih i srednjih preduzeća (MSP) kao preduslov održive lokalne ekonomije. Perspektiva razvoja se nalazi na privatnim preduzećima, kao jedinom profitabilnom segmentu u ukupnoj strukturi dobojske privrede.

Strateški izazov za grad Doboj će predstavljati podrška uspostavljanju novih prerađivačkih kapaciteta na njegovom području.

Jedan od osnovnih koraka u razvoju poljoprivrede predstavlja kreiranje registra svih proizvođača, s utvrđenim potencijalima za proizvodnju. Samo na ovaj način se može kreirati adekvatan sistem podsticaja.

Strateški izazov opštine Doboj je razvoj preduzetništva na selu i održive poljoprivredne proizvodnje.

Realizacija sljedećih operativnih ciljeva vodi do ostvarivanja ovog strateškog izazova:

- Razvijene preduzetničke radnje u seoskim područjima i poljoprivredna proizvodnja što će doprinijeti otvaranju najmanje 100 preduzetničkih radnji i stvaranju 500 radnih mjesta u seoskim područjima do 2015. godine;
- Razvijeni konkurentni turistički proizvodi i opremanje najmanje 20 seoskih domaćinstava za pružanje usluga smještaja i ishrane do 2014. godine;
- Kada je u pitanju grad Doboj, u strategiji razvoja u periodu od 2011- 2020 godine su, između ostalog naveli, kao prioritetni strateški cilj:

Regionalno konkurentni ljudski resursi, s efikasnim programima podrške socijalno isključenih grupa i razvijenim kapacitetima ukupne društvene infrastrukture, što predstavlja vrlo bitan strateški cilj kada je u pitanju ovaj istraživački projekat.

Analizom stanja poslovnog okruženja i raspoloživih ljudskih resursa utvrđeno je da u gradu Doboj, kao i većini opština Bosne i Hercegovine, postoji evidentan raskorak između potrebne i obrazovnih i kvalifikacionih profila raspoložive radne snage. S obzirom na

planiranu specijalizaciju Doboja kao saobraćajnog centra potrebno je vršiti stalno unapređenje obrazovnih institucija i programa u strateški prioritetnim područjima i usklađivanja s potrebama razvoja grada.

Strateški izazov je stvaranje dinamičnijeg lokalnog tržišta rada sa organizovanim stalnim obukama i prekvalifikacijama i intenzivnom saradnjom između poslodavaca, Zavoda za zapošljavanje, lokalne uprave i njenih ustanova kao i nevladinog sektora, kako bi se osiguralo aktuelno i perspektivno prilagođavanje ponude i potražnje radne snage.

Istovremeno, osigurati integrisanje socijalno isključenih kategorija – ranjivih društvenih grupa koje svoje osnovne potrebe ne mogu zadovoljiti sopstvenim prihodima i u okviru standardnih programa javnih službi. Uključenost socijalno isključenih grupa bi se osigurala putem adekvatnih servisa podrške. Od realizacije ovog strateškog cilja zavisice i realizacija prethodno identifikovanih ciljeva odnosno bez kvalitetnih stručnih resursa nemoguće je uticati na razvoj opštine u smjeru ekonomski perspektivne sredine.

Realizacija ovog strateškog cilja će biti omogućena putem realizacije sljedećih operativnih ciljeva:

- ▶ Integrisati socijalno isključene kategorije kroz osiguranje adekvatnih servisa podrške za ove populacije do 2015. godine;
- ▶ Pružiti podršku populaciji srednje i starije dobi u svrhu zapošljavanja i samozapošljavanja najmanje 50 nezaposlenih osoba godišnje do 2015. godine;
- ▶ Značajno unaprijediti uslove za rad s mladima u svrhu njihovog uključivanja, profesionalnog razvoja i razvoja ličnosti do 2015. godine;
- ▶ Uspostavljeno strateško partnerstvo za rješavanje problema nezaposlenosti i socijalne isključenosti do 2013. godine.

2. ANALIZA STRATEGIJE RAZVOJA OPŠTINE DERVENTA 2011-2016. GODINA

Ovdje ćemo navesti (taksativno nabrojati) planirane razvojne programe i projekte.

2.1. PROJEKTI IZ OBLASTI MALIH I SREDNJIH PREDUZEĆA

Formiranje poslovnog (biznis) inkubatora; Izrada i publikovanje godišnjeg privrednog vodiča; Kreditno-garantni fond za (MSP-SME); Osnivanje „One stop shop“ sistema na području opštine Derventa; Pomoć izvozno orijentisanim preduzećima; Strategija razvoja malih i srednjih preduzeća (MSP) na prostoru opštine Derventa; Društveno i ekonomsko prosvjećivanje žena u ruralnim sredinama derventske opštine; Formiranje tima za profesionalnu orijentaciju; Program obuke za pisanje projekata usmjerenih prema evropskim fondovima; Program obuke za pisanje biznis planova

Studija kadrovskih potencijala i potreba opštine; Derventa zasnovana na strategiji razvoja; Podsticaj zapošljavanju u sektoru malih i srednjih preduzeća (MSP).

2.2. PROJEKTI IZ OBLASTI POLJOPRIVREDE

Izrada poljoprivredne karte opštine Derventa; Obuka mladih poljoprivrednih proizvođača; Osavremenjavanje i razvijanje peradarskog sektora; Podrška i razvoj proizvodnje meda i proizvoda od meda na prostoru opštine Derventa; Podrška razvoju preradi poljoprivrednih proizvoda; Proizvodnja biljaka u zaštićenom prostoru; Razvoj klastera organske proizvodnje; Razvoj mini farmi od studije do izvodivosti; Razvoj voćarstva na teritoriji opštine Derventa; Strategija razvoja poljoprivrede i ruralnog razvoja; Unapređenje i podrška proizvodnji mlijeka i mliječnih proizvoda na prostoru opštine; Uspostavljanje Agro-poslovnog centra; Uspostavljanje otkupnih stanica za ljekovito bilje; Kreditni garantni fond- fondacija za razvoj poljoprivrede na prostoru opštine Derventa.

2.3. PROJEKTI IZ OBLASTI TURIZMA

Internacionalne saradnje; Promocija seoskog turizma i razvoj pilot klastera; Promocija turističkih kapaciteta opštine; Razvoj lovnog turizma; Sportsko ribolovna staza na relaciji „Trstenci- Bosanski Dubočac“; Formiranje turističkog informativnog centra u pješačkoj zoni u centru grada; Uređenje izletišta „Patkovača“ i „Prljača“; Projekat formiranja ”Eko (etno) sela”; Arheološki kompleks „Ambarine“; Dopuna vašarskih aktivnosti; Rekreativno-pješačko-biciklistička staza (relacija: Derventa-Babino brdo-D. Bišnja).

2.4. LOKALNI AKCIONI PLAN U OBLASTI INVALIDNOSTI OPŠTINE DERVENTA 2010-2014. GODINA

(LPAI) (“Službeni glasnik opštine Derventa“ broj 4/10 od 11. 3. 2010). LPAI je uključen u Strategiju razvoja opštine Derventa 2010-2015.g.

Cilj ovog akcionog plana: Primjenjivanje zakona o profesionalnoj rehabilitaciji, osposobljavanju i zapošljavanju osoba sa invaliditetom i stvaranje uslova za prilagođavanje tržištu rada kroz edukaciju, treninge i profesionalno osposobljavanje, kao i prilagođavanje tržišta rada osobama s invaliditetom uz podršku lokalne zajednice.

3. ANALIZA STRATEGIJE RAZVOJA OPŠTINE MODRIČA 2010-2014. GODINA

Razvoj ruralnog dijela opštine Modriča predstavlja važan strateški fokus jer oko 50% ukupnog stanovništva opštine živi na selu i dobar dio njihovih prihoda je vezan za poljoprivredu ili za djelatnosti u uskoj vezi sa poljoprivredom. Zbog toga im treba omogućiti bolje uslove života tako da se ne razlikuju značajno od uslova u gradu. Uz to, poljoprivredna proizvodnja predstavlja značajan razvojni potencijal jer od ukupne teritorije opštine Modriča oko 2/3 je plodno, obradivo zemljište. Poljoprivreda na području opštine upošljava značajan broj ljudi ili kao glavna ili kao dopunska djelatnost.

Poljoprivredna proizvodnja na području opštine Modriča bi trebalo da bude tržišno orijentisana i da predstavlja sirovinu osnovu za sekundarne djelatnosti kakva je uloga poljoprivrede u razvijenim zemljama svijeta, a pogotovo Evropskoj uniji. U svrhu razvoja ruralnog dijela opštine Modriča, a shodno navedenim projektima u Strategiji razvoja opštine Modriča 2010-2014, predviđeni su sljedeći projekti: **a)** Projekat 60 farmi u stočarstvu; **b)** Stvaranje priplodnog podmlatka u govedarstvu; **c)** Projekat voćarstva i jagodičastog voća; **d)** Proizvodno Edukativni Centar (PEC) sa akcentom na širenje površina i asortimana; **e)** Mini

pogoni za preradu poljoprivrednih proizvoda (uključujući instaliranje hladnjača i mini sušara); **f)** Razvoj pčelarstva na području opštine Modriča; **g)** Tehnička pomoć za uspostavljanje (prestrukturiranje) zadruga i poljoprivrednih udruženja na poljoprivrednu proizvodnju orijentisanu ka tržištu i preradi; **h)** Podrška učesća proizvođača i prerađivača Modriče sajmu poljoprivrede; **i)** Projekat 30 ležaja seoskog turizma i promocije razvoja autohtonih proizvoda.

Razvojni projekti u ovom dijelu Dobojske regije za privredne grane koje su predmet našeg istraživanja su ambiciozni i ako bi se istrajalo u njihovoj realizaciji ova regija bi dobila novi razvojni podsticaj i dobila bi nova radna mjesta. Posebno je važno što planirani projekti dobrim dijelom omogućavaju zapošljavanje osoba iz kategorije teško zaposljivih kao što su: žene, invalidna lica i osobe starije životne dobi (preko 45 godina života).

Razvoj klastera organske proizvodnje, projekat koji je predviđen u opštini Derventa, mogao bi biti rješenje nekonkurentnosti na tržištu zbog usitnjenosti posjeda i zbog nedovoljnog iskustva. Ovaj vid udruživanja trebalo bi planski realizovati na cijelom prostoru ovog dijela Dobojske regije. Preporučljivo je da se razmišlja o uspostavljanju regionalnih klastera.

***Klaster** je grupa srodnih preduzeća ili udruženja proizvođača iz jedne grane, uključujući i proizvođače sirovina, koje tako udružene rješavaju zajedničke probleme i, unapređujući poslovanje, postižu uspjeh u određenom segmentu djelatnosti i natprosječnu konkurentnost i promociju u zemlji i inostranstvu. Jedan takav projekat je zaživio u sjeverozapadnoj BiH, pod nazivom „**Razvoj organske poljoprivredne proizvodnje kroz osnivanje klastera organske poljoprivrede u sjeverozapadnoj Bosni i Hercegovini**“, koji je finansiran od Evropske unije, i ima za cilj integrisanje cijelog proizvodnog lanca koji čine dobavljači, proizvođači, kupci i naučni centri da bi se između njih ostvario protok informacija i razmjena znanja i na taj način omogućio pristup tržištima, razvoj novih **proizvoda**, transfer novih tehnologija i jačanje konkurentnosti.*

"Evropska unija se sastoji od 28 zemalja članica koje su odlučile postepeno povezati svoja znanja, resurse i sudbine. Tokom 50 godina proširenja, zajedno su izgradile zonu stabilnosti, demokratije i održivog razvoja, istovremeno zadržavajući kulturne različitosti, toleranciju i lične slobode. Evropska unija je posvećena tome da svoja dostignuća i vrijednosti dijeli sa zemljama i ljudima izvan vlastitih granica." Evropska komisija je izvršno tijelo Evropske unije.

Centar za promociju evropskih vrijednosti EUROPLUS
Ul. Nemanjina 6,
74000 Doboj, BiH
Tel/Fax: +387 53 226 237
E-mail: europlus@europlus.ba
Web site: www.europlus.ba

Partneri na projektu

UDRUŽENJE GRAĐANA
"BUDUČNOST" MODRIČA

Asocijacija informatičara u Bosni i Hercegovini
Асоцијација информатичара у Босни и Херцеговини

